Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN AÇIK ERİŞİM ARŞİVLERİNİN VE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Özge SARI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN AÇIK ERİŞİM ARŞİVLERİNİN VE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Özge SARI

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Özge SARI tarafından hazırlanan “Türkiye’deki Üniversitelerin Açık Erişim (AE) Arşivlerinin ve Politikalarının Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 27.05.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Semanur ÖZTEMİZ (Başkan)

Prof. Dr. Hakan DAL (Üye)

Doç. Dr. Zehra TAŞKIN (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Elif YILMAZ ŞENTÜRK (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Güleda DOĞAN (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından yayınlanan ***"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)

o Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ….. ay ertelenmiştir.(2)

o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

08/06/2022

Özge SARI

[1] *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*

*(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

*(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

*(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğr. Üyesi Güleda DOĞAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Özge SARI

TEŞEKKÜR

Çalışma süresince yardım ve desteğini benden esirgemeyen birçok kişiye teşekkür borçluyum. Öncelikle, 2006'dan bu yana hayatımda olan, beni bu çalışmayı yapma konusunda yüreklendiren, sürekli gelişmemi ve ilerlememi destekleyen, 2010 yılından beri idealist bir akademisyen olarak çalışmalarını sürdüren, bir eş olarak hayatımda var olmasının yanı sıra en büyük dostum, mesleki anlamda her daim örnek aldığım, her anlamda yol göstericim olan, bundan sonra da sonsuza kadar hayatımda olmasını temenni ettiğim eşim Doç. Dr. Buğra Sarı'ya çok teşekkür ederim.

Çalışma boyunca değerli fikirlerini, bilgi birikimini bana aktarmaktan bir an bile çekinmeyen, düştüğüm her yerde beni yeniden kaldıran, disipliniyle sonsuz saygıyı hak eden değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Güleda Doğan'a teşekkürlerin en büyüğünü bir borç bilirim.

Tez çalışmamda, fikirlerini benden esirgemeyen, çalışmamın geliştirilmesi ve yapılanmasında önemli katkılar sunan değerli jüri üyeleri hocalarım Prof. Dr. Hakan Dal, Doç Dr. Zehra Taşkın, Doç. Dr. Semanur Öztemiz, Dr. Öğretim Üyesi Elif Yılmaz Şentürk'e çok teşekkür ediyorum.

Çalışma kapsamında ihtiyacım olan tüm verileri bir an bile bekletmeden aktaran, insanlığı, babacanlığı ve mesleğe sunduğu sonsuz katkılardan dolayı Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanı Sayın Ahmet Kahraman'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

2013-2021 yılları arasında görev yaptığım Yükseköğretüm Kurulu Başkanlığı'nda görev yaptığım süre zarfında bana değer katan ve tez süresince beni her zaman yüreklendiren, arkamda olduklarını hissettiren, yeri geldiğinde çalışmamı sonlandırabilmem için benim yerime mesai yapan canım dostlarım ve aynı zamanda meslektaşlarım olan Işıl Denizli, Özge Tuncay, Hatice Dinç, Ayşegül Çamtekne Güneş ve Zerrin Yılmaz Bayer'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Çalışmamı sürdürdüğüm dönemde görev yaptığım Yurtdışı Tanıma ve Denklik Daire Başkanlığındaki tüm arkadaşlarıma ve tabiî ki benden tez ders

dönemi aşamasında desteğini esirgemeden her türlü opsiyonu tanıyan Daire Başkanım Sayın Sonnur Çetin'e teşekkürlerimi sunuyorum.
Ankara'daki en büyük ailem olan, varlıkları ile bana sonsuz güven veren, hayatta insanın başına gelebilecek en değerli ve en özel insanlar arasında olan başta Prof. Dr. Mehmet Emin Çağıran hocama, değerli eşi Bircan Çağıran'a, çocukları, canım kardeşlerim Zeynep ve Sevde'ye, gülen yüzüyle bizi her daim mutlu eden akademisyen arkadaşım Semra Aksu'ya çok teşekkür ederim.

Ankara'da en büyük desteği aldığım, bana her daim kapılarının açık olduğunu bildiğim, akşam sohbetlerinde deşarj olduğum, kahkahalarıyla aklıma kazınmış olan canım akademisyen arkadaşlarım Dr. Öğretim Üyesi Çağla Sula ve eşi Dr. Öğretim Üyesi Erkam Sula'ya çok teşekkür ederim.

Son olarak en büyük teşekkürlerden birini, bana her zaman destek olan, bugünlere gelmemin en büyük mimarları, beni bir gün dahi yalnız bırakmayan, inandıklarımı kendi inançlarıymış gibi benimseyen canım annem Seviye Kaynak, canım babam Aydın Kaynak ve kardeşim Turgut Kaynak'a gönderiyorum. Manevi olarak desteğini esirgemeyen, çalışmam için zaman yaratmaya çalıştığım anlarda oğluma bakarak bana çalışma alanı açan eşimin annesi Hacer Sakar'a da teşekkürü borç bilirim.

Bu tez çalışmamı, varlık sebebim ve yaşama sevincim olan oğlum Metehan'a adıyorum.

ÖZET

SARI, Özge. *Türkiye'deki Üniversitelerin Açık Erişim Arşivlerinin ve Politikalarının Değerlendirilmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

İnsanlık, evrenin var oluşundan bu yana bilgiye erişme ihtiyacı duymuştur. Özellikle bilimsel bilgiye erişim, bilimsel bilgi üreten, akademik yayın yapan ve bilimsel bilgiye erişme ihtiyaç duyan herkes için önem taşımaktadır. Bu bakımdan yükseköğrenimin temellerinin atıldığı üniversitelere ait üniversite kütüphaneleri ve Türkiye'de üniversitelerin bilimsel anlamda denetimini tek elden sağlamak amacıyla kurulmuş olan Yükseköğretim Kurulu (YÖK),bilimsel bilgiye erişim sürecinde önemli rol oynamaktadır. Ancak ülkemizde, bilimsel yayınlara erişim ve akademik olarak bilginin yayılması bağlamında birtakım sorunlar mevcuttur.

Bu sorunların çözümü amacıyla YÖK tarafından yürütülen çalışmalarla, her bir üniversitenin kendi bünyesinde bir açık erişim arşivi oluşturması amaçlanmakta ve açık erişim arşivlerinin bir açık erişim politikası ile desteklenmesi hedeflenmektedir. Buna paralel olarak, bilimsel bilgiye erişimin belirli bir sistematik üzerinden yürütülmesi amacıyla üniversiteler tarafından açık erişim arşivleri oluşturulmaya başlanmıştır. Bu süreçte, üniversitelerin açık erişim arşivleri ve politikalarına yönelik çalışmaları ile ilgili YÖK tarafından düzenli olarak üniversite beyanlarına dayalı veri toplanmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada YÖK tarafından toplanan ilk üç dönem verisi ile aynı dönemlerde üniersitelerin açık erişim arşivleri ve web sayfalarından toplanan veriler dönemsel olarak karşılaştırılmaktadır. Araştırmanın sonucunda dönemler itibariyle üniversite açık erişim arşivlerinin ve arşivlere girilen kayıtların sayısında artış olduğu, ancak beklenenin aksine üniversite yaşının ve üniversite türünün açık erişim arşivindeki kayıt sayısı etkisi olmadığı bulunmuştur. Ayrıca zorunlu veya zorunlu olmayan bir açık erişim politikasına sahip olmanın, açık erişim arşivine girilen kayıt sayılarında artış sağlamadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında YÖK ve üniversitelere düşen görevler ve yapılabilecekler konusunda çeşitli öneriler sunulmaktadır. Bu önerilerden bazıları, açık erişim arşiv içeriğinin yönetilmesi ve güncel kayıt akışında aksaklıkların yaşanmaması adına arşiv sorumlularının konu hakkında bilgi sahibi olmalarının sağlanması ve

üniversite yönetimlerinin konuya daha fazla önem vermeleri ve bilimsel çıktıların arşivde yer almasını sağlamaya yönelik farkındalık oluşturmalarıdır.

Anahtar Sözcükler

Açık Erişim, Açık Erişim Arşivi, Üniversite Açık Erişim Arşivleri, Açık Erişim Politikası, Üniversiteler, Yükseköğretim Kurulu (YÖK)

ABSTRACT

SARI, Özge. *Evaluating Institutional Repositories and Open Access Policies of Turkish Universities*, Master's Thesis, Ankara, 2022.

Humanity has needed access to information since the existence of the universe. Particularly, access to scientific information is important for everyone who produces scientific information, publishes academic publications and needs access to scientific information. In this respect, the university libraries where the foundations of higher education were laid and the Council of Higher Education (HEC), which was established to manage the scientific supervision of universities in Turkey, play an important role in the process of accessing scientific information.However, there are some problems in our country in terms of access to scientific publications and the dissemination of academic knowledge.With the work carried out by HEC in order to solve these problems, it is aimed for each university to create an open access archive within its own body, and it is aimed to support open access archives with an open access policy.In parallel, open access archives have started to be created by universities in order to carry out access to scientific information through a certain systematic. In this process, HEC started to collect data based on university statements on a regular basis regarding the open access archives and policies of universities. In this study, the data collected by HEC for the first three periods and the data collected from the open access archives and web pages of universities in the same periods are periodically compared. Accordingly, it is found that there has been an increase in the number of university open access archives and records entered in the archives by periods, and contrary to expectations, it has been found that university age and university type do not affect the number of records in the open access archive.In addition, it has been revealed that having a mandatory or non-mandatory open access policy does not increase the number of records entered into the open access archive.One of the most important findings obtained from the thesis is that the data obtained as a result of the study and the data entered in the HEC information form of the universities are not compatible. Hence, within the scope of the thesis, various suggestions are presented about the duties of HEC and universities and what can be done.Some of these suggestions are to ensure that the archive officers are informed about the subject in order to manage the open access archive content and to avoid disruptions in the current registration flow, and to raise awareness for university

administrations to give more importance to the subject and to ensure that scientific outputs are included in the archive.

Keywords

Open Access, Open Access Archives, University Open Access Archives, Open Access Policies, Universities, Higher Education Council of Turkey (HEC)

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY i

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI ii

ETİK BEYAN iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET vi

ABSTRACT viii

İÇİNDEKİLER x

TABLOLAR DİZİNİ xiii

KISALTMALAR LİSTESİ xiv

1. BÖLÜM: GİRİŞ 1

1.1. KONUNUN ÖNEMİ 1

1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE AMACI 6

1.3. ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLER 8

1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI 9

1.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 9

1.6. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ 10

2. BÖLÜM: KAVRAMSAL ARKA PLAN VE LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ 12

2.1. AÇIK BİLİM VE AÇIK ERİŞİM 12

2.2. AÇIK ERİŞİM ARŞİVLERİ VE AÇIK ERİŞİM POLİTİKALARI 16

2.3. AÇIK ERİŞİM ARŞİVLERİ VE AÇIK ERİŞİM POLİTİKALARI İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR 20

3. BÖLÜM: YÖNTEM 25

3.1. VERİLERİN TOPLANMASI 25

3.1.1. Üniversite Açık Erişim Arşivlerinin Olup Olmadığı 26

3.1.2. Üniversite Açık Erişim Arşivlerine İlişkin Veriler 27

3.1.3. Üniversite Açık Erişim Politikalarına İlişkin Veriler 29

3.2. VERİLERİN ANALİZİ 31

3.2.1. Üniversite Açık Erişim Arşivlerinin Olup Olmaması Üzerine Yapılan Analizler 31

3.2.2. Açık Erişim Arşivlerine İlişkin Verilerin Analizi 32

3.2.3. Üniversitelerin Açık Erişim Arşivlerine İlişkin Verilerin Analizi 33

4. BÖLÜM: BULGULAR VE DEĞERLENDİRME 34

4.1. ÜNİVERSİTELERİN AÇIK ERİŞİM ARŞİVİNE SAHİP OLMA DURUMLARI 34

4.1.1. Üniversitelerin Açık Erişim Arşiv Sayıları 34

4.1.2. Üniversitelerin Açık Erişim Arşivine Sahip Olma Durumunun Üniversite Yaşı ve Türüne Göre Değişimi 36

4.1.3. Üniversitelerin Açık Erişim Arşivine Sahip Olma Durumlarının Değerlendirilmesi 38

4.2. ÜNİVERSİTELERİN AÇIK ERİŞİM ARŞİV İÇERİK VE YAZILIMLARI 40

4.2.1. Üniversite Açık Erişim Arşivlerinin İçerikleri 41

4.2.1.1. Üniversite Web Sayfalarından Toplanan Veriler 41

4.2.1.2. YÖK Tarafından Toplanan Veriler 43

4.2.2. Üniversite Açık Erişim Arşivi Yazılımları 44

4.2.3. Üniversite Açık Erişim Arşivi İçerik ve Yazılımlarının Değerlendirilmesi 46

4.3. AÇIK ERİŞİM ARŞİVLERİNE FARKLI PLATFORMLARDAN ERİŞİM 47

4.3.1. Harman, OpenAIRE Explore, BASE ve Google Scholar 48

4.3.2. OpenDOAR ve ROAR 49

4.3.3. OAI, Handle ve Lisanslama 50

4.3.4. Açık Erişim Arşivlerine Farklı Platformlardan Erişimin Değerlendirilmesi 51

4.4. TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN AÇIK ERİŞİM POLİTİKALARI 51

4.4.1. Açık Erişim Politika Sayısı 51

4.4.2. Açık Erişim Politikasına Sahip Olmanın Kayıt Sayısına Etkisi 54

4.4.3. Üniversitelerin Açık Erişim Politkalarına Göre Değerlendirilmesi 54

5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER 56

KAYNAKÇA 63

EKLER 69

EK 1. YÖK Açık Erişim Arşivleri Veri Toplama Formu (Haziran 2019) 69

EK 2. YÖK Açık Erişim Arşivleri Veri Toplama Formu (Mart 2020, Ekim 2020) 71

EK 3. İkinci dönemde açık erişim arşivini oluşturmuş ya da arşivi erişilebilir hale gelmiş üniversiteler 73

EK 4. İkinci dönemde açık erişim arşivine erişim sağlanamayan üniversiteler 73

EK 5. İkinci dönemde açık erişim arşivine erişim sağlanamayan üniversiteler 74

EK 6. Birinci dönem (Temmuz 2019) ile ikinci dönem (Nisan 2020) arasında açık erişim arşivindeki kayıt sayılarında değişiklik olmayan üniversiteler 75

EK 7. Birinci dönem (Temmuz 2019) ile üçüncü dönem (Ekim 2020) arasında açık erişim arşivinde kayıt sayılarında değişiklik olmayan üniversiteler 75

EK 8. İkinci dönem (Nisan 2020) ile üçüncü dönem (Ekim 2020) arasında açık erişim arşivindeki kayıt sayılarında değişiklik olmayan üniversiteler 76

EK 9. Orijinallik Raporu 77

EK 10. Etik Komisyon İzni 78

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.Çalışma kapsamında analiz edilen veriler 9

Tablo 2. Araştırma soruları ve hipotezlere yönelik kullanılan yöntem ve araçlar 10

Tablo 3. Üniversite açık erişim arşivi sayılarının dönemler itibariyle değişimi 35

Tablo 4. Açık erişim arşivi olan ve olmayan üniversitelerin dönemler itibariyle ortanca yaşları 37

Tablo 5. Açık erişim arşivi sahipliğinin üniversitelerin yaşlarına göre değişimi 37

Tablo 6. Açık erişim arşivine sahip olmanın üniversitenin türüne (devlet/vakıf) göre dağılımı 38

Tablo 7. Üniversitelerin açık erişim arşiv sayılarının iki farklı veri setine göre karşılaştırılması 39

Tablo 8. Toplanan verilere göre üniversite açık erişim arşivlerinin dönemler itibariyle içerdikleri kayıt sayılarına göre dağılımı..... 41

Tablo 9. YÖK verilerine göre üniversite açık erişim arşivlerinin dönemler itibariyle içerdikleri kayıt sayılarına göre dağılımı..... 44

Tablo 10. Üniversite açık erişim arşivlerinin dönemler itibariyle farklı platformlardaki varlığı..... 48

KISALTMALAR LİSTESİ

AB ..... : Avrupa Birliği

AE ..... : Açık Erişim

AEKA ..... : Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler Çalışma Grubu

ANKOS ..... : Anadolu Üniversiteleri Konsorsiyumu

BASE ..... : Bielefeld Academic Search Engine

BOAI ..... : Budapest Open Access Initiative

CC ..... : Creative Commons

DOAJ ..... : Directory of Open Access Journals

Harman ..... : TÜBİTAK ULAKBİM Türkiye Akademik Arşivi

MedOANet ..... : Mediterranean Open Access Network

ODTÜ ..... : Orta Doğu Teknik Üniversitesi

OpenDOAR ..... : Directory of Open Access Repositories

OpenAIRE ..... : Avrupa Açık Bilim Altyapısı

PASTEUR4OA .... : Open Access Policy Alignment Strategies for European Union

ROAR ..... : Registry of Open Access Repositories

ROARMAP ..... : The Registry of Open Access Repositories Mandatory Archiving Policies

TÜBİTAK ..... : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

ULAKBİM ..... : Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi

YÖK ..... : Yükseköğretim Kurulu

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Çalışmanın ilk bölümünde açık erişim (AE) arşivlerinin ve AE politikalarının öneminden, konu ile ilgili Türkiye'deki gelişmelerden ve bu bağlamda Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) üniversitelerin AE arşivleri ile ilgili çalışmalarından bahsedilmekte, bu çalışmaların üniversite AE arşivlerine etkisine değinilmektedir. Bunu takiben bu süreçte saptanan problemler ve tezin amaçları anlatılmakta, problem ve amaçlar doğrultusunda tez kapsamında yanıt aranan araştırma soruları ve test edilen hipotezler sunulmaktadır. Tezin amaçlarına ulaşabilmesi için toplanan verilerin kapsamından ve kullanılan veri analiz yöntemlerinden de bahsedilerek giriş bölümü sonlandırılmaktadır.

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Açık erişim (AE), özellikle Türkiye gibi altın AE yayıncılık modellerinin kısıtlı olduğu ya da hiç olmadığı gelişmekte olan ülkelerde, bilimsel bilgiye erişimin kurumsal ve sistematik bir şekilde sağlanması açısından oldukça önemlidir. AE'nin çok eski zamanlara dayandığı bilinmekle birlikte "açık erişim" kavramının şekillenmesinde "Budapeşte Açık Erişim Bildirgesi" (BOAI, 2002), "Açık Erişim Yayıncılığı Üzerine Bethesda Bildirimi" (2003) ve "Fen ve İnsan Bilimlerindeki Bilgiye Açık Erişim Üzerine Berlin Bildirgesi" (2003) önemli rol oynamıştır (*Bethesda Statement on Open Access Publishing*, 2003; Max-Planck-Gessellschaft, 2003). AE hareketinin başlangıcı olarak kabul edilen Budapeşte Açık Erişim Bildirgesinde (BOAI, 2002) AE, "bilimsel literatürün İnternet aracıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, tam metne bağlantı verilebilir, dizinlenebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir olması" şeklinde tanımlanmaktadır. AE, bilimsel çıktıların rahatlıkla erişilebilir, yeniden keşfedilebilir, güncellenebilir ve geliştirilebilir olmasına imkan sağlamaktadır (Suber, 2012, s. 4).

AE faaliyetlerinin ülke ekonomilerine sağlayacağı katkıya 2018 yılında yayımlanan bir Avrupa Birliği (AB) raporunda değinilmiş, söz konusu raporda AB'nin açık bilgi strajesinin 2018 yılında AB bütçesine 40 milyar Avro katkı sağlayacağı öngörülmüştür (Poynder, 2019, s. 9). Raporda, ekonomik beklentilerin gerçekleşmemesi durumunda bile AE çalışmalarının araştırmacılar ve bilim insanlarının bilimsel faaliyetleri daha etkin yürütmeleri açısından devrimsel nitelik taşıdığı vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra AE'nin, araştırmacıların ve bilim insanlarının kariyerlerini destekleyerek, araştırma alanlarında işbirliği imkânı sağlama potansiyeli bulunduğu öne sürülmüştür (Back ve başkaları, 2017). Bu sayede araştırmacıların, konuya ilişkin literatürden daha hızlı haberdar olabileceği düşünülmüştür.

AE, her ne kadar internetin ortaya çıktığı ilk yıllara dayansa da, özellikle dijital ortama geçiş yapılan son on yılda, bilimsel bilgiye erişimle ilgili yaşanan sıkıntılar ve adaletsizliklerle birlikte daha önemli hale gelmiştir. AE ile ilgili son çalışmalar kapsamında, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization - UNESCO), 2019 yılında "UNESCO Recommendation on Open Science" adlı bir bildiri yayımlamıştır. Bildiride, 2019'da dünyada ve Türkiye'de patlak veren küresel COVID-19 sağlık krizinin de etkisiyle, dünya çapında bilimsel bilgiye eşit erişimi teşvik etmenin, bilimsel bilgi, veri ve enformasyonun paylaşımını kolaylaştırmanın, bilimsel işbirliği sağlamanın, bilimsel bilgiye dayalı karar vermeyi geliştirmenin aciliyeti ve gerekliliği vurgulanmıştır (UNESCO, 2021).

AE kavramının BOAI ile gündeme gelmesiyle birlikte, konu ile ilgili çalışmalar hız kazanmış ve gerek AE dergiler gerekse de AE arşivleri bağlamında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. AE, temel düzeyde AE dergiler (altın yol) ve kendi kendine arşivleme (yeşil yol) ile mümkün olmaktadır. AE dergiler, özellikle 1990'lı yılların başlarında bilimsel bilgiye erişimdeki yüksek ücretlere tepki olarak ortaya çıkmıştır (BOAI, 2002). Bilimsel makalelere, AE dergiler ya da elektronik arşivler aracılığıyla erişilebilir (Swan ve Brown, 2004, s. 4). AE dergiler, bilimsel bilgi okuyucularına ücretsiz olarak hizmet sunan, hakemlik ve yayın giderleri için farklı işletim modelleri uygulanan dergilerdir (BOAI, 2002). AE dergilerde abonelik esasına dayalı olarak "ticari" model ve bu modelin yaşattığı ödeme konusundaki zorlukları önlemek amacıyla geliştirilmiş "şemsiye" olarak da adlandırılan alternatif bir model mevcuttur. Şemsiye modelde, yazar yayın yaptığı dergiye ücret ödememektedir. Tüm bunların yanı sıra hem aboneliğin hem de AE'nin

birlikte yürütüldüğü “karma” model mevcuttur. Bu model, tamamen yazarın inisiyatifiyle, eğer isterse ücret ödeyerek makalesini AE yapmasını ifade eder (Björk, 2004).

AE dergilerin dizinlenmesi ve belirli bir sistematikle sınıflandırılması, bilimsel bilgilere erişimini kolaylaştırması amacıyla önem taşımaktadır. Bu sebeple varlık gösteren DOAJ (Açık Erişim Dergileri Dizini - The Directory of Open Access Journals), AE dergilerinin en yetkili kataloğu olmakla birlikte, hakemli dergilerle sınırlı tek katalog olma özelliği de taşımaktadır (Suber, 2012, s. 72). Bu kapsamda, 2000-2009 arasındaki dönemde, DOAJ’da listelenen AE dergilerinin sayısı 741’den 4767’ye yükselmiştir (Pinfield ve başkaları, 2020). DOAJ’daki dergi sayısı 2019’da 13 bini, 2022’de ise 17 bini aşmıştır.[1] Ayrıca Ekim 2021 itibariyle güncel dergi listelerinin yer aldığı Scopus veri tabanına göre, dizinlenmeye devam eden 25817 bilimsel derginin 5273’ü DOAJ’da yer almaktadır[2].

AE’nin sağlanmasındaki bir başka yaklaşım olan yeşil yol, genel bir ifadeyle kendi kendine arşivlemeyi içerir. Yeşil yol yazarın, yayımlanmış hakemli bir eserinin elektronik kopyasını bir AE arşivinde arşivlemesiyle gerçekleşir. Böylelikle yayına ücretsiz erişim sağlanmış olur. Kendi kendine arşivleme (yeşil yol), bilimsel çıktıların AE arşivlerinden veya yazarların kendi web sayfalarından erişilebilir olmasıyla gerçekleşmektedir (Pinfield ve başkaları, 2020). AE arşivleri merkezi, kurumsal ve konusal arşivler şeklinde olabilir. Merkezi AE arşivleri sıklıkla yayın türü, konu ve kurum açısından daha çeşitli arşivlerdir. Bu anlamda en bilinen örnekler arasında Zenodo (https://zenodo.org/), OSF (https://osf.io/) ve Harman[3] (TÜBİTAK ULAKBİM Türkiye Akademik Arşivi) sayılabilir. Kurumsal AE arşivleri ise adından da anlaşılabileceği gibi belli bir kuruma ait bilimsel yayınların yer aldığı arşivlere karşılık gelir (Suber, 2012, s. 176). Hacettepe Üniversitesi Açık Erişim Arşivi[4], Ankara Üniversitesi Açık Erişim Arşivi[5] ulusal düzeydeki kurumsal AE arşivi örneklerindendir. Konusal AE arşivleri, belirli bir konu üzerinde yapılan bilimsel yayınların derlenmesini ve herkesin erişimine sunulmasını amaçlayan arşivlerdir ve tıp, güzel sanatlar, müzik, mimari gibi çeşitli spesifik alanlarda yapılan bilimsel çalışmaları kapsar. Konusal arşivlerin en eski ve bilinen örneği, 1991 yılında Paul Ginsparg

[1] Bkz. https://doaj.org/

[2] Bkz. https://www.scopus.com/home.uri

[3] Bkz. https://harman.ulakbim.gov.tr/index

[4] Bkz. http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/

[5] Bkz. https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/70

tarafından oluşturulan arXiv'dir[6]. Bunların yanı sıra, yazarların doğrudan kendi web sayfaları üzerinde gerçekleştirdiği kişisel arşivlemeden de bahsetmek gerekmektedir. Kişisel arşivleme, özellikle 1990'lı yıllarda internetin daha aktif kullanılmaya başlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Kişisel arşivleme, yazarın bilimsel çalışmasının ön ya da son baskısını tam metin olarak kişisel web sayfasından AE yapması olarak tanımlansa da, yazarın ölümü, ilgili kurumdan ayrılması veya farklı bir sebepten kişisel arşivini kaybetmesi gibi sebeplerle sürdürülebilir ve kullanışlı değildir (Polat, 2006, s. 65).

AE, bilimsel bilgiye herhangi bir sınır olmaksızın erişmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, en yaygın iki yol, yukarıda da bahsedildiği gibi yazarın kendisine ait yayınını arşivlediği yeşil yol ve makalenin yayımlandığı dergi aracılığıyla sağlanan AE şekli olan altın yoldur. Konu ile ilgili önemli ve güncel bir gelişme, elmas AE adı verilen yeni bir modele vurgu yapmaktadır. Elmas AE modeli 2022 yılı Şubat ayında Fransa'da gerçekleştirilen The Open Science European Conference (OSEC) kapsamında vurgulanmıştır[7]. Elmas AE, hem yazarlar hem de okuyucular için ücretsiz olan AE dergilerini ve platformlarını ifade etmektedir. Altın yolun bilimsel bilgiye erişimde ülkeler, alanlar, kültürler arası adaletsizliklere neden olduğu ve sürdürülebilir olmadığı ile ilgili görüşlere karşılık, bilimsel yayınlara ülke, kültür, dil vb. bir ayrım gözetmeksizin erişim sağlama anlayışını savunan elmas AE ön plana çıkmaktadır (Taşkın, 2022).

AE arşivlerinin oluşturulmasından daha önemlisi bu arşivlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Sürdürülebilirlik anlamında en önemli eylem ise arşive düzenli ve eksiksiz olarak kurum mensuplarına ait bilimsel çıktıların yüklenmesi ve bunların tam metinlerinin AE olmasıdır (Tonta, 2015, s. 241). Bu anlamda arşive yayın girişi ile ilgili kuralları, işleyişi düzenleyen AE politikalarının oluşturulması ve benimsenmesi gerekir. 2021 yılı dördüncü çeyreği verilerine göre dünyadaki AE politikalarının dizinlendiği ROARMAP'te[8] 1107 politika yer almaktadır. Yarısından çoğu (%64) Avrupa kaynaklı olan politikalar yaklaşık %80 oranında üniversitelerin AE arşivlerine ait olup, kayıtlı politikaların yaklaşık yarısı yayınların tam metinlerine arşiv aracılığıyla AE'yi zorunlu tutmaktadır. Üniversite AE politikalarında zorunluluk oranının daha da yükseldiği görülmektedir. Aynı dönem

[6] Bkz. https://arxiv.org/

[7] Bkz. https://osec2022.eu/paris-call/

[8] Bkz. https://roarmap.eprints.org/

verilerine göre Avrupa ülkelerinde toplamda 706 AE politikası bulunmakla birlikte Türkiye 113 politikayla Avrupa ülkelerine ait politikaların %16 sını oluşturmaktadır.

AE türleri konusunda Türkiye'de yeşil yolun ön plana çıktığı görülmektedir. Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğretim elemanları tarafından pilot proje olarak başlatılan ve 2005'te kurulan Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi ülkemizdeki AE arşivlerinin ilki olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca AE kapsamında yürütülen bilimsel etkinliklerin de zamanla hız kazandığı görülmektedir. Bunlardan ilki, Anadolu Üniversiteleri Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) öncülüğünde, 2014 yılında düzenlenmiştir. Bu anlamda ANKOS, YÖK, ANKOS bünyesindeki Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler (AEKA) Grubu, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ile birlikte, yayıncılık adına çalışmalar sunan toplamda 350 delegenin katıldığı Ulusal Açık Erişim Çalıştayını düzenlemiştir (ANKOS, 2018). Çalıştayın amacı, bilimsel bilgiye erişim faaliyetleri kapsamında, üniversite AE arşivlerinin önemini vurgulamak, üniversiteler tarafından oluşturulacak AE arşivlerinin katkılarına dikkat çekmek, AE politikalarının gerekliliğine dikkat çekmektir (ANKOS, 2018). Bunun yanı sıra yine ANKOS'un 2009 yılında başlattığı "Ulusal Üniversitelerarası Açık Erişim Projesi" kapsamında AE arşivleri aktif olan üniversiteler olduğunu belirtmekte fayda vardır. 2010 yılı Nisan ayı raporlarına göre bu üniversiteler arşivlerine toplamda 8668 materyal yüklemişlerdir (Karasözen ve diğerleri., 2010, s. 244). 2014 yılında ANKOS ile birlikte YÖK de AE politikalarına yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Ancak YÖK ve ANKOS'un paralel olarak yürüttüğü bu çalışmalar sürdürülebilirlikle ilgili sorunlardan dolayı gerekli ilerlemeyi gösterememiştir (Doğan, 2020).

Türkiye'deki AE arşiv içeriklerinin tek ara yüzden taranmasını sağlamak amacıyla Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), 2016 yılında Harman'ı kurmuştur. Harman'da taranan ve çoğu üniversitelere ait olan AE arşivlerinin sayıları hızlı artış göstermektedir. 2019 yılının ilk yarısında 62 AE arşivinden yaklaşık 600.000 yayın taranırken, 2022 Nisan ayı itibariyle 163 kurumdan 2.557.492 kayıt taranabilmektedir[9].

Ülkemizde AE arşivleri ve AE politikaları ile ilgili en güncel gelişme, YÖK bünyesinde kurulan ve 25 Aralık 2018 tarihinde ilk toplantısını gerçekleştiren "Açık Bilim ve Açık

[9] Bkz. https://harman.ulakbim.gov.tr/index

Erişim Çalışma Grubu"dur. Grup tarafından gerçekleştirilen toplantıda, Türkiye'deki bütün üniversitelerin uluslararası standartlarla uyumlu olacak şekilde AE arşivlerini kurmaları ve AE politikalarını oluşturmaları karara bağlanmış ve YÖK tarafından üniversitelere konu ile ilgili resmi bilgilendirme yapılmıştır. Üniversitelerin konu ile ilgili çalışmalarını takip ederek, AE arşivlerinin devamlılığını sağlamak adına üniversitelerin AE arşivlerine ilişkin veriler, Haziran 2019 itibariyle YÖK tarafından altı aylık aralıklarla toplanmaya başlanmıştır. 2022 yılı itibariyle verilerin yılda bir defa toplanmasına karar verilmiştir (YÖK, 2022). Öte yandan, 2020 yılı başında YÖK bünyesinde oluşturulan proje grubunun çalışmaları ile tüm ulusal yayınların yer alması planlanan YÖK AE arşivi kurulmuş[10] ve YÖK Ulusal Tez Merkezindeki tüm tezler bu arşive aktarılarak, tezlere uluslararası düzeyde erişilebilirlik sağlanmıştır. Arşive YÖKSİS verilerinin aktarımı ile ilgili çalışmalar devam etmektedir (Doğan, 2021, s. 66).

1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ VE AMACI

YÖK, *1.1. Konunun Önemi* başlığı altında belirtildiği gibi 2019 yılı Haziran ayında altı aylık aralıklarla üniversitelerden AE arşivleri ile ilgili beyana dayalı veri toplamaya başlamıştır (bkz. Ek 1 ve Ek 2). Veri formunda üniversitelere AE arşivleri ve politikaları olup olmadığı sorulmakta, eğer varsa bunlar ile ilgili birtakım ayrıntılar istenmektedir. İstenen bilgiler, AE arşivindeki bilimsel çıktı niteliğindeki kayıt sayısı ve yayın türleri; AE arşivinin uluslararası anlamda görünürlüğüne ilişkin yapılanlar; AE politikasının zorunlu olup olmadığı şeklinde özetlenebilir. Gerek YÖK tarafından toplanan veriler, gerekse konu ile ilgili şimdiye kadar yapılan özellikle veriye dayalı çalışmalar incelendiğinde, Türkiye'de 2002 tarihli BOAI'den (2002) bu yana üniversite AE arşivleri ile ilgili önemli gelişmeler olmakla birlikte sistematik, düzenli ve niteliksel bir ilerleme kaydedilememiştir. Bunun en önemli göstergesi, dışarıdan bir müdahale olmadıkça AE arşivlerini, AE bilinci ve konu ile ilgili gelişmelerin farkındalığı ile kuran ya da bu arşivlerin sürdürülebilirliği için gayret gösteren üniversite sayısının azlığıdır.

AE arşivleri ile ilgili kuralları düzenleyen AE politikaları ile ilgili olarak, ROARMAP'e kayıtlı üniversite AE arşivlerine ilişkin politikaların yarıdan fazlası zorunlu yapıdadır. Bu anlamda Türkiye'de AE konusunun ve dolayısıyla AE arşivlerinin ve politikalarının gündemde olduğu yaklaşık 20 yıllık süreçte bu konuda yeterli ilerleme kaydedilmediği

[10] Bkz. https://acikbilim.yok.gov.tr/

açıktır. Öte yandan zorunlu yapıdaki politikaların olduğu üniversitelerde bu politikanın gerektirdiği şekilde AE arşivine tüm bilimsel çıktıların eklenmediği fark edilmekte, zorunlu politikalar işlevlerini yerine getirmemekte ve gerektiği/istendiği için hazırlanmış birer yazılı doküman olmaktan ileri gidememektedir.

Özellikle yeni kurulan üniversitelerin, YÖK tarafından istendiği için AE arşivini kurduğu ancak personel ve bütçe eksikliği gibi sebeplerden dolayı sürdürülebilirliği için aynı çabayı harcamadığı zaman içinde çok sayıda AE arşivinin erişilemez hale gelmesinden anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili farkındalığın yeterli olmamasından dolayı, üniversiteler AE felsefesinden ve AE arşivlerinin niteliğinden ziyade YÖK'ün bir sonraki veri toplama dönemi için arşivdeki kayıt sayısını niceliksel olarak artırmaya odaklanabilmektedir. Kayıt sayısını artırmak için çalışılırken AE arşivlerinin içeriğinde yalnızca üniversiteye mensup kişilerce yapılmış bilimsel çıktıların olması, arşivlerin mümkün mertebe yayınların tam metinlerine erişim sunması gerektiği ve arşive yayın girişinin yazarlar tarafından yapılacağı bir modelin temel olduğu gerçeğinden uzaklaşılabilmektedir.

Yukarıda sıralanan problemlerden hareketle bu çalışmanın temel amacı Türkiye'deki üniversite AE arşivleri ve politikaları ile ilgili mevcut durumu AE arşivleri ve üniversite web sayfaları üzerinden toplanan üç dönemlik verileri analiz ederek ortaya koymaktır. Çalışmanın bir diğer amacı, bu verilerle YÖK tarafından aynı dönemlerde üniversite kütüphanelerinin beyanlarına dayalı olarak toplanan verileri karşılaştırarak aradaki farklılıkları saptamak ve bu farklılıklara dayalı olarak AE ile ilgili bilgi eksikliğinin en çok hangi konularda olduğunu belirlemektir. YÖK tarafından beyana dayalı olarak toplanan verilerle, bu çalışma kapsamında toplanan veriler arasında önemli farklılıklar olduğu öngörülmekte, bunun sebebinin ise konu ile ilgili bilgi eksikliği olduğu düşünülmektedir.

1.3. ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLER

Çalışmanın amacı doğrultusunda, bu çalışma ile yanıt aranan araştırma soruları şu şekildedir:

S1. Üniversite açık erişim arşivlerinin sayısında artış olmuş mudur? Açık erişim arşivine sahip olma ile kurum yaşı ve türü arasında bir ilişki var mıdır?
S2. Üniversite açık erişim arşivlerindeki kayıt sayılarında artış olmuş mudur? Açık erişim arşivlerindeki kayıt sayısı ile üniversite yaşı ve türü arasında bir ilişki var mıdır?
S3. Üniversite açık erişim arşivlerinin erişilebilirlik ve uluslararası görünürlüklerinde bir artış olmuş mudur?
S4. Üniversite açık erişim politikalarının sayısı ve zorunlu politika sayısında bir artış olmuş mudur? Zorunlu bir açık erişim politikasının olması, arşivdeki kayıt sayısına etki etmekte midir?

Araştırma sorularından yola çıkılarak çalışma için oluşturulan hipotezler aşağıda yer almaktadır:

H1. Köklü üniversitelerde açık erişim arşivine sahip olma oranı daha fazladır.
H2. Devlet üniversiteleri vakıf üniversitelerinden daha yüksek oranda açık erişimine sahiptir.
H3. Üniversite açık erişim arşivlerindeki kayıt sayısı üniversitenin yaşına bağlıdır.
H4. Devlet üniversitelerinin açık erişim arşivlerindeki kayıt sayısı daha fazladır.
H5. Açık erişim politikasına sahip olmanın açık erişim arşivindeki kayıt sayısını artırıcı bir etkisi yoktur.
H6. Zorunlu açık erişim politikasına sahip olmanın açık erişim arşivindeki kayıt sayısını arttırıcı bir etkisi yoktur.

1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerin AE arşivleri ve politikaları incelenmektedir. Bu amaçla, birbirini takip eden üç dönem boyunca üniversitelerin AE arşivleri ve politikaları ile ilgili veriler analiz edilmiştir. Her bir dönem için YÖK tarafından üniversite kütüphanelerinin beyanlarına dayalı olarak toplanan veriler ile üniversitelerin AE arşivleri ve web sayfaları üzerinden toplanan veriler olmak üzere iki veri seti kullanılmıştır.

Tablo 1. Çalışma kapsamında analiz edilen veriler

Veri toplama dönemleri	Veri Toplama Zamanları (Ay, Yıl) ve Veriyi Toplayanlar			
	Tarih	Veri Toplayan	Tarih	Veri Toplayan
Birinci dönem	Temmuz, 2019	Doğan, 2019	Haziran, 2019	YÖK
İkinci dönem	Nisan, 2020	Özge Sarı	Mart, 2020	YÖK
Üçüncü dönem	Ekim, 2020	Özge Sarı	Kasım, 2020	YÖK

Toplanan veriler, Türkiye'deki üniversitelerin başlığa göre kayıt sayısı, AE arşivine sahip olup olmaması, AE arşivindeki kayıt sayısı, arşivin uluslararası platformlardaki varlığı, üniversitenin bir AE politikasına/yönergesine sahip olup olmaması ve politika/yönergede zorunluluk ibaresinin yer alıp almadığı şeklindedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın amacına ulaşması, belirlenen araştırma sorularının yanıtlanması ve çalışma hipotezlerinin test edilmesi için Tablo 2'de yer alan yöntem ve araçlardan faydalanılmıştır. Bunlarla ilgili ayrıntılar çalışmanın 3. Bölümü olan "Yöntem" kısmında sunulmaktadır.

Tablo 2. Araştırma soruları ve hipotezlere yönelik kullanılan yöntem ve araçlar

Araştırma sorusu	Hipotez	Yöntem	Araç
S1	H1, H2	Betimsel istatistikler, Mann-Whitney U testi, Ki-kare testi	Excel, IBM SPSS 22.5
S2	H3, H4	Spearman korelasyon testi, Mann-Whitney U testi	Excel, IBM SPSS 22.5
S3	H5	Mann-Whitney U testi	Excel, IBM SPSS 22.5
S4	H6	Mann-Whitney U testi	Excel, IBM SPSS 22.5

1.6. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan "Giriş" kısmında çalışmada ele alınan konunun önemi ve bu çalışmanın yapılma amacından, çalışma ile yanıtlanan araştırma soruları ve test edilen hipotezlerden, çalışmanın amacına ulaşması için toplanan ve kullanılan verilerden, bu verilerin nasıl analiz edildiğinden ve tez düzeninden kısaca bahsedilmektedir.

"Kavramsal Arka Plan ve Literatür Değerlendirmesi" başlıklı ikinci bölümde, AE tanımı ve kısa tarihçesi, AE'nin de içinde yer aldığı şemsiye terim olan açık bilimin tanımı, AE'nin günümüzde hangi yollarla sağlandığı ve AE arşivlerinin bu anlamdaki yeri ve önemi, AE politikaları ve sürdürülebilir AE arşivleri açısından önemi, AE arşivleri ve AE politikaları bakımından Türkiye'deki mevcut durum ve yapılan çalışmalar anlatılmaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde çalışmanın içeriğine yön veren "Yöntem" kısmı yer almaktadır. Bu kısımda, çalışmadaki araştırma sorularının yanıtlanması ve çalışma hipotezlerinin test edilebilmesi amacıyla yararlanılan verilerin nasıl toplandığı/ derlendiği, verilerle ilgili yapılan düzenlemeler ve verilerin analize hazır hale getirilme süreci anlatılmakta, verilerin analizi için kullanılan yöntem ve araçlardan bahsedilmektedir.

Araştırmaya ait soruların yanıtlandığı ve hipotezlerin test edildiği "Bulgular ve Değerlendirme" bölümü dört alt başlık altında yapılandırılmıştır. İlk alt başlıkta Türkiye'deki üniversiteler AE arşivlerinin olup olmamasına göre değerlendirilmekte, ikinci alt başlıkta AE arşivi olan üniversitelerin arşiv içeriklerine odaklanılmaktadır. Arşivlerin uluslararası görünürlüğü ve uluslararası standartlarla uyumu üçüncü alt başlıkta

değerlendirilmekte, son alt başlıkta ise Türkiye'deki üniversitelerin AE politikaları değerlendirilmektedir.

Çalışmanın son bölümü olan "Sonuç ve Öneriler" kısmında ise elde edilen bulgular bütünsel olarak değerlendirilerek, Türkiye'de yeşil yol ile AE'nin sağlanması konusunda şimdiye kadar gelinen nokta ve bundan sonrasında yapılması gerekenler elde edilen bulgular ışığında değerlendirilmektedir.

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ARKA PLAN VE LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu kısmında, öncelikle AE'nin de içinde yer aldığı açık bilim kavramından genel olarak bahsedilerek, AE kavramından, altın ve yeşil AE'den ve yeşil AE için oldukça önemli olan AE arşivleri ve AE politikalarından bahsedilmekte, konu ile ilgili yapılmış çalışmalar değerlendirilmektedir.

2.1. AÇIK BİLİM VE AÇIK ERİŞİM

Açık bilim kavramı çoğunlukla AE ile birlikte kullanılmakta ve aynı anlamda olduğu düşünülmektedir. Bu iki kavram ilişkili olmasına rağmen birbirinden farklıdır. Açık bilim, var olan ve deneyimlenen bilimsel pratiğin tüm süreçleriyle daha açık, şeffaf, tarafsız ve özenli hale getirilmesini; bu sayede tekrar edilebilir (replicable) ve yeniden üretilebilir (reproducible) bulgulara ulaşılmasını amaçlayan bir hareket olarak, AE'den sonra ortaya çıkan ve AE'yi de içine alan bir şemsiye kavramdır (Çağlar ve Ataman, 2020; FOSTER, 2021). Temelinde "şeffaflık" olan açık bilim kavramı daha genel olup, bilim iletişimi ve bilimsel iletişim süreçlerinin tamamını ve bu süreçlerde üretilen tüm çıktıları (veri, yöntem, yazılım gibi) kapsarken AE bilimsel iletişim süreçleri sonucu üretilen içeriklere erişimi temsil eder. AE yalnızca akademik ve bilimsel bilgiye ulaşılmasını amaçlamaktadır. Öte yandan, açık bilim bilimsel çıktılara erişimin yanı sıra tüm bilimsel süreçlerin de (örneğin, hakemlik) şeffaf olmasını hedefler.

Açık bilim, bilimsel bilginin tüm insanlığa ait bir kamu malı olduğu fikrini destekler. Kamu malı olan bir nesnenin/şeyin belirli bir grubun kullanımı ile sınırlandırılmasının mümkün olmadığı ve herkesin ulaşabileceği nitelikte olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Tonta, 2015). Ayrıca, kamu malı olarak nitelendirilen her türlü materyalin kullanımını belirli bir grup ile sınırlamak zor ve maliyet gerektiren bir iştir (Borgman, 2007). Bu sebeple açık bilim, bilimin üretildiği, varlığına gereksinim olan ve devamlılığı şart olan her türlü ortamda lüks değil, ihtiyaç niteliği taşımaktadır.

AE, en genel tanımıyla araştırma çıktılarını herkesin erişmesi ve görüntülemesi için ücretsiz olarak kullanılabilir hale getirmenin en kolay yolu olarak tanımlanmaktadır Böylelikle, örneğin bir araştırma makalesini, o dergiye abone olmadan herkesin ücretsiz olarak indirip okuyabileceği anlamına gelir (Hartel, 2022; “Open-access,” 2022). AE, tüm yayınların yanı sıra yayınlarda kullanılan verilere de ücretsiz ve açık çevrimiçi erişim sağlamayı amaçlar (Waters, 2021, s. 235). Daha ayrıntılı tanımıyla AE; “bilimsel literatürün İnternet aracıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, tam metne bağlantı verilebilir, dizinlenebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir olması”dır (BOAI, 2002). Tüm bu tanımlar doğrultusunda, internetin hayatımıza girişiyle birlikte, bilimsel bilgiye sınırsız ve kolay yoldan erişim ihtiyacının ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

İnternet erişimi ile birlikte, her türlü bilgiye erişim kolaylığı sağlanmış ve bilgiye erişim konusunda zaman yönetimi anlamında olumlu sonuçlar alınmıştır. Elektronik iletişimin ortaya çıkışı, bilimsel bilgi - AE ilişkisini güçlendirmiş, başlarda yalnızca merak uyandıran konularla ilgili araştırma imkanı sunduğunu düşündüğümüz elektronik çağ, bizi bilimsel bilgiye hızlı erişim imkanı sunması adına AE kavramına yönlendirmiştir (Berry, 2000, s. 37). İlk defa BOAI’de (2002) bilimsel araştırmanın, araştırmacıların ve araştırmayı destekleyen kurum ve toplumların çıkarlarına hizmet etmek için en etkili ve uygun maliyetli stratejiler tartışılmıştır. Bunun yanı sıra bu bildirgede AE ekonomik, yasal ve donanımsal açıdan herhangi bir engel olmadan erişilebilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir ve aktarıma uygun hale getirilebilir olarak tanımlanmaktadır (BOAI, 2002).

AE kavramını her ne kadar internetin tam anlamıyla hayatımıza girmesi ve yakın geçmiş ile bağdaştırmış olsak da, Waters’a göre (2021), AE’ye geçiş yeni bir kavram olarak görülmemektedir. Waters, ayrıca UNESCO ve International Source Council (ICSU) himayesinde 1999’da düzenlenen Dünya Bilim Konferansından “bilime eşit erişim, yalnızca insani gelişme için sosyal ve etik bir gereklilik değil, aynı zamanda dünya çapındaki bilimsel toplulukların tam potansiyelini gerçekleştirmek ve bilimsel ilerlemeyi insanlığın ihtiyaçlarını karşılamaya yönlendirmek için de gereklidir” (s. 235) alıntısına dikkat çekerek, AE’nin çok daha önceden var olduğuna değinmiştir. Bu konferanstan da önce, 1994 yılında Steven Harnad tarafından konunun göndeme getirildiği düşünülmektedir (Borgman, 2007). Harnad, bilimsel makalelere erişim için dergilerin

basım süreçlerini beklemek yerine, bilimsel yayınların ön baskılarının internet ortamına aktarılıp diğer araştırmacılarla paylaşılması gerektiğini savunmuştur.Harnard'a göre bilimsel yayınları elektronik ortamda kayıt altına almak ve bu yayınların daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamak, yayınların herhangi bir dergide yayımlanmasını beklemeye nazaran daha kolay ve bütüncül bir yaklaşımdır. Harnard'ın bu yaklaşımı AE'nin en önemli mihenk taşı olan BOAI'ye (2002) öncülük etmiştir (Bulut ve başkaları, 2020, s. 2). Harnad'ın yaklaşık 30 yıl önce savunduğu bu fikirden yola çıkarak, modern bilimin küresel boyutları göz önüne alındığında, çok daha geniş kitlelere erişmesi gerektiği açıktır. Coğrafya, etnik köken ya da cinsiyet bunun önünde bir engel olmamalı, bilimsel bilgiye adil erişim sağlanarak, ortak yeni bilgi arayışına ve etkileşime imkan sunulmalıdır (International Science Council, 2020, s. 8).

AE, çok daha eskilere dayanan bir kavram olmasına rağmen BOAI'nin (2002) önemli etkisi ve konuya kazandırdığı ivme ile 2000'li yılların başından bu yana yaklaşık 15-20 yıldır daha aktif şekilde bilimsel literatürde yer aldığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde, konu ile ilgili çalışmaların veri analizine dayalı araştırmalardan ziyade daha çok AE'nin geliştirilmesine yönelik olarak yapılabileceklere odaklandığı dikkat çekmektedir.

AE, temelde iki yolla gerçekleşmektedir.

1. **Açık erişim yayıncılık (Altın yol):** AE'nin bu yolunda, yazarlar, bilimsel eserlerini AE dergilerde ya da monografi dizilerinde çoğunlukla makale işlem ücreti denilen bir ücret karşılığında yayımlar. Bu ücretin karşılığı olarak, ilgili yayınlara, son kullanıcılar ücretsiz olarak erişebilirler. AE yayınlar ücret ödenerek (abonelikle) erişilen yayınlarla aynı süreçleri izler (örneğin, hakemlik). Altın AE modelinde, makale işlem ücretini genellikle yazar veya yazarın bağlı bulunduğu kurum ya da fon sağlayıcı ödemektedir. Makale işlem ücreti ödenmesi halinde AE seçeneği sunan ancak bu ücretin ödenemediği yayınlar için erişime kapalı şekilde yayın yapmanın da mümkün olduğu dergilere hibrit dergiler denmektedir (Tonta, 2015, ss. 241–242). Sonuç olarak altın yol olarak bilinen uygulama, bilimsel bilgiye erişimde ücret ödeme ve abonelik esasına dayanır. Bu anlamda bilimsel bilgiye erişimde karşımıza çıkan ilk sorun maliyettir. Bu sorunun tespiti ile birlikte 2018 yılında bir grupp ulusal fon sağlayıcı

Avrupa Komisyonu ve Avrupa Araştırma Konseyi desteğiyle, Coalition S'i[11] oluşturmuştur. Bu oluşum, AE'ye tam anlamda geçişi hızlandırma amacıyla gerçekleşmiş olup AE yayıncılık için temel prensipleri içeren Plan S'i devreye sokmuştur. Plan S girişimi, gönüllü veya gönüllü olmayan fon sağlayıcıların mali desteği doğrultusunda, bilimsel yayınların ambargosuz ve anında yayınlanmasını hedefler. 2018 yılında başlatılmış olan bu girişim günümüz de hala güncelliğini koruyan ve üzerinde çalışmalar yapılan önemli bir hareket olmakla birlikte Avrupa ülkeleri ile sınırlıdır[12].

2. **Kendi kendine arşivleme (Yeşil yol):** Yazarın, bilimsel yayınının elektronik bir kopyasını bir AE arşivinde (merkezi, kurumsal ya da konu arşivi) arşivlemesi ve okuyucuların ilgili yayına ücretsiz olarak erişilebilmesini ifade eder. Bu arşiv aynı zamanda, yayıncının bağlı bulunduğu kurumun bilimsel çıktılarını yönetme, koruma ve sergileme olanağı da sağlar. Bir kurumun araştırma bilgi sisteminde ve değerlendirme sürecinde arşiv değerli bir araçtır ve bilimsel topluluk için katma değerli hizmet sunar. Yeşil AE yaklaşımında, makale işlem ücretleri (AE dergilerin doğasında olan bir ödeme) ödemek gerekmemektedir. Yeşil AE, AE politikalarına uymak için en ekonomik yaklaşımdır ve araştırmacılara en az altın AE kadar araştırma olanağı sağlar. Yeşil AE modelinde, yazarlar makalelerini yalnızca abone olunan geleneksel dergilerde yayınlar. Ardından, (eğer varsa) yayıncı tarafından belirlenen ambargo süresi geçtikten sonra, çalışmalarını kurumsal veya konuya özel AE arşivlerde depolayarak kendi kendine arşivler (Zhang ve Watson, 2017, s. 337).

[11] Bkz. https://www.coalition-s.org/about/

[12] Bkz. https://www.coalition-s.org/why-plan-s/

2.2. AÇIK ERİŞİM ARŞİVLERİ VE AÇIK ERİŞİM POLİTİKALARI

Özellikle yeşil yol (kendi kendine arşivleme) kousunda, yazarların yayınlarının bir kopyasını arşivlenmesine imkân veren AE arşivlerinin katkısı oldukça önemlidir. Bu anlamda AE arşivleri merkezi yapıda, kurumsal ya da konusal arşivler olabilmektedir. AE arşivler belli bir fon sağlayıcıya ait olabildiği gibi araştırma yapan kurumlara ait de olabilmektedir. Üniversite AE arşivlerinde üniversiteye mensup kişilerce yapılmış tüm bilimsel çıktılar yer almakta ve her üniversitenin bir AE arşivi olması gerekmektedir (BOAI, 2012). Yaygın olarak bilinen DSpace[13], Eprints[14] gibi açık arşiv yazılımlarından biri kullanılarak oluşturulabilecek bu AE arşivlerinin işlevsel ve sürdürülebilir olması, üniversite yayınlarının görünürlüğünü artırarak daha fazla kullanımını sağlaması açısından diğer AE arşivleri ile birlikte çalışabilmesi gerekmektedir. Bu da, Açık Arşivler Girişimi Üst Veri Harmanlama Protokolü (OAI-PMH) ile uyumlu olmasını (OAI, 2022) ve Handle gibi tekil bir bağlantı adresinin tanımlanmış olmasını gerektirir. OAI-PMH, veri kaynağı ile etkileşimi sağlayan uluslararası standartlara sahip bir sistemdir. OAI-PMH, elektronik arşivler arasında karşılıklı etkileşim ve işlerlik olması adına gerekli potansiyeli yatarır. Bu arşivlere ait üst verileri taranabilir bir veri tabanında harmanlamaya ve tek ara yüzde derlemeye olanak sağlar (ANKOS, 2022a). Bu anlamda yazılımların OAI-PMH uyumlu ve uluslararası standartlara entegre biçimde işlerliğinin olması oldukça önemlidir.

Budapeşte Açık Erişim Bildirgesinin (BOAI, 2002) ardından, Dünya'da ve Türkiye'de AE çalışmaları hız kazanmış, bu anlamda yapılan çalışmalar AE literatürüne katkı sağlamıştır. Dünya'da AE arşivi oluşturma konusundaki ilk önemli ve büyük girişim, hala gelişerek ve değişen şartlara ayak uydurarak varlığını sürdüren Açık Erişimli Dergiler Rehberi DOAJ'dır. 2003 yılında 300 AE dergi ile hayata geçen DOAJ, Mayıs 2022 itibariyle bağımsız bir dergi AE arşivi olarak bilim, teknoloji, tıp, sosyal bilimler, sanat ve beşeri bilimlerin tüm alanlarını kapsayan yaklaşık 17.500 hakemli AE dergi içermektedir (DOAJ, 2022). DOAJ, en fazla sayıda hakemli AE dergiyi dizinlemesi ve tek platformdan erişime sunması bakımından AE arşivi oluşturma çalışmalarının ilk ve en önemli örneklerinden biridir. Türkiye'de, DOAJ'dan farklı olarak dizinlemeden ziyade Türkiye adresli dergileri barındırma ve süreç yönetimi amacıyla 2013 yılında çalışmalarına başlanan ve bugün oldukça faal şekilde kullanılan Dergipark, gelinen noktada DOAJ'a

[13] Bkz. https://www.dspace.com/en/pub/home.cfm

[14] Bkz. https://www.eprints.org/uk/

benzer şekilde Türkiye'de yayımlanan dergilere ve bunların içeriklerie erişim sunma anlamında AE'ye hizmet etmektedir (DergiPark, 2022).

2003 yılında Türkiye'nin ilk elektronik tez arşivi niteliğini taşıyan ODTÜ elektronik tez arşivi kurulmuş ve bu arşiv bir yıl sonra Digital Tez Kütüphanesi (Networkes Digital Library of Theses and Dissertations - NDLTD) adıyla anılan ağa üye olmuştur (Akbayrak ve başkaları, 2006). AE'ye dair yapılan çalışmalar ışığında 2005 yılında "Bilimsel İletişim ve Açık Erişim" konulu konferansta, AE dergilerin desteklenmesi ve OAI-PMH ile ortak çalışmalar yürütülmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Tonta, 2005). Bunların yanı sıra 2005 yılında, Başkent Üniversitesinde elektronik tez ve makalelere erişim sağlamak amacıyla OAI-PMH uyumlu ilk AE arşiv çalışmaları gerçekleştirilmiş, ancak yazılımla ilgili yaşanan aksaklıklar neticesinde bu arşivin sürekliliği sağlanamamıştır (Bulut ve başkaları, 2020, s. 3). Bu çalışmalar doğrultusunda, Türkiye'de ilk resmi AE arşivi olma özelliği taşıyan platform, 2005 yılında oluşturulan "Ankara Üniversitesi Açık Arşiv Sistemi" olarak kayıtlara geçmektedir (Bulut ve başkaları, 2020, s. 3). Türkiye'de AE arşivler üzerine yapılan çalışmalar ile ilgili olarak ANKOS kapsamında 2006 yılında oluşturulan Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler Çalışma Grubundan (AEKA) da bahsetmek gerekir (ANKOS, 2022b). AEKA, üniversiteler başta olmak üzere kurumları, kendi bünyesinde yaptığı çalışmaları elektronik ortamda arşivlemeye yönlendirmek amacıyla kurulmuştur. AEKA Çalışma Grubu, üniversitelere ait bilimsel çıktıların belirli bir standart çerçevesinde düzenlenmesi konusunda üniversitelere rehberlik edecek dokümanlar oluşturarak, konuyla ilgili bilgi sunmaya çalışmışsa da, yazılımla ilgili güncellemelerin yetersizliği nedeniyle süreklilik sağlayamamıştır (Bulut ve başkaları, 2020, s. 4). Buna rağmen, AE arşivlerine yönelik çalışmalar başka oluşum ve kurumlarca desteklenerek devam etmiştir.Konu ile ilgili AB destekli çok büyük bir proje olan ve Türkiye'nin paydaşlardan biri olduğu OpenAIRE Projesinin de Türkiye'de AE arşivlerinin gelişime katkısı büyüktür. Hakem denetiminden geçmiş yayınlara ekonomik ve kolay yolla erişimi sağlamak amacıyla bu yayınların ön baskılarının erişilebilirliklerini artırmaya yönelik bu proje ile gerekli alt yapı ve kurulumların oluşturulması hedeflenmiştir (Gürdal ve başkaları, 2012).

Dünya üzerindeki AE arşivlerinin sayısında önemli artışlar olmuş, 2005 yılında dünyadaki AE arşivlerini tek ara yüzde toplamak amacıyla OpenDOAR (Directory of Open Access Repositories) kurulmuştur. Kuruluşundan 10 yıl sonra, 2015 yılında içeriğinde 2850 AE arşivi bulunan OpenDOAR'daki arşivlerin 54 tanesi Türkiye adresli iken; bugün içeriğinde

5852 AE arşivi bulunmakta ve bunlardan 175'inin Türkiye adresli olduğu anlaşılmaktadır (BBY Haber, 2015; OpenDOAR, 2022; Yurtseven, 2019, s. 171). İstatistiklere bakıldığında, dünyadaki AE arşivleri ile ilgili gelişmelere paralel olarak, Türkiye de konu ile ilgili gelişmelere ayak uydurmuş ve uluslararası platformlarda yerini almış görünmektedir. Ancak, Türkiye'nin OpenDOAR'da oldukça yüksek olan bu arşiv sayısına aldanmamak, söz konusu arşivleri sürdürülebilirlik, erişilebilirlik ve nitelik bakımından ayrıca değerlendirmek gerekir. Bu anlamda, 2018 yılında YÖK'ün önderliğinde başlatılan ve aşağıda ayrıntıları sunulan çalışmalar kapsamında, üniversitelerde AE arşivlerinin oluşturulması, mevcut arşivlerin erişilebilirlik ve nitelik anlamında geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (YÖK, 2022).

Türkiye'de özellikle AE arşivlerinin yaygınlaşması ve görünürlüğünün artırılması ile ilgili olarak TÜBİTAK ve YÖK'ün konu ile ilgili devam eden destek ve çalışmalarından söz etmek gerekir. TÜBİTAK ULAKBİM bünyesinde 2016 yılında,Türkiye'deki AE arşivlerinin uluslararası standartlarda harmanlanmasını sağlamak ve AE arşivlerin içeriklerine bulunduğu uzantıdan erişim sağlamak amacıyla "Harman" adı verilen Türkiye Akademik Arşivi oluşturulmuştur (TÜBİTAK ULAKBİM, 2022). Takip eden yıllarda, YÖK de konuyu somut bir biçimde gündemine almış ve konu ile ilgili çalışmalarına hız kazandırmıştır. 2018 yılında, içerisinde rektörler, öğretim üyeleri, TÜBİTAK temsilcilerinin bulunduğu "Açık Bilim ve Açık Erişim Çalışma Grubu" YÖK bünyesinde hayata geçirilmiştir. Bahsi geçen çalışma grubu, bir eylem planı hazırlayarak tüm üniversitelerin uluslararası standartlarda AE arşivi kurmasına ve AE politikası oluşturmasına, yönelik çalışmalar başlatmıştır (YÖK, 2022). Bu anlamda YÖK, üniversitelerde AE konusundaki çalışmalarının devamlılığını sağlamak hedeflenmektedir. TÜBİTAK ile ortak hareket ederek ve çeşitli bilimsel toplantılar düzenleyerek konuyla ilgili somut adımlar atmak için girişimde bulunmuştur. 2000'li yılların başından beri Türkiye'de AE adına çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu girişmlerden bir kısmının devamlılığı sağlanamamış olsa da konu ile ilgili çalışmalara farklı paydaşlar tarafından devam edilmiştir.

AE arşivlerinin işleyişini belirli bir standarda bağlayan ve arşivlerin sürdürülebilirliğinin sağlama açısından varlık gösteren AE politikalarının oluşturulması arşivlerin sürekliliğini sağlamak açısından oldukça önemlidir. Genel olarak yayınların arşivde nasıl ve ne zaman depolanacağına ilişkin bilgileri içeren ve arşiv ile ilgili kuralları tanımlayan bir AE politikasının arşivi oluşturan kurum tarafından benimsenmiş olması ve daha da önemlisi

bu politikanın arşive tüm bilimsel çıktıların eklenmesini zorunlu tutacak yapıda olması (zorunlu AE politikası) AE arşivlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için elzemdir (Swan, 2015). Bir AE politikasının aşağıdaki konularla ilgili net bilgi içermesi gerekir (MedOANet, 2013; PASTEUR4OA, 2015; Swan, 2012).

- AE arşivinde yer alacak bilimsel yayın türleri,
- AE arşivine ilgili üniversitede üretilen tüm bilimsel yayın üst verilerinin ve tam metinlerinin eklenmesinin ve erişime açılmasının zorunlu olup olmadığı, eğer zorunlu ise erişime açılacağı zaman ve erişime açılacak tam metnin sürümü (örneğin, yazar kopyası, yayıncı kopyası gibi)
- Bilimsel yayınların üst veri ya da tam metin düzeyinde arşive eklenmesinden herhangi bir sebep ile (örneğin, ulusal güvenlik gibi) muaf olunup olunamayacağı, yayınların eklenmesinde ambargo süresinin mümkün olup olmadığı ve eğer mümkünse bu sürelerin ne olacağı ve farklı alanlar için nasıl değişeceği,
- Üniversitenin araştırma değerlendirme faaliyetleri için bilimsel yayınların AE arşivinde olması konusunda bir zorunluluğun olup olmadığı,
- Üniversite AE arşivine eklenen yayınların hak sahibinin kim olacağı ve makale işlem ücreti gereken dergiler için (altın yol) yazarlara bu desteğin üniversite tarafından sağlanıp sağlanmadığı.

Bilgi üreten, araştırma yapan ve açık erişim gereksinimlerinin olduğu her türlü araştırma kurumunun, artan bilgi kapasitesine bağlı olarak bilimsel bilgiye kolay ve sistematik bir şekilde erişebilmek ve son kullanıcıları eriştirebilmek adına bir “açık erişim politikası” geliştirmesi gereklidir. Bu anlamda Türkiye’de ve dünyada çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Örneğin, Türkiye’nin paydaş olarak yer aldığı, Avrupa Birliği destekli iki proje olan MedOANET ve PASTEUR4OA ile gerek fon sağlayıcılar gerekse de araştırma yapan kurumlara kendi AE politikalarını oluşturma ve geliştirme anlamında yardımcı olunması hedeflenmiştir. AE politikalarının geliştirilmesi amacıyla 2013 yılında başlayan MedOANet projesi kapsamında Akdeniz ülkeleri (Fransa, İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan, Türkiye) yer almıştır. Projenin amacı, AE politikalarının geliştirilmesi ve yapılarının güçlendirilmesi amacıyla öneriler sunarak bu önerilerin adı geçen Akdeniz ülkelerindeki kurumların politikaları üzerinde uygulanmasını sağlamaktır (Al ve Tonta, 2014). MedOANet projesinin daha geniş kapsamlı olarak devamı niteliğinde ortaya çıkan

başka bir proje de PASTEUR4OA projesidir. 10 farklı ülkeden 15 ortak katılımcının bulunduğu bu projenin temel amacı, var olan AE politikalarının Avrupa çapında analizinin sağlanması, uzman kurumların belirlenerek belirli standartlar çerçevesinde bu politikaların geliştirililerek uygulamaya konmasını sağlamaktır (PASTEUR4OA, 2022). Bunlar ve benzeri diğer projelerin de etkisiyle (örneğin, OpenAIRE[15]), ROARMAP[16] Açık Erişim Politikaları Veritabanından da dünya çapında AE politikaları sayısında ve zorunlu statüdeki politikalarda artış olmuştur. Türkiye, ilgili platformda üniversite AE politika sayısı bakımından öne çıkmakta ancak zorunlu AE politikası oranı bakımından geride kalmaktadır. Türkiye'de oluşturulan ilk AE politikası 2013 yılında oluşturulan İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsüne aittir. Dünya geneline bakıldığında AE politikası belirleme konusunda Türkiye oldukça geriden gelmektedir. Bu anlamda dünyada ilk AE politikası örnekleri arasında 2002 yılında Barcelona Özerk Üniversitesi (İspanya) ve bunu takiben 2005 yılında Minho Üniversitesi (Portekiz) yer almaktadır (Doğan, 2016).

2.3. AÇIK ERİŞİM ARŞİVLERİ VE AÇIK ERİŞİM POLİTİKALARI İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

AE arşivler ve AE politikaları ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok konunun önemi ve uygulamasına yönelik çalışmalar olduğu kavramsal arka plan kısmında vurgulanmaya çalışılmıştır. Kavramsal çalışmaların yanı sıra konu ile ilgili veriye dayalı çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalardan birinde, Ohio'da AE arşivlerinin kütüphane hizmetleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Eyalete bağlı olan 143 kurum üzerinde yürütülen çalışmada anket kullanılarak veri toplanmıştır. Çalışmada, AE arşiv hizmetleri kurumun çeşitli birimlerinin iş akış şemasına dahil edilmiş olsa da genel anlamda AE arşivlerinin teknik hizmetler tarafından düzenlendiği sonucuna varılmıştır (Connell ve Cetwinski, 2010, s. 338). Bir diğer çalışmada (Nagra, 2012) konu ile ilgili önemli bir noktanın üzerinden durularak, AE arşivlerinin oluşumundan önce kütüphanelerin belirli ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğine değinilmiştir. Bu ihtiyaçların özellikle, üstveri, yazılım, içerik ve donanımlı personel olduğu üzerinde durmuştur (Nagra, 2012, s. 137). 2017 yılında yayımlanan bir başka çalışmada (Marsh ve başkaları, 2017) AE arşivlerini kurmak ve arşivlerin işlerliğini sağlamak adına gerekli olan içerik ve hizmetlerin neler olabileceği hakkında öneriler sunulmuştur. Çalışma kapsamında, her kurumun AE

[15] Bkz. https://www.openaire.eu

[16] Bkz. http://roarmap.eprints.org/

içeriğine ait ihtiyaçlarının farklı olacağı, bu ihtiyacın kurumda bulunan öğrenci, personel, akademisyen özelinde düşünülmesi ve ona göre hizmet sunulması gerektiği sonucuna varılmıştır (Marsh ve başkaları, 2017, s. 6).

Gerek dünyada gerek Türkiye'de AE ve AE arşivlerinin önemini vurgulayan çalışmaların özellikle elektronik çağın tam anlamıyla varlığını göstermeye başladığı 2000'li yılların sonlarında ağırlıklı olarak ele alındığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda Türkiye'deki durumu ele alan ilk bilimsel çalışmalardan birinde AE ve AE arşivlerine yönelik kavramlar tanımlanmış, AE arşivleri ile ilgili olarak Avrupa'da yapılan çalışmalar incelenmiştir. İlgili dönemde AE çalışmalarına dair Avrupa'daki mevcut durum ele alınmış ve Türkiye ile karşılaştırılarak, AE çalışmaları ile ilgili zorluklar ve yapılabilecekler açıklamaya çalışılmıştır (Tonta, 2008, ss. 3–4).

Aynı yıllarda AE ve AE arşivleri konusunda veriye dayalı olarak Türkiye'deki mevcut durumun incelendiği iki doktora tezi yapılmıştır. Bu çalışmalardan ilki, Türkiye'deki bilimsel bilgi üreten insanların açık erişime dair farkındalıklarını belirlemek, bilim insanlarının yaptığı araştırmaları AE arşivlerine ne oranda yüklediklerini saptamak, telif hakları ile ilgili farkındalık oluşturmak ve kapsamlı bir bir AE modeli sunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla, akademisyenlere ve bilimsel bilgi üreten kişilere anket uygulanmıştır. Anket sonucu elde edilen bulgular ışığında Türkiye için ulusal açık erişim modeli ve modelin unsurları aşama aşama çalışılıp sunulmuştur (Ertürk, 2008, s. 12). Diğer doktora tezi (Afzali, 2009) kapsamında konu daha farklı bir boyutta ele alınmıştır. Görüşme ve gözlem yöntemi ile veri toplanan tezde, 2008 yılında AE arşivine sahip olan üniversitelerin web üzerindeki etki faktörleri incelenmiştir. Çalışmada, AE arşivine sahip olan üniversitelerin web sayfalarının kullanım oranlarının olmayan üniversitelere göre daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra, akademik çalışmaların temel alındığı kurumlar arasında ilk sırada yer alan üniversitelerin AE arşivlerinin, yeterli alt yapıya sahip olmadığı ve gerektiği şekilde etkin hizmet sunmadığı sonucuna varılmıştır (Afzali, 2009, s. 86). Çalışmanın bir diğer bulgusu ise, üniversitelerde AE arşiv çalışmalarını yürüten kütüphane personelinin konuyla ilgili eğitiminin yetersiz olması ve personelin konuya ilişkin yaklaşımında AE arşivlerine gereken önemin verilmediğidir. Çalışma 2009 yılında yapılmış olmasına rağmen, üniversitelerde AE arşivlerin yönetimi ve etkin kullanımıyla ilgili olarak kütüphane personellerine gereken eğitimin verilmesine

ve YÖK'ün bu konuyu daha kapsamlı ele almasına dair öneriler sunmaktadır (Afzali, 2009, s. 88).

Türkiye'de konu ile ilgili yapılmış olan diğer bir çalışma (Ertürk ve Küçük, 2010), Hacettepe Üniversitesi'nde çalışan ve bilimsel bilgi üreten akademisyenlerin AE ve AE arşivlerine yönelik farkındalık ve hassasiyetlerine göstermeye yöneliktir. Elektronik anket yöntemiyle, tam zamanlı çalışan öğretim üyelerinden veri toplanan bu çalışmada, açık erişim farkındalığına sahip olma oranı %50 olarak saptanmıştır. %92 oranında akademisyen ise, kendi yayınlarının, çalıştığı kurumun AE arşiv sisteminde arşivlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Ertürk ve Küçük, 2010, s. 82).

Konunun daha yakın zamanlarda da çeşitli çalışmalar kapsamında ele alındığı görülmektedir. 2018 yılında gerçekleştirilen ve ankete dayalı bir yüksek lisans tezinde (Akın, 2018), açık erişim arşivlerinin geliştirilmesine ve eksikliklerin saptanmasına yönelik bulgular ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonucunda tespit edilen sorunlar önceki çalışmalarda belirlenenlere oldukça benzer bulunmuştur. Akın'a (2018) göre, AE arşivine sahip kütüphanelerde görev yapan personel, genel olarak bütçe, eğitim, teknoloji ve telif haklarına dair sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır. Çalışmanın evreninde yer alan 136 devlet, 25 vakıf üniversitesinde görev yapan personelden elde edilen verilere göre, öne çıkan bulgular şöyledir:

- ankete katılan kütüphane personelinin %73'ü akademisyenlerin, ankete katılan kütüphane personelinin %91'i ise kütüphaneyi kullanan öğrencilerin AE arşivleri ve kendi kendine arşivleme konularında yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir (Akın, 2018, s. 38).
- Akademisyenlerin %80 oranında AE arşivlerini kullanma konusunda çekimser kaldığı sonucuna varılmıştır (Akın, 2018, s. 40).
- Anket katılımcılarının %90'ı YÖK, TÜBİTAK ve ANKOS işbirliği ile ortak bir AE platformu oluşturulması ve konuyla ilgili üniversite kütüphanelerine gereken hizmetin sunulması gerektiğini belirtmiştir (Akın, 2018, s. 56).
- Katılımcıların %56'sı AE faaliyetlerinde YÖK'ten yeterli desteği alamadıklarını ifade etmiştir (Akın, 2018, s. 61).

Çalışmadaki sonuç ve önerilerle paralel olarak YÖK, 2018'in Aralık ayında üniversitelerde AE arşivi oluşturulması ve bu arşivlerin uluslararası platformlarda açık yer alması konusunda girişimlerde bulunmuştur (YÖK, 2022). Bu tez çalışmasının şekillenmesinde de büyük payı olan YÖK'ün AE arşivlerine dair çalışmalarına bakıldığında, günümüzde hala AE arşivlerinin etkin kullanımı konusunda yeterli seviyeye ulaşılamadığı anlaşılmaktadır. Çalışmalardan çıkan ortak sonuçlar, YÖK'ün AE'ye dair yürüttüğü çalışmaların daha etkin olabilmesini sağlamak adına, personel ve akademisyenlerin eğitim ve farkındalığını sağlama, teknik alt yapı ve yazılım çalışmalarına ağırlık vermesi gerekmektedir. Bu anlamda YÖK, daha denetimli yollar aramalı, konu ile ilgili eğitimli personellerin yetiştirmesine destek olmalı ve kurumlarla personelin entegre çalışmasını sağlamalıdır.

Türkiye'de konu ile ilgili olarak yapılmış yakın tarihli tez çalışmalardan biri de (Alav, 2018) AE arşivlerindeki yönetişim konusundadır. Bu çalışmada, AE arşivi olan 147 kuruma anket gönderilmiş, 97'sinden veri sağlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda tespit edilen sorunlara yönelik çözüm önerileri şu şekilde özetlenebilir (Alav, 2018, s. 282):

- AE arşiv içerikleri sürekli olarak güncellenmeli ve AE arşivlere düzenli kayıt girişleri sağlanmalıdır.
- AE arşivlerine yönelik devlet destekli projeler yürütülmeli ve devletin üst kurumları bu konuyla alakalı farkındalık yaratmalıdır.
- Bilimsel bilginin üretiminin devamlılığına paralel olarak, yazılım alt yapısı sürekli olarak geliştirilmelidir.
- AE arşivlerine yönelik çalışmalar keskin hatlarla belirlenmeli ve bu sınırlar, kurumdaki personelin esnek ve keyfi davranmasına olanak vermemelidir.

YÖK'ün açık erişim arşivlerine yönelik başlatmış olduğu çalışmalar, Alav'ın (2018) çalışmasındaki önerilerinde belirttiği "devlet destekli projeler" önerisine karşılık gelir niteliktekir. Ancak üniversitelerde AE arşivlerinin etkin kullanımının yetersiz oluşu ve arşivlerin güncel kayıt girişinin sağlanması konusu YÖK'ten ziyade üniversitelerin üzerine eğilmesi gereken bir konudur.

Çok yakın zamanda bu tez çalışmasına benzer bir çalışma gerçekleştirilmiştir (Cengiz, 2021). Türkiye'deki AE arşivlerinin mevcut durumu üzerine bir değerlendirme sunulan çalışmayı, bu tez çalışmasından ayıran tek dönemlik veri değerlendirmesi yapılmış olmasıdır (Ağutos-Eylül 2020). Bu verilere göre Türkiye'de bulunan 209 üniversitenin 130 tanesinin AE arşivine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada belirtilen veri toplama zamanı (Ağustos-Eylül 2020), tez çalışmamızın üçüncü dönem veri toplama tarihine oldukça yakın olup, farklı iki çalışma ile elde edilen bulguların karşılaştırılmasına fırsat sunması açısından önemlidir (Cengiz, 2021, s. 48). Çalışma sonucunda YÖK'ün AE çalışmalarının, üniversitelerdeki mevcut durumu olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda AE arşivine sahip olan kurumların devamlılık ve görünürlüğünün sağlanması açısından AE arşivlerinin uluslararası platformlarda yer almasının önemi vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra birçok akademik çalışmanın sonucunda yer aldığı gibi, AE arşiv çalışmalarına yön verirken personel yetersizliği ve konuyla ilgili bilgi eksikliği olduğu ve dışarıdan personel alım ihtiyacı doğduğu sonuçları bildirilmiştir (Cengiz, 2021, s. 50).

3.BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın araştırma sorularına yanıt aramak ve hipotezlerini test etmek için gereken verilerin nasıl elde edildiği ve bu verilerin nasıl analiz edildiği ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Bulgular için kullanılana benzer bir bölümlendirme kullanılarak, her bir Bulgular alt başlığında yer alan sonuçlara ulaşmak için hangi verilerin kullanıldığı, veriler üzerinde hangi işlem ve analizlerin yapıldığının daha kolay takip edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

3.1. VERİLERİN TOPLANMASI

Türkiye'deki üniversitelerin açık erişim arşivleri ve açık erişim politikalarına odaklanan bu çalışmada, açık erişim arşivlerinde ve açık erişim politikalarında yaklaşık iki yıllık süreçte zamana göre değişimi görmek ilk amaçtır. Bu amaçla, üç dönemlik veri incelenmiştir (Birinci dönem: Haziran-Temmuz 2019, İkinci dönem: Mart-Nisan 2020, Üçüncü dönem: Ekim-Kasım 2020). Çalışmanın bir diğer amacı, benzer dönemlerde YÖK tarafından toplanan ve üniversitelerin beyanına dayanan verilerle üniversitelerin web sayfaları ve açık erişim arşivleri üzerinden toplanan verileri karşılaştırmaktır.

YÖK, Haziran 2019 itibariyle "Kurumsal Akademik Arşiv Formu" (bkz. Ek 1, Ek 2)[17] aracılığıyla yaklaşık altı aylık aralıklarla üniversitelerden açık erişim arşivlerine ve açık erişim politikalarına ilişkin veri toplamaktadır. YÖK'ün ilk veri toplama dönemine çok yakın bir zaman olan Temmuz 2019'da ise benzer veriler bir çalışma kapsamında (Doğan, 2019) toplanmıştır. Bu çalışma kapsamında, YÖK'ün ikinci ve üçüncü veri toplama dönemlerine karşılık gelen dönemler olan 2020 Nisan ve Ekim aylarında üniversitelerin web sayfalarından ve açık erişim arşivlerinden Doğan'ın (2019) çalışmasında yapıldığı şekilde veri toplanmıştır. Çalışmada, bu iki dönem için toplanan verilerin yanı sıra Doğan'ın (2019) çalışması kapsamında toplanan 2019 yılı Temmuz

[17] 2022 itibariyle ikinci defa revize edilmiş form aracılığıyla yılda bir kez veri toplanmaya başlanmıştır.

ayında toplanan veriler ile YÖK tarafından toplanan üç dönemlik veriler de kullanılarak daha kapsamlı bir değerlendirme yapılması sağlanmıştır. İncelenen altı veri seti toplandığı yıl ve ay bilgisi ile birlikte Giriş Bölümünde yer alan Tablo 1'de gösterilmiştir (bkz. Tablo 1).

Türkiye'deki üniversitelerin listesi veri toplanan iki dönem için (ikinci dönem: Nisan, 2020 ve üçüncü dönem: Ekim 2020) YÖK web sayfasından alınmıştır (https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz). İlgili listede devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri ve vakıf meslek yüksekokulları yer almaktadır. İkinci dönem verilerinin toplandığı 2020 yılı Nisan ayında listede yer alan üniversite sayısı 207'dir. Bu 207 üniversitenin 129'u devlet, 73'ü vakıf ve 5'i vakıf meslek yüksekokuludur. Üçüncü dönemde (Ekim, 2020) üniversite sayısı değişmemiştir.. Vakıf üniversiteleri ile vakıf meslek yüksekokulları "Vakıf" türü altında birleştirilmiş ve üniversitelerin türleri için "Devlet" ve "Vakıf" olmak üzere ikili bir sınıflandırma yapılmıştır. Çalışmanın araştırma sorularını yanıtlayabilmek için gerekli bir diğer bilgi üniversite yaşıdır. Üniversitelerin yaşı, ikinci ve üçüncü dönem açık erişim arşiv verilerinin toplandığı yıl olan 2020'den üniversitenin kuruluş yılı çıkarılarak bulunmuştur. Üniversite kuruluş yılları, konu ile ilgili birincil kaynak olması açısından üniversite web sayfalarından alınmıştır. Üniversite web sayfalarından bu bilgiye ulaşılamaması durumunda ise Resmî Gazete kaynak alınmıştır.

Tez kapsamında veri toplanan iki dönem için de üniversiteler listesinde yer alan her bir üniversitenin, öncelikle açık erişim arşivi ve açık erişim politikası olup olmadığı araştırılmıştır. Açık erişim arşivi ve açık erişim politikası olanların arşiv ve politikalarına ilişkin daha ayrıntılı veriler toplanmıştır. 3.1.1 alt başlığında üniversite açık erişim arşivlerinin olup olmadığına ilişkin verilerin nasıl toplandığı anlatılmaktadır. Açık erişim arşivi olan üniversitelerin açık erişim arşivlerine ilişkin ayrıntılı verilerin nasıl toplandığı ise bir sonraki alt başlık olan 3.1.2 alt başlığında yer almaktadır. Bu başlık altındaki son alt başlık olan 3.1.3 altında ise üniversitelerin açık erişim politikaları olup olmadığına ilişkin veriler ile açık erişim politikalarının özellikleri ile ilgili verilerin nasıl toplandığı anlatılmaktadır.

3.1.1. Üniversite Açık Erişim Arşivlerinin Olup Olmadığı

Her iki veri toplama döneminde de YÖK web sayfası üzerinden erişilen güncel üniversiteler listesi kullanılarak (https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz)

kapanan ya da yeni açılan üniversiteler de dikkate alınmıştır. Bir üniversitenin açık erişim arşivi olup olmadığını tespit etmek için öncelikle üniversitenin ve üniversite kütüphanesinin web sayfası incelenmiştir. Bazı üniversitelerin web sayfalarında açık erişim arşivine yönelik bilgi olmayabileceği göz önünde bulundurularak arama motoru üzerinden de tarama yapılmıştır.

Üniversitelerin açık erişim arşivlerinin varlığına ilişkin üç durumla karşılaşılmıştır:

1. Üniversitenin açık erişim arşivi var.
2. Üniversite açık erişim arşiv bağlantısı var ancak arşive erişim sağlanamıyor.
3. Üniversitenin açık erişim arşivi yok.

İlk durum için üniversitenin açık erişim arşivi “Var”, ikinci ve üçüncü durum için ise “Yok” şeklinde sınıflandırılmıştır. Arşiv bağlantısı olup erişilemeyen üniversite açık erişim arşivleri için ilgili veri toplama döneminin üç farklı zamanında denemeler yapılmış ve erişim olmadığına tüm bu denemeler sonucunda karar verilmiştir. Bazı üniversitelerin bir önceki veri toplama döneminde arşivlerine erişim olmasına rağmen ilgili veri toplama döneminde erişilemediği durumlarla karşılaşılmış ve bu üniversitelerin söz konusu veri toplama döneminde açık erişim arşivleri “Yok” olarak işaretlenmiştir.

3.1.2. Üniversite Açık Erişim Arşivlerine İlişkin Veriler

Açık erişim arşivi olduğu tespit edilen üniversitelerin arşivleri üzerinden şu bilgiler toplanmıştır:

1. Açık erişim arşivi bağlantı adresi
2. Açık erişim arşivindeki toplam kayıt sayısı
3. Açık erişim arşivi için kullanılan yazılım ve sürüm bilgisi
4. Açık erişim arşivinin uluslararası platformlara üyelik durumu
5. Açık erişim arşivinin birlikte çalışabilirliğe uygunluğu
6. Açık erişim arşivi lisanslama bilgileri

Açık erişim arşivlerindeki toplam kayıt sayısını tespit etmek için yayın başlıklarına göre tarama yapılmıştır. Kayıt sayısının belirlenmesinde yayın başlıklarına göre tarama yapılmasının nedeni, arşivdeki tekil yayın sayısını en doğru biçimde vermesidir. Ancak yine de birden çok kişi tarafından girilen aynı yayın için otomatik birleştirme yapılmıyorsa ya da başlıklarda yazım hatası, küçük/büyük harf kullanımı gibi çok küçük farklılıklar varsa başlığa göre kayıt sayısının da arşivdeki yayın sayısı ile ilgili tam olarak doğru bilgi veremeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır.
Açık erişim arşivlerinin oluşturulması için kullanılan yazılımlar ile ilgili yazılımların arşiv için kullanılan sürüm bilgileri arşiv sayfasından ve bu sayfanın kaynak kodu bilgilerinden elde edilmiştir.

Açık erişim arşivlerinin daha geniş kapsayıcılığa sahip ulusal/uluslararası açık erişim arşivleri tarafından taranarak/harmanlanarak, üniversite yayınlarına erişimin ve dolayısıyla üniversite yayınlarının ve üniversitenin görünürlüğünün artırılması mümkündür. Bu anlamda bilinen örnekler ulusal yapıdaki Harman, uluslararası yapıdaki OpenAIRE Explore, BASE, OpenDOAR ve ROAR'dır. Bu platformlar tarafından içeriklerinin harmanlanabilmesi için açık erişim arşivlerinin öncelikle veri alışverişine uygun yapıda olması gerekir. Açık Arşivler Girişimi Üst Veri Harmanlama Protokolü (Open Archives Initiative Metadata Harvesting Protocol (OAI-PMH)) ile bu uyum sağlanabilmekte, hem açık erişim arşiv içerikleri daha büyük kapsamlı platformlarca harmanlanabilmekte, hem de açık erişim arşivlerine başka platformlardan toplu veri aktarımı mümkün olabilmektedir. OAI-PMH protokolüne uygun çalışan üniversite açık erişim arşivlerine Açık Arşivler Girişiminin web sayfasında sunulan kayıtlı veri sağlayıcılar listesi üzerinden erişilmiştir[18]. Harmanlamanın sağlıklı yapılabilmesi için açık erişim arşivlerinde yer alan kayıtlara sabit bir tanımlayıcı/bağlantı adresi verilmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla yaygın olarak Handle kullanılmaktadır. Açık erişim arşivlerinin Handle üyeliği olup olmadığı arşivdeki kayıtlara atanan Handle bağlantılarından kontrol edilmiş, ayrıca bu bağlantıların çalışır durumda olup olmadığı da (üyeliğin devam edip etmediği) veri toplama dönemi içerisindeki farklı zamanlarda kontrol edilmiş, bunun sonucunda Handle kullanımı ile ilgili karara varılmıştır.

[18] Bkz. http://www.openarchives.org/Register/BrowseSites

Harman[19] ,OpenAIRE Explore[20] ,BASE[21] ,OpenDOAR[22] ve ROAR[23] platformlarına kayıtlı açık erişim arşivlerinin bilgileri adı geçen platformlar üzerinden belirlenmiştir. Açık erişim arşivinin, ilgili platformda yer almasına ek olarak bilgilerinin güncel ve tam olmasına dikkat edilmiş ve ancak bu durumda ilgili platformda yer aldığı düşünülmüştür. Ayrıca, veri toplama aşamasında birçok açık erişim arşivi ana sayfası üzerinde de üye olunan platformlarla ilgili bilgi paylaşıldığı görülmüştür. Her bir platforma üyelik bilgisinin açık erişim arşivi üzerinde yer alıp almadığı ile ilgili veriler de toplanarak, karşılaştırma ve doğrulama amacıyla kullanılmıştır. Buna bir örnek vermek gerekirse, açık erişim arşivi ana sayfasında OpenDOAR'a üye olduğunu belirten açık erişim arşivi verileri ile OpenDOAR üzerinden platforma üye olduğu tespit edilen arşivler karşılaştırılmış, doğrulama aşamasında karşılaşılan sorunlar çalışmanın bulgular kısmındaki ilgili alt başlık kapsamında sunulmuştur.

Açık erişim arşivleri ve arşivde yer alan kayıtlar için herhangi bir lisans belirlenip belirlenmediği ve eğer varsa bu lisansların ve kullanılan lisans türlerinin hangileri olduğuna ilişkin de veri toplanmıştır.

3.1.3. Üniversitelerin Açık Erişim Politikalarına İlişkin Veriler

Üniversite açık erişim arşivleri ile ilgili temel kurallar açık erişim politikaları ile belirlenmektedir. Açık erişim politikalarının daha kolay anlaşılmasını sağlamak ve açık erişim arşivlerinin kullanımını kolaylaştırmak amacıyla açık erişim yönerge ve rehberleri kullanılmaktadır. Tez kapsamında veri toplanan ikinci ve üçüncü dönemler için YÖK web sayfası üzerinden listesine ulaşılan tüm üniversiteler için bu üç dokümanın var olup olmadığı araştırılmıştır. Bir üniversitenin, açık erişim arşivi olmamasına rağmen açık erişim politikasının olabileceğinden hareketle, bu dokümanlarla ilgili veri toplama açık erişim arşivlerinin olup olmamasından bağımsız bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Üniversitelerin açık erişim politika, yönerge ve rehberlerinin olup olmadığını tespit etmek için açık erişim arşivlerinin yanı sıra üniversite web sayfaları, üniversite kütüphane web

[19] Bkz. https://harman.ulakbim.gov.tr/archiveStatistics

[20] Bkz. https://bit.ly/3vMYUhg

[21] Bkz. https://bit.ly/3watGzx

[22] Bkz. https://bit.ly/3MZDq6K

[23] Bkz. https://bit.ly/38Yjwu6

sayfaları ve doğrudan web üzerinden de taramalar yapılmıştır. Açık erişim ile ilgili dokümanlara ilişkin olarak toplanan bilgiler şunlardır:

1. Üniversitenin açık erişim politikasının, yönergesinin ve rehberinin olup olmadığı ve eğer varsa, bu dokümanlara erişim sağlanabilecek bağlantılar
2. Açık erişim politikasının senato onaylı olup olmadığı
3. Açık erişim politikasının zorunlu olup olmadığı
4. Bu üç dokümanın açık erişim arşivi web sayfasında yer alıp almadığı

Çalışma kapsamında, üniversitelerin açık erişim politikaları, yönergeleri ve rehberleri içerik olarak ta incelenmiştir. Açık erişim yönergesi, açık erişim politikasını tamamlayıcı özellikte bir doküman olmasına rağmen incelenen birçok yönergenin bu amaçtan ziyade açık erişim politikası olarak yapılandırıldığı fark edilmiş ve bunlar, başlıklarında politika geçmiyor olsa da içerikleri itibariyle politika olarak dikkate alınmışlardır. Öte yandan, özellikle son yıllarda "açık bilim politikası" başlığının daha fazla kullanılmaya başlandığı, açık erişim politikalarının açık bilim politikaları olarak değiştirildiği dikkat çekmiştir. Açık bilim politikaları, üniversitenin bilimin tüm süreçlerini nasıl yürüteceklerinin karara bağlandığı belgeler olup, bilimsel yayınlara açık erişimin nasıl sağlanacağı ile ilgili de bilgiler sunmaktadır. Bu çalışma kapsamında "açık bilim politikası" başlıklı dokümanlar da açık erişim politikası olarak dikkate alınmıştır.

Açık erişim politikalarının senato onaylı olup olmadığı ve zorunluluk içerip içermediğine karar verilirken, açık erişim politikası içeriğinde olan açık erişim yönergeleri ile açık bilim politikaları da dikkate alınmıştır. Eğer üniversitenin hem açık erişim/bilim politikası hem de yönergesi mevcutsa ya da açık erişim yönergesi politika yapısında değilse, bu durumda yönergeler senato onayı ve zorunluluk tespiti için dikkate alınmamıştır. Doküman üzerinde ya da dokümana erişim sağlanan sayfada onay ile ilgili bilgilerin verilmesi durumunda senato onayının olduğu, aksi durumlar için ise olmadığı düşünülmüştür. Zorunlu yapıdaki açık erişim politikaları, üniversitenin tüm bilimsel çıktılarının açık erişim arşivine yüklenmesini zorunlu tutmaktadır. Açık erişim politikalarının zorunluluğuna karar vermek için politika içerikleri incelenmiştir. Sadece belli yayın türleri (örneğin, tezler) için zorunluluk belirtilen politikalar zorunlu açık erişim politikası kapsamına alınmamıştır. Araştırmacıların yayınlarını açık erişim arşivine yüklemekle sorumlu olduğunun belirtildiği politikalar da zorunlu politika olarak dikkate

alınmamıştır. Öte yandan, zorunluluk ifadesi çok açık olarak belirtilmemiş olmasına rağmen araştırmacıların yayınlarını açık erişim arşivine yükleme konusunda yükümlü olduğunun belirtildiği politikalar zorunlu politika olarak ele alınmıştır.

Tüm bunlara ek olarak, açık erişim arşivleriyle doğrudan ilgili olan açık erişim politika, yönerge ve rehberlerine açık erişim arşivlerinde yer verilip verilmediğine ilişkin de veri toplanmıştır. Ayrıca, açık erişim politikalarının kaydedildiği bir platform olan ROARMAP üzerinde kayıtlı olan açık erişim politikaları her dönem için tespit edilmiştir. ROARMAP'e kayıtlı politika sayısı tespit edilirken, bu platformdaki bilgilerin geçerli ve güncel olmasına da dikkat edilmiş, buna yönelik kontrol ve incelemeler de yapılarak sonuçlar rapor edilmiştir.

3.2. VERİLERİN ANALİZİ

Veri toplama kısmında, bu çalışma kapsamında yaklaşık altı aylık aralıklarla birbirini takip eden üç dönem için bu çalışma ve Doğan (2019) çalışması kapsamında doğrudan açık erişim arşivleri ve üniversite web sayfaları üzerinden toplanan veriler ile YÖK tarafından toplanan ve üniversitelerin beyanlarına dayanan veriler incelenmiştir. Çalışmada açık erişim arşivleri ve üniversite web sayfaları üzerinden toplanan verilerin analizine öncelik verilmiş olup, bu analiz sonuçları YÖK tarafından aynı üç dönem için toplanan verilerden elde edilen sonuçlar ile de karşılaştırılmıştır. Veri analizi alt başlıkları, veri toplama ve bulgular kısmında yer alan alt başlıklara paralel olacak şekilde yapılandırılmıştır.

3.2.1. Üniversite Açık Erişim Arşivlerinin Olup Olmaması Üzerine Yapılan Analizler

Açık erişim arşivi olan üniversiteler *3.1.1. Üniversitelerin Açık Erişim Arşivlerinin Olup Olmadığı* başlığı altında anlatıldığı şekilde belirlenmiştir. Açık erişim arşivi sayıları ile üniversitelerin açık erişim arşivine sahip olma yüzdeleri üç dönem için iki farklı veriye göre sunulmuştur. Böylelikle, hem üniversitelerin açık erişim arşivlerini oluşturma anlamında niceliksel bir artış olup olmadığı ortaya konmuş, hem de YÖK tarafından beyana dayalı olarak toplanan verilerin doğrulaması yapılmıştır. Dönemler itibariyle yapılan incelemelerde yeni açılan, erişim sağlanamayan, kayıt sayısı değişmeyen arşivleri tespit etmeye yönelik de inceleme yapılmıştır.

Açık erişim arşiv sayılarının sayısal olarak karşılaştırılmasına ek olarak, dönemler itibariyle açık erişim arşivleri olan ve olmayan üniversitelerin ortanca yaşları karşılaştırılarak, üniversitenin kuruluş yılının açık erişim arşivine sahip olmada bir etken olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, normal dağılım varsayımı sağlanmadığı için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Test sonucu her üç dönem için sunulmuş, ayrıca teste ilişkin etki büyüklüğü Formül 1 ile hesaplanarak test sonucuna eklenmiştir. Söz konusu analizler yalnızca bu çalışma kapsamında toplanan veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

$$r_G = 2(\bar{R}_A - \bar{R}_B)/N_T \quad \text{(Formül 1)}$$

Formül 1'de $\bar{R}_A$ ve $\bar{R}_B$ iki grubun sıra ortalamaları (mean rank),), N_T ise toplam denek sayısıdır (Cohen, 2013, ss. 10–11).

Açık erişim arşivine sahip olmada üniversitenin devlet ya da vakıf üniversitesi olmasının bir etkisi olup olmadığı da araştırılmıştır. Dönemler itibariyle devlet ve vakıf üniversitelerinin açık erişim arşivine sahip olma oranlarının gösterildiği tablolara ek olarak, üniversite türünün (devlet/vakıf) bu anlamda istatistiksel bir farklılığa neden olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla Ki-kare testi kullanılmıştır. Yalnızca toplanan veriler üzeriinden yapılan bu analizler için Excel 2016 ve SPSS (sürüm 22.5) kullanılmıştır.

3.2.2.Açık Erişim Arşivlerine İlişkin Verilerin Analizi

Açık erişim arşivlerinden *3.1.2. Üniversite Açık Erişim Arşivlerine İlişkin Veriler* alt başlığında anlatılan veriler toplanmıştır. Bu verilerden kayıt sayılarının analizi için dönemler itibariyle kayıt sayılarına göre arşivlerin dağılımı ile ortanca kayıt sayıları sunulmuştur. Ayrıca, her dönem için kayıt sayısı en fazla olan arşivler ile dönemler itibariyle kayıt sayısında değişim olmayan açık erişim arşivleri de tespit edilmiştir. Açık erişim arşivindeki kayıt sayısı ile üniversite yaşı arasında bir ilişki olup olmadığı Spearman korelasyon testi ile, ortanca kayıt sayısının üniversitenin devlet ya da vakıf üniversitesi olmasına göre farklılık gösterip göstermediği ise Mann-Whitney U testi ile araştırılmış, tüm istatistiksel testlerde olduğu gibi toplanan veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Üniversite açık erişim arşivlerinin dönemler itibariyle başlığa göre toplam kayıt sayılarına göre dağılımı ve ortanca kayıt sayıları sunulmuştur.

Üniversite açık erişim arşivleri için kullanılan yazılımlar ve bu yazılımların sürümleri ile ilgili bilgiler dönemler itibariyle sıklık ve yüzde olarak sunulmuştur. Benzer şekilde, açık erişim arşivlerinin Harman, BASE, OpenAIRE Explore, OpenDOAR ve ROAR platformlarına üyelikleri ile OAI-PMH ve Handle üyelikleri ve de yine dönemler itibariyle sıklık ve yüzde olarak sunulmuştur. Arşivlerde kullanılan lisanslar ve lisans türleri için de her dönem için sıklık ve yüzdeler hesaplanmıştır.

3.2.3. Üniversitelerin Açık Erişim Politikalarına İlişkin Verilerin Analizi

Her dönem için açık erişim politika, yönerge ve rehber sayıları, politikalardan ne kadarının senato onaylı ve zorunlu yapıda olduğu sıklık ve yüzdeler halinde sunulmuştur. Açık erişim arşivindeki ortanca kayıt sayısının açık erişim politikası olup olmamasına ve eğer politika mevcutsa politikanın zorunlu yapıda olup olmamasına göre bir farklılık gösterip göstermediği her üç dönem için toplanan veriler üzerinden yapılan Mann-Whitney U testleri ile araştırılmıştır. ROARMAP'e kayıtlı açık erişim politikaları ile ilgili veriler her dönem için sıklık ve yüzdeler halinde sunulmuştur.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bulguları dört başlık altında sunulmaktadır. İlk başlık altında, üniversitelerin ne kadarının açık erişim arşivi olduğu verilmekte, üniversite yaşı ve türünün buna etkisi araştırılmaktadır. İkinci başlıkta, mevcut açık erişim arşivlerindeki kayıt sayılarına odaklanılmakta, kayıt sayılarının üniversite yaşı ve türü ile bağlantısı değerlendirilmekte, ayrıca arşivlerin oluşturulması için tercih edilen açık arşiv yazılımlarından bahsedilmektedir. Açık erişim arşivlerinin ve arşiv içeriklerinin ulusal ve uluslararası anlamda erişilebilirliği üçüncü başlık altında sunulmakta ve son başlık altında açık erişim politikaları ile ilgili durum değerlendirmesi yapılarak, bir politikaya sahip olmanın ve zorunlu statüdeki politikaların arşivdeki kayıt sayısına etkisi olup olmadığı araştırılmaktadır.

4.1. ÜNİVERSİTELERİN AÇIK ERİŞİM ARŞİVİNE SAHİP OLMA DURUMLARI

Bu kısımda Türkiye'deki üniversitelerin açık erişim arşivine sahip olma durumları incelenen üç dönemlik veriler dikkate alınarak sunulmuştur. İlk alt başlıkta, üniversitelerin üç dönem itibariyle açık erişim arşiv sayıları, üniversitelerin açık erişim arşiv sayfaları üzerinden toplanan verilere ve YÖK tarafından toplanan üniversite beyanlarına dayalı verilere göre sunulmaktadır. İkinci alt başlıkta üniversite açık erişim arşiv sayfalarından toplanan verilere dayalı olarak açık erişim arşivi olan ve olmayan üniversiteler yaşlarına ve türlerine (devlet/vakıf) göre karşılaştırılmıştır. Son alt başlıkta ise üniversitelerin açık erişim arşivine sahip olma durumlarına göre iki farklı veri kaynağına göre üç dönemlik verilerden elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

4.1.1. Üniversitelerin Açık Erişim Arşiv Sayıları

Üniversite açık erişim arşiv sayıları, çalışmada ele alınan üç döneme göre karşılaştırmalı olarak Tablo 3'te sunulmaktadır. Tabloya göre 2019 yılı Haziran ve Temmuz aylarına karşılık gelen ilk dönemdeki arşiv sayısı 121'dir (%59). İkinci dönemde (Nisan 2020)

aradan geçen yaklaşık dokuz aylık zamana rağmen üniversite açık erişim arşiv sayısında düşüş olduğu görülmektedir (N=116, %56). Birinci dönem (Temmuz 2019) açık erişim arşivi olmayan 11 üniversite ikinci dönem (Nisan 2020) açık erişim arşivlerini kurmuşlardır (bu üniversitelerin listesi tür (devlet, vakıf) ve veri toplama dönemindeki yaşları ile birlikte Ek 3'de sunulmaktadır[24]). İlk dönem verilerine göre açık erişim arşivi bulunan 16 üniversitenin (bkz. Ek 4), ikinci dönem 15-30 Nisan 2020 tarihleri arasında yapılan farklı zamanlardaki iki kontrolde açık erişim arşivine erişim sağlanamamıştır. İkinci dönem arşiv sayısında görülen düşüşün ana nedeni bu erişim sorunudur.

Üçüncü dönem (Ekim 2020) verilerine göre açık erişim arşiv sayısı 134'e (%65) yükselmiştir. Yeni kurulan/erişilebilir hale gelen 19 arşivle (bkz. Ek 5) açık erişim arşiv sayısı ikinci dönem verilerine göre %16,5 oranında artmıştır[25].

Tablo 3.Üniversite açık erişim arşivi sayılarının dönemler itibariyle değişimi

Veri toplama dönemleri	Toplanan veriler		YÖK verileri		YÖK veri giren ünv. sayısı	Üniversite sayısı
	n	%	n	%		
Birinci dönem (Haziran-Temmuz 2019)	121	59	139	68	178	206
İkinci dönem (Mart-Nisan 2020)	116	56	130	63	161	207
Üçüncü dönem (Ekim-Kasım 2020)	134	65	142	69	173	207

İkinci dönemde 28 üniversitenin (%14) kütüphane web sayfalarından yönlendirme yapılıyor olmasına rağmen arşivlerine erişilememiştir. İlk dönem için bu sayı 17 (%8) olarak bulunmuştur. Üçüncü dönem de aynı şekilde erişilemeyen arşiv sayısı 17'dir. (%8). Birinci ve ikinci dönemde açık erişim arşiv bağlantısı olmasına rağmen ilgili bağlantıdan açık erişim arşivine erişim sağlanamayan ancak üçüncü dönemde arşivlerine erişilebilen üniversiteler ise Çankırı Karatekin Üniversitesi (36.001 kayıt),

[24] Ankara Medipol Üniversitesi, ikinci dönemde web sayfasına açık erişim arşiv erişim linkini koymuş, ancak test edilen tarihlerde (15-30 Nisan 2020) bu linke tıklandığında İstanbul Medipol Üniversitesi'nin açık erişim arşiv sayfasına yönlendirme yapıldığı fark edilmiştir. İstanbul Medipol Üniversitesi, hali hazırda veri setinde açık erişim arşivi "var" şeklinde işaretli olduğundan, Ankara Medipol Üniversitesi ikinci dönemde de açık erişim arşivi "yok" olarak dikkate alınmıştır.

[25] 30 Haziran 2020 tarihinde Resmi Gazetede yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı kararınca Şehir Üniversitesi kapatılmıştır. Üçüncü dönem verilerinin toplandığı Eylül-Ekim 2020 tarih aralığında adı geçen üniversite listeden çıkartıldığı için bir önceki dönem 116 açık erişim arşivi olarak belirtilen sayı bu dönemki hesaplamalar için 115 olarak güncellenmiştir.

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (8479 kayıt), Yıldız Teknik Üniversitesi (7673 kayıt), Yeditepe Üniversitesi (7639 kayıt) ve Bozok Üniversitesidir (322 kayıt).

Üniversitelerin beyanlarına dayalı YÖK verilerine göre Haziran 2019'da veri sağlayan 178 üniversiteden 139'unun işler durumda bir açık erişim arşivi olduğu anlaşılmaktadır (%68). Üniversite sayfalarından toplanan verilerde de olduğu gibi, YÖK verilerine göre ikinci dönem (Mart 2020) üniversitelerin açık erişim sayılarında bir azalma olmuş (%63), ancak üçüncü dönem olan Kasım 2020'de açık erişim arşivine sahip üniversite oranı %69'a yükselmiştir.

4.1.2.Üniversitelerin Açık Erişim Arşivine Sahip Olma Durumunun Üniversite Yaşı ve Türüne Göre Değişimi

Dönemler itibariyle açık erişim arşivi olan ve olmayan üniversitelerin ortanca yaş bilgilerinin sunulduğu Tablo 4'e göre, açık erişim arşivi olmayan üniversitelerin daha yeni kurulmuş üniversiteler olduğunu söylemek mümkündür. Açık erişim arşivi olan üniversiteler ile açık erişim arşivi olmayan üniversiteler arasında ilk dönem verilerinde saptanan beş yıllık ortanca yaş farkı ikinci dönem verilerinde dört yıla düşmüştür. Bu farkın istatistiksel olarak çok önemli bir farklılık olmadığı söylenebilir (U=2925,000; p<0,001; r_G=0,446). Üçüncü dönem verilerine göre bu fark biraz daha açılarak yedi yıl olmuş ve bu fark istatistiksel açıdan da anlamlı bulunmuştur (U=2113,000; p<0,001; r_G=0,568). Tablo 5'te üniversitelerin açık erişim arşivine sahip olma oranları kuruluş yıllarına göre daha ayrıntılı olarak sunulmuştur. İlk iki dönem verilerine göre 2018-2019 yıllarında kurulan üniversitelerin biri dışında açık erişim arşivleri bulunmamaktadır. Üçüncü dönemde bu sayı dörde yükselmiştir. 2010 sonrası kurulan üniversitelerin ilk iki dönem %80 düzeylerinde açık erişim arşivine sahip olmadığı görülmekte iken, üçüncü dönemde bu oranda bir miktar azalış olmuştur (%75). Kuruluş yılları 2000-2010 arasında olan üniversitelerin üçüncü dönem itibariyle dörtte üçü açık erişim arşivine sahiptir. 2000 yılı öncesinde kurulan üniversitelerin (70 üniversite) %84'ü (59 üniversite) üçüncü dönem verilerine göre arşivlerini kurmuşlardır.

Tablo 4.Açık erişim arşivi olan ve olmayan üniversitelerin dönemler itibariyle ortanca yaşları

Veri toplama dönemleri	Tarihler	Açık erişim arşivi	
		Var	Yok
Birinci dönem	Temmuz 2019	13	8
İkinci dönem	Nisan 2020	14	10
Üçüncü dönem	Ekim 2020	14	7

Tablo 5.Açık erişim arşivi sahipliğinin üniversitelerin yaşlarına göre değişimi

Üniversite kuruluş yılları	Veri toplama dönemleri	Üniversite sayısı	Açık erişim arşivi olan	
			N	%
2000 öncesi	Birinci dönem	70	56	80
	İkinci dönem	70	53	76
	Üçüncü dönem	70	59	84
2000-2010	Birinci dönem	82	54	66
	İkinci dönem	82	58	71
	Üçüncü dönem	81	61	75
2010 sonrası	Birinci dönem	54	11	20
	İkinci dönem	55	10	18
	Üçüncü dönem	56	14	25
2018-2019	Birinci dönem	20	1	5
	İkinci dönem	21	1	5
	Üçüncü dönem	21	4	19

Açık erişim arşivine sahip olup olmamanın, üniversitenin devlet ya da vakıf üniversitesi olmasına göre farklılık gösterip göstermediği de araştırılmış, %95 güven düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (ikinci dönem için $\chi 2$=1,853; p=0,173 / üçüncü dönem için $\chi 2$=1,819; p=0,177). İkinci dönem verilerine göre devlet üniversitelerinin %60'ının açık erişim arşivi bulunmakta iken, bu oran üçüncü dönemde %68'e yükselmiştir. Açık erişim arşivi bulunan vakıf üniversitelerinin oranı üçüncü dönem %50'den %59'a yükselmiştir. İlk dönem devlet üniversitelerinin %60,5'ının ve vakıf üniversitelerinin ise %56'sının açık erişim arşivi olduğu tespit edilmiştir. İkinci dönem devlet üniversiteleri açısından oranda değişim olmazken, vakıf üniversitelerinde açık erişim arşivine sahip olma oranı düşmüştür. Üçüncü dönem hem devlet hem de vakıf üniversitelerinin açık erişim arşivine sahip olma oranlarındaki artış, üniversitelerin açık erişim arşivi oluşturma ve mevcut arşivlerin sürdürülebilirliği konusuna daha fazla önem verdiklerini göstermektedir.

Tablo 6.Açık erişim arşivine sahip olmanın üniversitenin türüne (devlet/vakıf) göre dağılımı

Veri toplama dönemleri	Üniversite türü	Üniversite sayısı	Açık erişim arşivi olan	
			N	%
Birinci dönem	Devlet	129	78	60
	Vakıf	77	43	56
İkinci dönem	Devlet	129	77	60
	Vakıf	78	39	50
Üçüncü dönem	Devlet	129	88	68
	Vakıf	78	46	59

4.1.3.Üniversitelerin Açık Erişim Arşivine Sahip Olma Durumlarının Değerlendirilmesi

Gerek bu çalışma kapsamında, gerekse de YÖK veri giriş formu aracılığıyla üniversite beyanlarına dayalı olarak toplanan veriler dikkate alındığında, ikinci dönem verilerinin işaret ettiği düşüşe rağmen üniversite açık erişim arşiv sayılarında çalışma kapsamındaki Haziran 2019 – Kasım 2020 döneminde bir artış olduğu açıktır. YÖK tarafından üniversite beyanlarına dayalı olarak toplanan verilere göre, üniversitelerin açık erişim arşiv sayıları her dönem için daha yüksektir. Bu farkın nedenini anlamak amacıyla üniversite sayfalarından toplanan veriler ile üniversite beyanlarına dayanan YÖK verileri Tablo 7'de karşılaştırılmaktadır. Tablo 7'ye göre ilk veri toplama döneminde YÖK verilerine göre açık erişim arşivi olduğunu beyan eden 139 üniversiteden 16'sının açık erişim arşivi olmadığı anlaşılmış, 10'unun ise açık erişim arşivine erişim mümkün olmamıştır. İkinci dönem YÖK verilerine göre açık erişim arşivi olduğunu beyan eden 130 üniversiteden 101'inin (%78), üçüncü dönem ise 142 üniversiteden 121'inin (%85) arşivine ulaşılabilmiştir. Bunun bir nedeninin açık erişim arşivinin kurulum aşamasında olmasına ve web üzerinden erişime açılmamasına rağmen YÖK veri toplama formuna veri girişinin yapılması olabileceği düşünülmektedir. Bir diğer neden ise açık erişim arşivleri web sayfalarında zaman zaman yaşanan erişim problemlerinden kaynaklı olarak, bu çalışmadaki verilerin toplandığı dönemde ilgili arşiv sayfalarına erişilememesi de olabilir. Bu olası nedenlerin yanı sıra üniversitelerin bilgi eksikliğinden de kaynaklı olabilecek yanlış beyanda bulunma olasılıkları da dikkate alınmalıdır.

Tablo 7'ye göre, YÖK verileri doğrultusunda arşivi olmadığı tespit edilen bazı üniversitelerin de bu çalışma kapsamında üniversite web sayfalarından toplanan verilere göre arşivlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, ilk dönem YÖK verilerine göre arşivi

olmadığı tespit edilen beş üniversitenin toplanan veriler doğrultusunda açık erişim arşivlerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun sebebi, YÖK açık erişim arşivleri veri toplama formunu tam olarak doldurmayan üniversitelerin arşivlerinin olmadığının varsayılmasıdır. Veriler için doğrudan arşivlere gidildiğinde bu verilerin mevcut olduğu ancak YÖK veri toplama formuna girişinin yapılmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, YÖK tarafından toplanan veriler ile bu çalışma kapsamında toplanan veriler birbirine yakın dönemlerde toplanmış olsa da bazen küçük zaman farklılıklarının bu değişikliklere neden olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 7.Üniversitelerin açık erişim arşiv sayılarının iki farklı veri setine göre karşılaştırılması

Birinci dönem	YÖK verileri							
	Arşiv var		Arşiv yok		Veri girilmemiş		Toplam	
Toplanan veriler	n	%	n	%	n	%	n	%
Arşiv var	113	81	5	13	3	11	17	8
Arşiv yok	16	12	31	79	21	75	121	59
Arşive erişilemiyor	10	7	3	8	4	14	68	33
Toplam	139	100	39	100	28	100	206	100

İkinci dönem	YÖK verileri							
	Arşiv var		Arşiv yok		Veri girilmemiş		Toplam	
Toplanan veriler	n	%	n	%	n	%	n	%
Arşiv var	101	78	6	20	9	19	116	56
Arşiv yok	11	8	20	67	32	68	63	30
Arşive erişilemiyor	18	14	4	13	6	13	28	14
Toplam	130	100	30	100	47	100	207	100

Üçüncü dönem	YÖK verileri							
	Arşiv var		Arşiv yok		Veri girilmemiş		Toplam	
Toplanan veriler	n	%	n	%	n	%	n	%
Arşiv var	121	85	5	16	8	23	134	65
Arşiv yok	11	8	22	71	23	68	56	27
Arşive erişilemiyor	10	7	4	13	3	9	17	8
Toplam	142	100	31	100	34	100	207	100

Açık erişim arşivlerine kuruluşundan belli bir süre sonra erişilememesi ya da belli dönemlerde erişim sağlanamadığı görülmekte, bu durum arşivlerin sürdürülebilirlikleri ile ilgili sorunlara işaret etmektedir. Açık erişim arşivlerin kurulması kadar takibinin yapılarak çalışır durumda kalmasını sağlamak gerekmekte ve bu konu önemsenmelidir.

Bilindiği gibi Türkiye'de özellikle 2000 sonrasında çok sayıda yeni üniversite kurulmuştur. Üniversitelerin yaşlarının (kuruluş yıllarının) açık erişim arşivlerine sahip olmalarına etki eden bir faktör olduğu ve bu anlamda kuruluşun üzerinden yaklaşık 10 yıllık bir zaman geçmiş olmasının önemi bulgulardan anlaşılmaktadır. 2010 öncesinde kurulan üniversiteler büyük oranda açık erişim arşivlerini kurmuş iken, 2010 sonrasında kurulan üniversitelerin ise büyük oranda arşivlerini kurmadıkları anlaşılmaktadır. Bu tablodan hareketle yeni kurulan üniversitelerin ilk yıllarda açık erişim arşivi oluşturma konusunu geri plana attığı ancak ilerleyen dönemlerde açık erişim arşivi oluşturmaya yönelik çalışmalarda bulunduğu söylenebilir.

Açık erişim arşivi oluşturma ve bu arşivin sürdürülebilirliğini sağlama maliyetli bir iştir. Bu maliyet dikkate alındığında, üniversitenin vakıf ya da devlet üniversitesi olmasının bir arşive sahip olup olmamasına etkisi olabileceği düşünülmüştür. Elde edilen bulgulara göre çalışma kapsamındaki dönemde vakıf üniversitelerinin de devlet üniversitelerinin de açık erişim arşiv sayılarında artış gözlenmiştir. Ancak, açık erişim arşivi olan devlet üniversitelerinin oranı daha yüksektir. Bu durum, son yıllarda açılan üniversitelerin çoğunlukla vakıf üniversitesi olması ile ilişkilendirildiğinde, elde edilen sonuç daha anlaşılır olmaktadır.

4.2.ÜNİVERSİTELERİN AÇIK ERİŞİM ARŞİV İÇERİK VE YAZILIMLARI

Bu kısımda üniversite açık erişim arşivleri üç dönem itibariyle içeriklerinde yer alan kayıt sayılarına göre değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler bu çalışma kapsamında üniversitelerin web sayfalarından toplanan veriler ile YÖK tarafından toplanan verilere göre ayrı ayrı yapılmıştır. Ayrıca, toplanan veriler dikkate alınarak, üniversitenin kuruluş yılı ve türünün, açık erişim arşivindeki kayıt sayısına bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Arşivlerde kullanılan yazılımlar da yine bu başlık altında incelenmiştir.

4.2.1. Üniversite Açık Erişim Arşivlerinin İçerikleri

Açık erişim arşivlerinin içeriğinde yer alan kayıt sayılarının çalışma kapsamındaki üç dönem boyunca nasıl değiştiği üniversite açık erişim arşivleri üzerinden toplanan veriler ve üniversitelerin YÖK'e beyan ettiği sayılar dikkate alınarak iki başlık altında ayrı ayrı sunulmaktadır.

4.2.1.1. Üniversite Web Sayfalarından Toplanan Veriler

Açık erişim arşivlerinin oluşturulması kadar sürdürülebilirliğinin sağlanması önemlidir. Bu da üniversite bilimsel yayınlarının arşive düzenli girişi ile mümkün olmaktadır. Tablo 8'de üç dönem için toplanan verilere göre üniversite açık erişim arşivlerinin kayıt sayıları verilmektedir. Tablo verilerini değerlendirirken kayıt sayısı ile temsil edilenin bilimsel yayın sayısı olmadığını göz önünde bulundurmak yararlı olacaktır. Öte yandan, hiç kayıt girilmemiş ya da kayıt sayısı az olan arşivlerin verinin toplandığı dönemde kuruluş aşamasında olabileceği dikkate alınmalıdır.

Tablo 8. Toplanan verilere göre üniversite açık erişim arşivlerinin dönemler itibariyle içerdikleri kayıt sayılarına göre dağılımı

Kayıt sayısı	Birinci dönem		İkinci dönem		Üçüncü dönem	
	N	%	N	%	N	%
0	7	5,8	0	0,0	8	6,0
1-10	8	6,6	3	2,6	3	2,3
11-50	5	4,1	3	2,6	3	2,3
51-100	6	5,0	4	3,4	2	1,5
101-250	8	6,6	6	5,2	3	2,3
251-500	7	5,8	7	6,0	11	8,2
501-1000	20	16,5	13	11,2	17	12,7
1001-2000	24	19,8	28	24,1	22	16,4
2001-5000	17	14,1	25	21,6	30	22,4
5001-10.000	9	7,4	10	8,6	17	12,7
10.000 üzeri	10	8,3	17	14,7	18	13,4
Toplam	121	100,0	116	100,0	134	100,0

Kayıt sayılarına göre üç dönem verisi karşılaştırıldığında ilk göze çarpan 500 üzeri kayıt sayısına sahip açık erişim arşivlerinin ikinci ve üçüncü dönemlerde ilk döneme göre artış göstermesidir. İlk dönem kayıt sayısı 500 üzeri olan arşiv sayısı 80 (%66) iken ikinci dönem 93 (%80), üçüncü dönem ise 104 (%78) olmuştur. İlk dönem için arşivlerin yaklaşık yarısında kayıt sayısı 1000'in üzerinde iken ikinci dönem erişilebilir durumdaki 116 açık erişim arşivinin yaklaşık %69'unun (80 arşiv) kayıt sayısının 1000'in üzerinde olduğu bulunmuştur. Üçüncü dönemde ise 134 açık erişim arşivinin %65'inin (87 arşiv) kayıt sayısı 1000'in üzerindedir. İkinci dönemde tespit edilen 116 açık erişim arşivinin ortanca kayıt sayısı 1680'dir (bir önceki dönem 940). Üçüncü dönem için bu sayı 1792'dir. İkinci ve üçüncü dönemlerde kayıt sayılarındaki artış dikkat çekmektedir.

İkinci dönemde kayıt sayısı 10.000'den fazla olan 17 üniversite (bir önceki dönem 10), 50.000'in üzerinde olan ise dört üniversite vardır (İstanbul Şehir Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Marmara Üniversitesi). Üçüncü dönem 18 üniversitenin açık erişim arşivindeki kayıt sayısı 10.000'in üzerinde tespit edilmiş, İstanbul Şehir Üniversitesi'nin kapatılmasıyla kayıt sayısı 50.000 üzeri olan arşiv sayısı üç olmuştur. İkinci dönem (Nisan 2020) kayıt sayısında ilk dönemki verilere göre en çok artış görülen beş üniversite sırasıyla Marmara Üniversitesi (47.963 yeni kayıt, 87.162 toplam kayıt), Selçuk Üniversitesi (36.681 yeni kayıt, 36.689 toplam kayıt), Anadolu Üniversitesi (20.097 yeni kayıt, 21.685 toplam kayıt), Pamukkale Üniversitesi (15.647 yeni kayıt, 18.867 toplam kayıt) ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'dir (11.507 yeni kayıt, 11.514 toplam kayıt). Öte yandan, Temmuz 2019'dan Nisan 2020'ye kadar açık erişim arşivindeki kayıt sayısında herhangi bir değişiklik olmayan yedi üniversite saptanmıştır (bkz. Ek 6).

Üçüncü dönemde ise ikinci döneme kıyasla en çok kayıt girişi yapan üniversiteler sırasıyla Manisa Celal Bayar Üniversitesi (9546 yeni kayıt, 9575 toplam kayıt), Bartın Üniversitesi (4539 yeni kayıt, 5632 toplam kayıt, Giresun Üniversitesi (3936 yeni kayıt, 4363 toplam kayıt ve Akdeniz Üniversitesidir (1351 yeni kayıt, 1360 toplam kayıt). Bunun yanı sıra, birinci dönem (Temmuz 2019) ile ikinci dönem (Nisan 2020) arasında açık erişim arşivi kayıt sayılarında değişiklik olmayan yedi üniversite mevcuttur (bkz. Ek 6). Bunlardan ikisi vakıf diğerleri devlet üniversitesidir. Birinci dönem (Temmuz 2019) ile üçüncü dönem (Ekim 2020) arasında açık erişim arşivi kayıt sayılarında değişiklik olmayan yine yedi üniversite vardır (bkz. Ek 7). Bunlardan dört üniversite vakıf, üçü ise devlet üniversitesidir. İkinci dönem ve üçüncü dönem arasında açık erişim arşivi kayıt sayılarında değişiklik olmayan ise 15 üniversite vardır (bkz. Ek 8). Bunlardan dördü vakıf, 11'i ise devlet üniversitesidir.

Üçüncü dönem kayıt sayıları incelenirken göze çarpan bir diğer husus, önceki dönemde 25.568 kayıt sayısına sahip olan İstanbul Üniversitesi'nin son dönem bulgularında 347 kayıt sayısına sahip olmasıdır. İstanbul Üniversitesi'nin açık erişim arşivini 2017 yılından beri etkin şekilde kullandığı göz önünde bulundurulduğunda bu sayıdaki düşüşün araştırma verisi toplanan dönemde gerçekleşen bir çalışmadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Ekim 2021 tarihinde İstanbul Üniversitesi açık erişim arşivinde yer alan

başlığa göre kayıt sayısı yeniden incelenmiş ve 166.783 kayıt sayısına ulaştığı tespit edilmiştir.

İkinci dönemde kayıt sayısı 10.000 üzeri olan 17 üniversiteden Bilkent Üniversitesi dışındakiler devlet üniversitesidir ve ortanca yaşları 53'tür[26]. İkinci dönemde 116 üniversiteye ait açık erişim arşivlerindeki kayıt sayısı ile üniversitenin kuruluş yılı (yaşı) arasında ilk dönemde de olduğu gibi (Doğan, 2019) istatistiksel olarak önemli bir ilişkiden bahsetmek mümkün değildir (r_S=0,584; p<0,001; R^2=0,341). Nitekim bu ilişki açık erişim arşivlerin yaklaşık %34'i için söz konusudur. Ayrıca, ortanca kayıt sayısı üniversite türüne (devlet/vakıf) göre de farklılık göstermemektedir (U=1437,000; p=0,706). Benzer şekilde üçüncü dönem verilerine göre de, kayıt sayısı ile üniversite yaşı arasındaki ilişki açık erişim arşivlerinin %38'i ile sınırlı kalmış (r_S=0,619; p<0,001; R^2=0,383) ve ortanca kayıt sayısının üniversite türüne göre istatistiksel anlamda farklı olmadığı tespit edilmiştir (U=1470,000; p=0,106).

4.2.1.2. YÖK Tarafından Toplanan Veriler

YÖK verilerine göre üniversite açık erişim arşivlerinin kayıt sayıları da Tablo 9'da sunulmaktadır. Toplanan verilerle ulaşılan bulguya benzer olarak YÖK verilerine göre de ilk olarak göze çarpan üniversite açık erişim arşivlerinin içeriklerindeki niceliksel artıştır. İlk dönem verilerine göre 15 üniversite açık erişim arşivinin içeriğinde hiç kayıt olmadığı beyan edilmişken, ikinci ve üçüncü dönemlerde içeriğinde kayıt olmayan arşiv bulunmadığı dikkat çekmektedir. Öte yandan ikinci ve üçüncü dönemlerde içeriğinde 500 üzeri kayıt olan arşiv sayısındaki yükseliş de göze çarpmaktadır. İlk dönem için 139 arşivin 79'unda (%57) kayıt sayısı 500 üzerinde iken ikinci dönem arşivlerin %78'inde, üçüncü dönem ise %80'inde 500'den fazla kayıt olduğu beyan edilmiştir. Kayıt sayısı 1000 üzeri arşiv oranı ilk dönem için %43 iken, ikinci ve üçüncü dönemler için %68 olmuştur. İlk dönemde 715 olan ortanca kayıt sayısı da ikinci dönemde 1755, üçüncü dönemde ise 2143'e yükselmiştir.

[26] Bu üniversitelerden birinin 20.000 üzeri kayıt ile 2018 yılında Gazi Üniversitesinin bölünmesiyle oluşturulan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi olması şaşırtıcıdır. Bu durumun, açık erişim arşivinde söz konusu kurum adresi ile yapılmış yayınların yer alması gerekmekteyken, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi araştırmacılarının Gazi Üniversitesi adresi ile yaptıkları önceki yayınlarını da içeriyor olmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Benzer durum mevcut üniversitelerin bölünmesiyle kurulan diğer üniversiteler için de söz konusu olabilir.

Tablo 9.YÖK verilerine göre üniversite açık erişim arşivlerinin dönemler itibariyle içerdikleri kayıt sayılarına göre dağılımı

Kayıt sayısı	Birinci dönem		İkinci dönem		Üçüncü dönem	
	N	%	N	%	N	%
0	15	10,8	0	0,0	0	0
1-10	10	7,2	1	0,8	1	0,7
11-50	4	2,9	5	3,8	4	2,8
51-100	9	6,5	6	4,6	4	2,8
101-250	6	4,3	8	6,2	12	8,5
251-500	16	11,5	9	6,9	8	5,6
501-1000	19	13,7	15	11,5	16	11,3
1001-2000	20	14,4	27	20,8	25	17,6
2001-5000	20	14,4	33	25,4	35	24,6
5001-10.000	11	7,9	12	9,2	19	13,4
10.000 üzeri	9	6,4	14	10,8	18	12,7
Toplam	139	100,0	130	100,0	142	100,0

Birinci dönemde açık erişim arşivinde 10.000 üzeri kayıt sayısı olan üniversite sayısı dokuz iken, ikinci dönemde 14 ve üçüncü dönemde 18 olmuştur. İlk dönem kayıt sayısı 50.000 üzeri olan tek üniversite Ankara Üniversitesi iken ikinci dönem için kayıt sayısını 50.000 üzerinde beyan eden üniversiteler Erciyes Üniversitesi (50.286), Ege Üniversitesi (55.722), Ankara Üniversitesi (56.786) ve Gazi Üniversitesidir (88.223). Üçüncü dönemde açık erişim arşivinde 50.000'den fazla kayıt olan üniversitelere Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile Marmara Üniversitesi de eklenmiştir.

Üç dönem boyunca üniversitelerin açık erişim arşivlerindeki kayıt sayılarının değişimine bakıldığında ilk dikkat çeken 43 üniversitenin YÖK'ün ikinci veri toplama dönemi (Mart 2020) ile üçüncü veri toplama döneminde (Ekim 2020) kayıt sayılarında değişiklik olmamasıdır. İlk dönem (Haziran 2019) ile ikinci dönem (Mart 2020) arasında aynı durumun gözlendiği üniversite sayısı yalnızca dörttür. İkinci dikkat çeken bulgu ise YÖK'ün ikinci veri toplama dönemi olan Mart 2020'de 8 üniversitenin açık erişim arşivlerindeki kayıt sayısında ilk döneme göre (Haziran 2019) azalış rapor edilmesidir. Öte yandan, toplanan verilere göre İstanbul Üniversitesi için gözlenen durum üniversitenin kendi beyanına dayalı YÖK verilerinde de aynıdır.

4.2.2. Üniversite Açık Erişim Arşivi Yazılımları

İlk dönem verilerine göre, bir açık erişim arşivine sahip 121 üniversitenin dördü dışında kalanları (%96,7) açık arşiv yazılımı olarak DSpace'i tercih etmiştir. Sabancı Üniversitesi Eprints yazılımını, Atılım Üniversitesi Mitos yazılımını, Koç Üniversitesi CONTENTdm

yazılımını ve Gazi Üniversitesi özel olarak geliştirilmiş bir yazılımı kullanmaktadır. İkinci dönem verileri yine aynı dört üniversite dışında kalan üniversitelerin açık erişim arşivlerinde DSpace yazılımını kullandıklarını göstermektedir (N=112, %96,5). Üçüncü dönem verileri incelendiğinde 134 açık erişim arşivinden 130'unun (%97) DSpace yazılımı kullandığı görülmektedir. Koç Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi[27] yine aynı yazılımları ve sürümleri kullanmaktadır. Yoğun kullanıma sahip DSpace yazılımının hangi sürümlerinin kullanıldığına da bakılmıştır. İlk dönem DSpace yazılımını kullandığı tespit edilen 117 arşivden yaklaşık yarısında (%46) bu yazılımın 6.2 (30 arşiv) ve 6.3 (24 arşiv) sürümlerinin kullanıldığı bulunmuştur. Bir diğer yoğun kullanıma sahip DSpace sürümü 4.1'dir (N=36, %31). İkinci dönem verilerine bakıldığında, DSpace yazılımını kullanan 112 açık erişim arşivinde yine en yaygın olarak 6.2 (34 arşiv, %30), 4.1 (32 arşiv, %28,6) ve 6.3 sürümlerinin (21 arşiv, %19) kullanıldığı görülmüştür. Üçüncü dönem için en yaygın sürüm arşivlerin yaklaşık yarısında kullanılan 6.2 sürümüdür (60 arşiv, %46). 6.3 sürümünün önceki dönemlere göre daha fazla (32 arşiv, %24), 4.1 sürümünün ise daha az (20 arşiv, %15) kullanılıyor olması birçok arşivde güncelleme çalışmalarının yapıldığını göstermesi açısından sevindirici bir gelişmedir. Burada, 18 üniversitenin DSpace yazılımına ait daha farklı sürümleri kullandığını da belirtmekte fayda vardır (6.4, 5.4, 5.2, 4.2, 5.0, 5.5, 4.4, 3.1, 6.0, 5.3). Bir önceki dönem açık erişim arşivi olmayıp üçüncü dönemde yeni kurulan açık erişim arşivleri arasından beşi 6.2 sürümü, dördü 6.3 sürümü, biri de 6.4 sürümü tercih etmiştir. 29 üniversite bir önceki dönem kullanılan sürümü güncelleyerek farklı sürümler kullanmaya başlamıştır (7 üniversite 6.3 sürümü, 21 üniversite 6.2 sürümü, bir üniversite ise önceki dönem 6.1 sürümü kullanırken üçüncü dönem 6.0 sürümü). Bir önceki dönemlerde 4.1 sürümü kullanan 10 üniversite üçüncü dönemde sürümlerini güncellemiştir.

YÖK tarafından toplanan verilere göre ilk dönem açık erişim arşivi olduğunu beyan eden 139 üniversiteden 130'u arşiv için DSpace yazılımını kullandığını belirtmiştir. Geriye kalan üniversitelerin beşi farklı yazılımlar kullandığını beyan etmiş, dördü ise yazılım belirtmemiştir. İkinci dönem için ise 130 arşivden 125'i kullandığı yazılımı belirtmiş ve bunların 118'i Dspace kullandığı anlaşılmıştır. Kullanılan farklı yazılımlara ek olarak (Eprints, MİTOS, CONTENTdm, YORDAM, ptCloud) ikinci dönem itibariyle Avesis'in

[27] Gazi Üniversitesi çalışmanın yapıldığı üçer dönemlik zaman diliminde yapılan incelemeler sırasında kendi geliştirmiş olduğu yazılımı kullanmaktaydı. Ancak Aralık 2020 itibariyle DSpace yazılımını kullanmaya başlamıştır. Ancak, 2022 yılı itibariyle ise Avesis yazılımına geçiş yaptığı anlaşılmaktadır.

açık arşiv yazılımı olarak iki üniversite (Erciyes Üniversitesi, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi) tarafından beyan edilmesi dikkat çekmektedir. Üçüncü veri toplama döneminde 142 üniversiteden 137'si DSpace kullandığını beyan etmiştir. Kullandığı yazılımı beyan etmeyen üç üniversite vardır.

4.2.3. Üniversite Açık Erişim Arşivi İçerik ve Yazılımlarının Değerlendirilmesi

Açık erişim arşivlerinin içeriklerindeki kayıt sayıları değerlendirildiğinde, özellikle ikinci ve üçüncü veri toplama dönemlerinde arşivlerin içeriklerinde genişleme olduğu açıktır. İkinci dönem açık erişim arşiv sayısında düşüş olmasına rağmen, mevcut arşivlerin içeriklerinin artırılması yönünde çalışıldığı anlaşılmaktadır. Açık erişim arşivlerinin içeriğini artırırken dikkat edilmesi gereken, açık erişim arşivlerinin tanımı gereği bu artışın üniversite mensubu kişilerin bilimsel yayınları aracılığıyla olması önem taşımaktadır. Zaman zaman kayıt sayısını artırmak adına bilimsel içerikte olmayan ya da üniversiteye ait olmaktan ziyade arşiv materyali özelliğindeki (gazete kupürleri vb.) yayınların arşive eklendiği ve kayıt sayısına dahil edildiği görülmektedir. Arşiv içeriğini oluştururken kayıt sayısını artırmak yerine açık erişim arşivi tanımını dikkate alarak ilerlemekte fayda vardır. Birbirini takip eden dönemlerde bazı üniversitelerin açık erişim arşivlerindeki kayıt sayısında meydana gelen önemli artışları da yine yukarıda belirtildiği gibi bilimsel içerik artışı olup olmadıkları yönünde ayrıca değerlendirmek gerekir.

Üniversite açık erişim arşivlerinin dönemlik verileri değerlendirilirken, bazı üniversitelerin kayıt sayılarında değişiklik olmadığı dikkat çekmiştir. Bu durum YÖK verileri bağlamında ilgili üniversitelerin veri güncellemesi yapmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak, söz konusu arşivlerde veri girişi anlamında bir devamlılığının sağlanamadığı ve bir sürdürülebilirlik sorunu olabileceğini de kuvvetli bir ihtimalle düşündürmektedir.

Kuruluş yılı daha eskiye dayanan üniversitelerin açık erişim arşiv içeriklerinde daha fazla yayın olması beklenen bir durum olmasına rağmen, verilere göre üniversitenin yaşı ile açık erişim arşivindeki kayıt sayısı arasında önemli bir ilişkiden söz etmek mümkün olmamıştır. Bu durum, bir taraftan tüm üniversite yayınlarının arşive eklenmemesi ve belli bir tarihten sonraki yayınların dikkate alınması ile ilgili olabilir. Diğer taraftan, bilimsel

yayın dışındaki daha çok arşiv malzemesi niteliğindeki kişisel arşivler, gazete kupürleri gibi kayıtların açık erişim aerşivlerinin içeriğine dahil edilmesiyle ilgili olabilir.

Üniversitelerin açık erişim arşivleri için çok büyük oranda DSpace açık arşiv yazılımı kullanılmakta olduğu verilerden anlaşılmıştır. DSpace'ten farklı yazılım kullanan üniversitelerin sayısı oldukça azdır. Dünya genelindeki duruma bakıldığında, 2020 Ağustos ayı verilerine göre dünya çapında 5395 açık erişim arşivinin yer aldığı açık erişim arşivleri rehberi OpenDOAR'daki (OpenDOAR, 2020a) arşivlerde DSpace kullanım oranı %40 ile birinci sırada yer almakta, EPrints kullanım oranının %11 ve CONTENTdm oranının %2 olduğu görülmektedir (OpenDOAR, 2020b). OpenDOAR Şubat 2021 verilere göre ise açık erişim arşiv için EPrints ve CONTENdm kullanım oranları değişmezken, 5619 açık erişim arşivinde DSpace kullanım oranı küçük bir değişim ile %39 olmuştur (OpenDOAR, 2020c). DSpace'in Türkiye'deki kullanım oranının burada belirtilenlerin çok üzerinde olmasında birkaç faktör etkili olabilir. Öncelikle, Türkiye'de en fazla bilinen yazılımdır ve Türkiye'deki ilk açık erişim arşivi örneklerinin kullandığı yazılımdır. Öte yandan açık arşiv erişim kurulumu konusunda destek veren firmalar da DSpace'e odaklanmaktadır.

4.3.AÇIK ERİŞİM ARŞİVLERİNE FARKLI PLATFORMLARDAN ERİŞİM

Bu kısımda Türkiye'deki üniversite açık erişim arşivleri, görünürlüklerini artıran ve içeriklerine herkesin kolayca erişimine imkân veren çeşitli platformlardaki varlıkları açısından değerlendirilmektedir. Ele alınan platformlar ulusal yapıdaki Harman, açık erişim arşivleri veri tabanları OpenDOAR ve ROAR ile uluslararası akademik arama motorları BASE ve OpenAIRE Explore'dur. Açık erişim arşivlerinin bu platformların çoğunda yer alabilmesi için gerekli olan OAI ve Handle üyelikleri de bu başlık altında ele alınmaktadır. Toplanan verilere ve YÖK verilerine göre sonuçlar Tablo 10'da sunulmakta ve dört alt başlıkta değerlendirilmektedir.

Tablo 10. Üniversite açık erişim arşivlerinin dönemler itibariyle farklı platformlardaki varlığı

Toplanan veriler						
	Birinci dönem		İkinci dönem		Üçüncü dönem	
Platform	N	%	N	%	N	%
Harman	79	65	87	75	116	87
OpenDOAR	74	61	84	72	105	78
ROAR	45	37	55	47	87	65
OpenAIRE Explore	47	39	77	66	97	72
BASE	35	29	59	51	81	60

YÖK verileri						
	Birinci dönem		İkinci dönem		Üçüncü dönem	
Platform	N	%	N	%	N	%
Harman	-	-	89	68	106	75
OpenDOAR	78	56	95	73	113	80
ROAR	65	47	82	63	98	69
OpenAIRE Explore	76	55	90	69	103	73
BASE	62	45	79	61	89	63

4.3.1. Harman, OpenAIRE Explore, BASE ve Google Scholar

Türkiye'deki üniversite açık erişim arşivleri, TÜBİTAK ULAKBİM bünyesinde kurulan ve ulusal yapıdaki açık erişim arşivlerin tek ara yüzden taranmasını amaçlayan Türkiye Akademik Arşivi - Harman (https://veri.ulakbim.gov.tr/hizmet/12) ikinci dönem verilerine göre üniversite açık erişim arşivlerinin en fazla oranda yer aldığı platformdur. İkinci dönemdeki tespit edilen 116 üniversite açık erişimarşivinden 87'sinin (%75) Harman'da yer aldığı görülmüştür (Harman, 2020b). Üçüncü dönem verilerine göre Harman'da yer alan arşiv oranında artış olmuştur (116 arşiv, %86). YÖK verilerine göre daha az sayıda üniversite Harman'da dizinlendiğini beyan etmiştir. YÖK'ün ikinci veri toplama döneminde 89 (%68), üçüncü veri toplama döneminde ise 109 üniversite (%75) Harman'da dizinlendiğini beyan etmiştir.

Üniversite açık erişim arşivleri akademik arama motoru BASE (https://www.base-search.net/) ve OpenAIRE Explore (https://www.openaire.eu/) platformlarındaki varlıkları bakımından da incelenmiştir. OpenAIRE Explore'da içeriği taranan Türkiye adresli açık erişim arşivi sayısında önemli bir artış söz konusu olmuştur. İlk dönem %39 (47 arşiv) olan oran, ikinci dönem %66,4'e (77 arşiv) ve üçüncü dönem %72'ye (97 arşiv) yükselmiştir (OpenAIRE, 2020). BASE'e kayıtlı açık erişim arşivi sayısında da önemli

artış gözlenmiş, ilk dönem 35 olan kayıtlı arşiv sayısı (%29), üçüncü dönem 81'e (%60) yükselmiştir (BASE, 2020). Bunun yanı sıra üniversite açık erişim arşiv sayfalarında bu platformlara üyelikler ile ilgili bilgi yer alıp almadığı da incelenmiştir. En güncel veriler olan üçüncü dönem verilerine göre, OpenAIRE'de yer alan arşivlerin %53'ü, BASE'te yer alanların %44'ü açık erişim arşiv ana sayfalarında bu bilgiyi paylaşmaktadır.

YÖK tarafından toplananan verilere göre, OpenAIRE ve BASE'te yer alan üniversite açık erişim arşivi sayısının daha yüksek beyan edildiği dikkat çekmektedir (bkz. Tablo 9). YÖK verilerine göre ikinci veri toplama döneminde 130 arşivden 86'sının (%66) ve üçüncü veri toplama döneminde 142 arşivden 101'inin (%71) içeriği Google Scholar'da dizinlenmektedir.

4.3.2. OpenDOAR ve ROAR

Akademik açık erişim arşivleri veri tabanları olan OpenDOAR (https://v2.sherpa.ac.uk/opendoar/) ve ROAR'da (https://roarmap.eprints.org/) kayıtlı Türkiye adresli üniversite açık erişim arşiv sayılarında ikinci dönem artış gözlenmiştir. İlk dönem verilerine göre 74 (%61) olan OpenDOAR'a kayıtlı arşiv sayısı ikinci dönemde 84'e (%72,4), üçüncü dönemde ise 105'e (%78) çıkmıştır (OpenDOAR, 2020). Yine ilk dönem verilerine göre ROAR'a kayıt oranı %37 iken, ikinci dönemde üniversite açık erişim arşivlerinin yaklaşık yarısının (%47,4; 55 arşiv) ROAR'a kayıtlı olduğu görülmüştür. Üçüncü dönemde ROAR'a kayıtlı arşiv sayısındaki artış devam etmiştir (%65; 87 arşiv) (ROAR, 2020).

Bunun yanı sıra üniversite açık erişim arşiv sayfalarında bu platformlara üyelikler ile ilgili bilgi yer alıp almadığı da incelenmiştir. En güncel veriler olan üçüncü dönem verilerine göre, OpenDOAR'da yer alan arşivlerin %55'i ve ROAR'a kayıtlı olanların %48'i'ü için açık erişim arşiv ana sayfalarında bu bilgiyi paylaşmaktadır.

Üniversitelerin beyanlarına dayalı YÖK verilerine göre OpenDOAR ve ROAR'da yer alan açık erişim arşivi sayısı daha yüksektir.

4.3.3. OAI, Handle ve Lisanslama

“Üniversitelere ait açık erişim arşivlerin diğer arşivler, veri tabanları ya da arama motorları tarafından harmanlanabilmesine olanak sağlayan ve açık arşivlerin birlikte/karşılıklı çalışabilirliğini destekleyen Açık Arşivler Girişimi Üst Veri Harmanlama Protokolüne (OAI-PMH) uyumlu olması gerekir” (Open Archives, 2020a). Buna göre ilk dönemde OAI-PMH uyumlu açık erişim arşiv oranı yaklaşık %40 iken ikinci dönemde %55’e (64 arşiv) ve üçüncü dönemde %63,4’e (85 arşiv) yükselmiştir (Open Archives, 2020b). Üniversitelerin beyanlarına bakıldığında bulunan oranlar gerçek değerlerin çok üzerindedir (ilk dönem: 72 arşiv, %52; ikinci dönem: 105 arşiv, %81; üçüncü dönem 121 arşiv, %85). Toplanan en güncel veriler olan üçüncü dönem verilerine göre her iki üniversiteden biri (%50) bu bilgiyi arşiv sayfasında vermektedir (67 arşiv).

Açık erişim arşivlerinde yer alan kayıtları tekilleştirmek amacıyla kullanılan Handle, ilk dönem verilerine göre açık erişim arşivlerinin %30’unda çalışır durumdadır. İkinci dönemde çalışır durumda Handle bağlantılarına sahip arşiv oranı iki katına çıkmıştır (N=70; %60). İkinci dönem tespit edilen 116 üniversite açık erişim arşivinden 44’ünün (%38) sayfasında Handle kullanıldığı bilgisi yer almasına rağmen, bunlardan dokuz arşiv için Handle bağlantılarının çalışmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan, çalışır durumda Handle bağlantıları bulunan üniversite açık erişim arşivlerinden ancak yarısının (N=35) arşiv sayfalarında Handle üyesi oldukları bilgisi bulunmaktadır. Üçüncü dönem çalışır durumdaki Handle bağlantılarına sahip arşiv oranında düşüş gözlenmiştir (69 arşiv; %51,5). Yine yaklaşık yarısı (35 arşiv) Handle üyeliği bilgisine arşiv sayfasında yer vermiş, dokuz arşivde ise Handle üyeliği belirtiliyor olmasına rağmen Handle bağlantılarının çalışmadığı tespit edilmiştir. YÖK verilerine göre Handle kullandığını belirten arşiv oranı ikinci dönem için %75 (98 arşiv), üçüncü dönem için ise %88’dir (114 arşiv).

Birinci dönemde açık erişim arşivlerinin 39’u (%32) Creative Commons (CC) lisansları ile lisanslanmış ve bu bilgi arşiv sayfasına eklenmişken ikinci dönemde bu sayı 55’e yükselmiştir (%47,4). Üçüncü dönemde sayı önceki dönemle aynı iken oransal bir düşüş söz konusu olmuştur (55 arşiv,%41). Hacettepe Üniversitesi açık erişim arşiv sayfasında CC lisansının türünün her üç dönem incelemelerinde de belirtilmemiş olduğu, diğer arşivlerin tümünde ise lisansın en kısıtlı CC lisansı olan CC-BY NC ND olarak belirtildiği

fark edilmiştir. Üçüncü dönem verilerine göre 42 açık erişim arşivi (%76,4) CC-BY NC ND 4.0, 12 açık erişim arşivi (%22) ise CC-BY NC ND 3.0 sürümünü tercih etmiştir.

4.3.4. Üniversite Açık Erişim Arşivlerine Farklı Platformlardan Erişimin Değerlendirilmesi

Üniversite açık erişim arşivlerinin yer aldığı platformlar üniversitelerin beyanına dayalı YÖK verilerine göre oldukça farklılaşmaktadır. YÖK verilerine göre beyan edilen sayılar, çalışma kapsamında toplanan verilere göre saptananların üzerindedir. Bu aşamada, çalışma kapsamında belirlenen sayılar üniversitelerin açık erişim arşivlerinden ziyade doğrudan ilgili kaynaklara gidilerek elde edildiğini yinelemekte fayda vardır. Söz konusu farklılığın ortaya çıkmasındaki en potansiyel neden, büyük ölçüde konu ile ilgili bilgi eksikliğinden kaynaklanabilen yanlış ya da eksik beyandır. Bazen bu platformlara yapılan başvurular olumlu sonuçlanmasına rağmen ilgili arşiv içeriklerinin dizinlenmesi zaman alabilmektedir. Öte yandan, bu çalışma kapsamındaki veri toplama dönemleri ile YÖK verilerinin toplandıkları dönemler arasındaki yaklaşık bir aylık zaman farklılıklarının da bir nebze etkisi olmuş olabilir.

4.4.TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTELERİN AÇIK ERİŞİM POLİTİKALARI

Bu kısımda Türkiye'deki üniversitelerin bir açık erişim politikasına sahip olma açısından değerlendirilmektedir. Açık erişim politika dokümanları "yönerge" olarak da isimlendirilebildiği de değerlendirmelerde dikkate alınmıştır. Senato onaylı ve zorunlu politikalar tespit edilmiş, zorunlu açık erişim politikasına sahip olmanın açık erişim arşivindeki kayıt sayısına etkisi araştırılmıştır. Mevcut açık erişim politikalarının ROARMAP açık erişim politikaları veri tabanına kayıtlı olup olmadıkları dönemler itibariyle incelenmiştir. Ayrıca, üniversite açık erişim arşivlerinin kullanımı ile ilgili bilgileri içeren rehberlerin kullanıcılara sunulup sunulmadığına da bakılmıştır.

4.4.1. Açık Erişim Politika Sayısı

İlk dönem (%51, 105 üniversite) ve ikinci dönem (%52, 108 üniversite) verilerine göre açık erişim politikası ve/veya yönergesine sahip üniversite oranları oldukça yakın bulunmuştur. İkinci dönem için açık erişim politikasına sahip olan 62 üniversite (%57,4),

yönergesi olan 41 üniversite (%38), hem politika hem yönergeye sahip olan beş üniversite bulunmaktadır. Politikası ya da yönergesi olan üniversitelerden altısının açık erişim arşivi bulunmamakta, 16'sının ise açık erişim arşivine erişilememektedir. Diğer bir ifadeyle, açık erişim arşivi erişilebilir olan 116 üniversiteden 86'sının (%74) açık erişim politikası ve/veya yönergesi bulunmaktadır. İkinci dönemde açık erişim arşiv sayısı düşmesine rağmen arşiv sayfasında görünür ve erişilebilir politika ve/veya yönerge dokümanlarının bulundurulma oranında ilk döneme göre (%27,3) artış olmuştur (%41,4; 48/116). Senato onaylı politika/yönerge oranı iki dönem için birbirine yakın bulunmuştur (ilk dönem: 40 politika, %38; ikinci dönem: 44 politika, %41).

Üçüncü dönem verilerine göre bir politika veya yönergeye sahip toplam 127 üniversite bulunmaktadır (%61). Bunlar arasında 72 üniversitenin politikası (%57), 55 üniversitenin de yönergesi mevcuttur (%43). Var olan 72 politikadan 15'ine (%79'u erişilebilir durumda), 55 yönergeden de beşine (%90'ı erişilebilir durumda) erişim sağlanamamıştır. Ayrıca iki üniversitenin verilen politika bağlantısı yönergeye yönlendirme yapmaktadır. Dört üniversitenin yönerge için link bağlantısına tıklandığında "Hazırlanıyor" ibaresi yer almakta, bir üniversitenin de yönerge bağlantısına girildiğinde politikaya yönlendirme yapmaktadır.

Üç dönemlik YÖK verilerine göre açık erişim politikası olduğunu belirten üniversite oranları toplanan veriler ile belirlenenlere yakındır. İlk dönem 117 üniversite (%58), ikinci dönem 101 üniversite (%49) ve üçüncü dönem ise 114 üniversite (%55) bir açık erişim politikası olduğunu belirtmiştir. Açık erişim arşivi olmamasına rağmen açık erişim politikası olan üniversitelerin sayısı ilk dönem için dokuz, ikinci dönem için 10 ve üçüncü dönem için yedidir.

Açık erişim arşivine kurum mensupları tarafından üretilmiş bilimsel tüm çıktıların yüklenmesi zorunluluğunun açıkça belirtildiği politika/yönerge sayısı iki dönem için hemen hemen aynıdır (ilk dönem: 19 politika - %18,1; ikinci dönem: 20 politika - %18,5; üçüncü dönem: 22 politika - %17,3). YÖK verileri incelendiğinde üniversiteler tarafından belirtilen zorunlu politika oranlarının bu çalışma kapsamında belirlenenden oldukça farklı olduğu tespit edilmiştir. YÖK'ün ikinci dönem verilerine göre 101 politikadan 65'inin (%64) ve üçüncü dönem verilerine göre ise 114 politikadan 72'sinin (%63) zorunlu politikalar olduğu beyan edilmektedir. YÖK verilerinde dikkat çeken bir diğer husus ise

politikası olmadığını belirten az sayıda üniversitenin (ikinci dönem için 5, üçüncü dönem için 3 üniversite) olmayan politikalarının statüsünü “zorunlu” olarak belirtmeleridir.

İlk dönemde açık erişim politikası/yönergesi, uluslararası açık erişim politikaları veri tabanı ROARMAP’e kayıtlı 46 üniversite (%43,8), ikinci dönemde ise 49 (%45,4) üniversite vardır. Her iki dönemde de 14 kayıt için girilen politika/yönerge bağlantısı çalışmamakta, 10 kayıtta ise politika bağlantısı bulunmamaktadır. Ek olarak, ikinci dönemde iki kaydın politika bağlantısı olarak açık erişim arşiv bağlantısı verilmiş, bir kaydın politika bağlantısı tıklandığında “Hazırlanıyor” ibaresi ile karşılaşılmış ve yeni politika oluşturduğu bilinen bir kurumun ROARMAP kaydında bir önceki politika bağlantısının bulunduğu fark edilmiştir. Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, ROARMAP üzerinden görülen 49 politika/yönerge kaydından 28’inde problem olduğu açıktır. Üçüncü dönem için açık erişim politikası/yönergesi, ROARMAP’e kayıtlı üniversite sayısı artarak 79 (%62) olmuştur. Bunlardan 14 kayıt için girilen politika/yönerge bağlantısı çalışmamakta 10 kayıtta ise politika bağlantısı bulunmamaktadır. Yine bir önceki dönemde olduğu gibi bir kaydın politika bağlantısı tıklandığında “Hazırlanıyor” ibaresi ile karşılaşılmaktadır.

İlk dönemde açık erişim politikası/yönergesi, uluslararası açık erişim politikaları veri tabanı ROARMAP’e kayıtlı 46 üniversite (%43,8), ikinci dönemde ise 49 (%45,4) üniversite vardır. Her iki dönemde de 14 kayıt için girilen politika/yönerge bağlantısı çalışmamakta, 10 kayıtta ise politika bağlantısı bulunmamaktadır. Ek olarak, ikinci dönemde iki kaydın politika bağlantısı olarak açık erişim arşiv bağlantısı verilmiş, bir kaydın politika bağlantısı tıklandığında “Hazırlanıyor” ibaresi ile karşılaşılmış ve yeni politika oluşturduğu bilinen bir kurumun ROARMAP kaydında bir önceki politika bağlantısının bulunduğu fark edilmiştir. Bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, ROARMAP üzerinden görülen 49 politika/yönerge kaydından 28’inde problem olduğu açıktır. Üçüncü dönem için açık erişim politikası/yönergesi, ROARMAP’e kayıtlı üniversite sayısı artarak 79 (%62) olmuştur. Bunlardan 14 kayıt için girilen politika/yönerge bağlantısı çalışmamakta 10 kayıtta ise politika bağlantısı bulunmamaktadır. Yine bir önceki dönemde olduğu gibi bir kaydın politika bağlantısı tıklandığında “Hazırlanıyor” ibaresi ile karşılaşılmaktadır.

İlk dönem, açık erişim arşivinin nasıl kullanılacağının anlatıldığı açık erişim rehberi olan üniversite sayısı 57 iken ikinci dönem bu sayı 64'e, üçüncü dönemde ise 87'ye ulaşmıştır. Ancak bunlardan 4'ü açık erişim arşivine erişilemeyen üniversitelere aittir. Erişilebilir 134 açık erişim arşivi için bir rehbere sahip olma oranı %62'dir. İlk döneme göre (%45,4) bir artıştan söz etmek mümkündür. YÖK verilerine göre rehberi olduğunu beyan eden üniversitelerin sayısı daha fazladır. Arşivi olan üniversitelerden rehbere sahip olanların oranı ilk dönemde 73, ikinci dönemde 85 ve üçüncü dönemde 97 üniversite olmuştur.

4.4.2. Açık Erişim Politikasına Sahip Olmanın Kayıt Sayısına Etkisi

Her üç dönem için de açık erişim politikasına/yönergesine sahip olmanın üniversite açık erişim arşivlerindeki kayıt sayısına bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. İlk dönemde beklenenin aksine politika ya da yönergesi olan üniversitelerin ortanca kayıt sayısı (899) olmayanlardan (1184) daha azdır. Ancak ikinci dönemde politika ya da yönergesi olan üniversiteler (1690 kayıt) ile olmayan üniversitelerin (1680 kayıt) ortanca kayıt sayıları birbirine çok yakındır (U=1308,000; p=0,824). Üçüncü dönemde, birinci dönemde olduğu gibi politikası olmayan üniversitelerin açık erişim arşivlerindeki ortanca kayıt sayısı daha fazla bulunmuştur (2091). Politikası olanlar için ortanca kayıt sayısı 1636'dır. Bu fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (U=1691,500; p=0,299). Öte yandan, zorunlu politikaya sahip olmanın da kayıt sayısına bir etkisi olmadığı bulunmuştur (ikinci dönem: U=1317,000; p=0,748, üçüncü dönem: U=1129,500; p=0,727).

4.4.3. Üniversitelerin Açık Erişim Politikalarına Göre Değerlendirilmesi

Bu çalışma kapsamında toplanan veriler ile YÖK verileri karşılaştırıldığında, açık erişim politika sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. En çarpıcı farklılık, zorunlu açık erişim politikaları ile ilgili olmuştur. Üniversitelerin beyan ettikleri zorunlu politika sayıları, bu çalışma kapsamında bizzat politika içeriklerinin incelenmesi ile tespit edilen zorunlu politika sayısının çok üzerinden kalmaktadır. Buna sebep olan en önemli etkenin açık erişim politikalarının ve zorunlu ve zorunlu olmayan açık erişim politikası ayrımının yeterince bilinmemesi olduğu düşünülmektedir.

Açık erişim politikasına sahip olmanın, özellikle de bu politika zorunlu statüde ise açık erişim arşivindeki kayıt sayısına etki etmesi beklenir. Açık erişim politikası, açık erişim

arşivi ile ilgili (girilecek yayın türleri, yayın giriş zamanları gibi) kuralları bildiren bir doküman iken, zorunlu açık erişim politikası açık erişim arşivine üniversiteye ait (en azından belli bir tarihten sonraki) tüm yayınların girişini zorunlu tutar. Yapılan analizler açık erişim arşivine sahip olmanın kayıt sayısına etkisinin olmadığını göstermiştir. Zorunlu bir açık erişim politikasını benimsemiş olmanın da kayıt sayısına etkisi bulunamamıştır. Bunun iki nedeni olabilir. İlki, üniversite büyüklükleri ve dolayısıyla yayın potansiyelleri farklı olduğundan, yayın sayıları arasındaki fark analiz sonucuna yansımamış olabilir. Diğer neden ise üniversitelerin bir açık erişim politikası benimsemiş olmalarına ve hatta bu politkanın zorunlu olmasına rağmen, bu politikayı gerçek anlamda uygulamaya koymamaları olabilir.

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerin açık erişim arşivlerinin ve politikalarının değerlendirilmesi amacıyla üniversitelerin arşivleri ve politkalarına ilişkin aralıklı dönemlerdetoplanan sayısal veriler dönemler itibariyle analiz edilmiş, aynı dönemlerde YÖK tarafından üniversitelerin beyanına dayalı olarak toplanan veriler benzer veriler de dâhil edilerek, karşılaştırmalı analizler yapılmış veüniversite açık erişim arşivleri ve politikaları bakımından Türkiye'deki mevcut durum ortaya konmuştur. Araştırmadaki temel amaç, bilimsel bilgiye erişimde büyük katkı sağlayan açık erişim arşivlerinin ve politikalarının Türkiye'deki üniversitelerde uygulanabilirliğini ve YÖK'ün konuyla alakalı yürüttüğü çalışmaların üniversiteler üzerindeki etkisini tespit ederek varılan sonuçlar doğrultusunda öneriler sunmaktır. Araştırma hipotezleri doğrultusunda elde edilen bulgulara yönelik sonuçlar şu şekildedir:

1. Üç dönemlik veriler incelendiğinde üniversite açık erişim arşivlerinin sayısında sistematik olmasa da bir artış olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışma kapsamında toplanan dönemlik veriler de, aynı dönemlerde YÖK'ten alınan veriler de bu sonucu destekler niteliktedir.

2. İlk iki dönem verilerine göre (Temmuz, 2019) üniversite yaşının açık erişim arşivine sahip olma durumunu etkilemediği sonucuna ulaşılırken, üçüncü dönem verilerinden (Ekim 2020) elde edilen sonuç yeni kurulan üniversitelerin açık erişim arşivi oluşturma çalışmalarını geri plana attığı şeklindedir. Bu sonuca göre, üniversite yaşı ileri olan köklü üniversitelerin açık erişim arşivine sahip olma oranının, yeni kurulan üniversitelere göre daha fazla olduğu hipotezi desteklenmektedir. Köklü üniversitelerin, açık erişim arşivi oluşturma oranında yeni kurulan üniversitelerin oldukça önünde olması, bu üniversitelerin oturmuş bir kütüphane ve personel yapısına sahip olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bir başka deyişle, yeni kurulan üniversitelerin açık erişim arşivi çalışmalarına yönelik faaliyetler, diğer uygulamalarının gerisinde kalmıştır.

3. Çalışmada veri toplanan son dönemde (Ekim, 2020) Türkiye'de 129 devlet, 78 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelerine göre ticari boyutta olan yaklaşımları göz önünde bulundurulduğunda, açık erişim arşivi oluşturma hizmetlerine ayrılacak ödenekleri (personel, yazılım, alt yapı vs.) ikinci plana atacakları düşünülerek, vakıf üniversitelerinin konuyla ilgili çalışmalarını geri planda tutacağı hipotezi oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda devlet ve vakıf üniversitelerinin açık erişim arşivi oluşturma oranlarında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Elde edilen sonuç, araştırmanın hipotezini desteklememektedir.

4. Bir açık erişim arşivine sahip olmanın yanı sıra, arşivin sürdürülebilirliği açık erişim arşivinin işlevselliği açısından oldukça önemlidir. Arşivlerin sürdürülebilirliğin ve devamlılığının sağlanması için yeni yayınların düzenli olarak arşive girilmesi ve arşivin güncel tutulması gerekir. İçeriği güncel olan bir açık erişim arşivinde kayıt sayısında artış olması beklenir. Bu sebeple açık erişim arşivine sahip olan üniversitelerin arşivlerindeki kayıt sayıları dönemsel olarak incelenmiş ve kayıt sayılarında artış olduğu görülmüştür. Öte yandan, kayıt sayıları ile üniversitenin yaşı arasında önemli bir bir ilişki bulunamamış ve arşivlerdeki kayıt sayılarının üniversite türüne göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre, kayıt sayısı ile üniversite yaşı arasında ilişki olduğu ve kayıt sayısının üniversite türüne göre değiştiğine yönelik olarak kurulan araştırma hipotezleri toplanan verilerin analiz edilmesiyle ulaşılan bulgularla desteklenmemektedir.

5. Bir açık erişim arşivine sahip olmak, arşivin kullanımına ilişkin kuralları içeren açık erişim politikası eşliğinde, açık erişim arşivineyeni yayınları yükleyerekiçeriği güncel tutma ve açık erişim arşivini etkin kullanmayı gerektirir. Ancak, üniversitelerde açık erişim arşivlerine ilişkin çalışmalardan, arşivi etkin kullanma bilincinin tam anlamıyla oturmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumun açık erişim politikalarının benimsenmesi ya da benimsenmemesi ile bir ilgisi olabileceği düşüncesinden hareketle, arşivdeki kayıt sayıları üniversitenin açık erişim politikası olup olmamasına göre değerlendirilmiştir. Toplanan verilerin analiziyle elde edilen sonuçlar açık erişim politikasına sahip olan üniversitelerin açık erişim politikasına sahip olmayan üniversitelere oranla daha fazla kayıt girişinde bulunmadığını göstermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular

doğrultusunda, üç dönemlik verilere bakıldığında yalnızca ikinci dönemdeki (Nisan, 2020) politikası olan üniversitelerin kayıt sayıları daha fazla bulunmuştur. Ancak bu fark, istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Öte yandan, diğer iki dönemde (Temmuz, 2019 ve Ekim, 2020) politikaya sahip olmayan üniversitelerin daha fazla kayıt girişi yaptığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre çalışmanın hipotezi desteklenmektedir. Üniversitelerin bir açık erişim politikasına sahip olmasının tek başına bir anlam ifade etmediği; bu politikaların benimsenmesinden ziyade aktif olarak uygulanması ve açık erişim arşivleriyle ve üniversitelerin tüm bilimsel faaliyetleri ile ilişkilendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bilimsel bilgi, sürdürülebilir, güncel ve erişilebilir olmalıdır. Bu anlamda üniversitelerin açık erişim politikalarının daha kesin ve net sınırlarla oluşturularak uygulamaya konması gerekmektedir.

6. Açık erişim arşivine kurum mensupları tarafından üretilmiş bilimsel tüm çıktıların yüklenmesi zorunluluğunun açıkça belirtildiği zorunlu yapıdaki açık erişim politikalarınsayısında incelenen üç dönem boyunca önemli bir değişiklik olmamıştır. Zorunlu açık erişim politikasına sahip olmanın, açık erişim arşivine kayıt girişini düzenli hale getirmesi gerekir. Türkiye'deki üniversite açık erişim arşivleri üzerinden bunun kayıt sayısına bir etkisi olmadığı yönündeki çalışma hipotezi doğrulanmıştır. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasının ana sebebi ise benimsenen zorunlu açık erişim politikalarının kağıt üzerinde kalması ve uygulamaya geçirilememesidir.

7. Dönemlere göre kayıt sayılarına bakıldığında hem dönemler arası hem de çalışma kapsamında toplanılan veriler ve YÖK verileri arasında karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmada en çok dikkat çeken sonuç aynı dönemlerde toplanan veriler olmasına rağmen, YÖK'ün üniversitelerin beyanlarına dayalı olarak topladığı verilere göre üniversite açık erişim arşiv sayılarının her dönem için daha fazla bulunmasıdır. Bu durumun temel nedeninin, üniversitelerin açık erişim arşiv sayfalarına erişim sıkıntıları olmasına rağmen, YÖK'ün açık erişim arşivleri bilgi formuna veri girişi yaparken bu durumu yok saymaları olabileceği düşünülmektedir.

8. Bir açık erişim arşivi oluşturma ile açık erişimpolitikasına sahip olmaher ne kadar birbirinden bağımısz süreçlermiş gibi algılansa da, açık erişim politikalarının açık erişim arşivi ile ilgili kuralları tanımlayan dokümanlar olduğu açıktır. Bununla birlikte çalışmadan elde edilen bir diğer bulgu, açık erişim arşivi olmamasına rağmen politikası olan üniversitelerin olduğudur. Bunun nedeni, YÖK'ün üniversitelere açık erişim arşivleri ve politikaları ile ilgili çalışmalarını hızlandırmaları konusunda zaman zaman gönderdiği yazıların etkisiyle arşiv oluşturmaya göre daha kolay yoldan tamamlanabileceği düşüncesiyle açık erişim politikalarını oluşturmaları olabilir.

Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Dönemler itibariyle, açık erişim arşivlerine ait web sayfalarına erişim sıkıntısı yaşandığı gözlemlenmektedir. Erişim sıkıntılarının anlık mı yoksa dönemlik mi olduğuna bakılmış ve genel anlamda sorunun kalıcı olduğu tespit edilmiştir. Arşiv sorumlusunun, açık erişim arşivine erişimi düzenli aralıklarlakontrol etmesi ve yaşanan sorunsürekli olarak erişime dair kontrol sağlaması ve güncelleme yapması gerekmektedir. Üniiversitelerdeki ilgili personele, açık erişim arşivi kurulmasının yanında kullanılabilir ve erişilebilir olmasının önemi de anlatılarak, kurum personeli bu anlamda bilinçlendirilmelidir.

- YÖK'ün üniversitelerdeki açık erişim arşivlerine yönelik yürüttüğü çalışmalar doğrultusunda YÖK açık erişim arşivleri bilgi formuna veri girişi yapan tüm üniversitelerin açık erişim arşivi olmadığı anlaşılmıştır. Örneğin, ilk veri toplama döneminde (Haziran, 2019) YÖK formuna veri giriş yapan 178 üniversiteden 139'unun işleyen birer açık erişim arşivleri olduğu tespit edilmiştir. Aynı dönemde (Temmuz, 2019) bu çalışma kapsamında toplanan verilerle bu arşivlerden ancak 121'i doğrulanabilmiştir. Bu bilgiden hareketle, YÖK'ün, açık erişim arşivi oluşturma konusunda üniversiteler üzerindeki etkinliğiniartırması daha doğru verilere ulaşılması ve ülkedeki mevcut durumun daha iyi değerlendirilmesi açısından fayda sağlayabilir. YÖK, dönemsel olarak almış olduğu veriler doğrultusunda açık erişim arşivi oluşturmamış ya da konu ile ilgili olarak yanlış beyanda bulunmuşüniversitelerle gerekli yazışmaları yapmalı ve açık erişim arşivi oluşturulması ve formun daha titiz biçimde doldurulması yönünde üniversiteleri yönlendirmeli, form ile ilgili belirli standartlar getirerek ve

eksiksiz bilgi talep etmesi, eksik gördüğü noktalarda üniversitelere eksikliklerin tamamlaması talebinde bulunmalıdır. Aksi halde, bilgi akışında boşluklar yaşanmakta ve dönemler itibariyle elde edilen sonuçlar birbiriyle uyumlu olmamaktadır

- Özellikle 2000 yılından sonra Türkiye'deki üniversite sayısının artışı dikkat çekicidir. Buradan hareketle üniversite yaşının açık erişim arşivi oluşturmaya etkisi incelenmek istenmiş ve 2010 sonrası kurulan üniversitelerin açık erişim arşivlerini oluşturmayı ertelediği anlaşılmıştır. Üniversitelerin en temel işlevlerinden biri olan bilimsel bilgi üretme ve bilimsel bilgiyi yayma işlevi göz önünde bulundurulduğunda, açık erişim arşivi kurma çalışmalarının, üniversitenin kurulum aşamasında başlaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda YÖK'ün, yeni kurulan üniversitelere, gerekirse açık erişim arşivi kurma zorunluluğu getirmesi, üniversiteleri açık erişim arşivi oluşturmaya yönlendirebilecektir. Bunun yanı sıra akademik personellerin, konuyla ilgili duyarlı olması ve üretilen bilimsel bilgilerin ortak ve kurumsal bir platformda erişime ve arşivlemeye açık hale gelmesi hususunda duyarlı davranarak, açık erişim arşivi oluşturma çalışmalarına destek vermeleri gerekir.

- Devlet ve vakıf üniversiteleriarasında açık erişim arşivi kurma anlamında bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bu bilgiden yola çıkarak devlet ve vakıf üniversiteleri açık erişim arşivi kurma ve bu arşivlerin sürekliliğini sağlama konusunda ortak çalışmalar yapmaya teşvik edilebilir. Özellikle vakıf üniversitelerinde var olan çeşitli ödeneklerin ve gelirlerin, açık erişim arşivi oluşturmaya yönelik kullanılması teşvik edilmeli, bilimsel bilgiye erişim amacıyla oluşturulacak bu arşivlere gereken önem verilmelidir. Bunun yanı sıra devlet üniversiteleri için de belirli standartlar geliştirilerek, açık erişim arşiv oluşturma konusunda idari ve akademik personel bilgilendirilmeli ve gerekli alt yapı (donanım, yazılım) sağlanmalıdır.

- Gerek çalışma kapsamında toplanan gerekse de YÖK tarafından toplanan üç dönemlik veriler üniversite açık erişim arşivlerindeki kayıt sayılarının dönemler itibariyle arttığını göstermektedir. Bu sonuç, açık erişim arşivlerine güncel kayıt girişi yapıldığı ve açık erişim arşivlerinin aktif olarak kullanıldığını göstermesi

bakımından önemlidir. Ancak, genel anlamda olumlu bir sonuca varmadan önce, dönemler arası geçen zaman diliminde (yaklaşık 6-8 ay) üniversitelerde üretilen akademik yayınların arşivlere ne oranda yansıtıldığını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu anlamda üniversitelerde görev yapan akademik personellerin ürettikleri bilimsel bilgiyi kurumun açık erişim arşivine düzenli olarak girmesi ve arşiv sorumlularının bu veri girişini takip etmesioldukça önemli bir konudur. Öte yandan, açık erişim arşivlerinin içerikleri incelendiğinde, bazı üniversitelerin kayıt sayısını artırmak adına bilimsel yayınların yanı sıra, gazete, dergi, kupür, gibi bilimsel olmayan yayınları da arşivlere girmiş olduğu görülmektedir. Açık erişim arşivine girilen kayıtlar, bilimsel nitelik taşımalı ve akademisyenlerin yaptığı bilimsel yayınları içermelidir. Bu anlamda üniversiteler YÖK'e kayıt sayısı ile ilgili beyanda bulunurken girmiş oldukları yeni kayıtları sentezlemeli ve kayıt sayısı bilgisini ona göre sunmalıdır.

- Üniversite açık erişim arşivlerine ulusal ve uluslararası ortak platformlardan erişim sağlanması konusunda incelenen üç dönemde önemli gelişmeler olduğu bir gerçektir. Ancak, YÖK verilerine göre üniversitelerin yer aldıkları uluslararası platformlarla ilgili muhtemelen bilgi ve iletişim eksiklipğinden kaynaklı yanlış beyanda bulunabildikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak, arşiv sorumlularının ilgili platformlar ve b platformalra üyelik yapılması konusunda daha fazla bilgilendirilmeleri gerektiği açıktır.

- Açık erişim arşivlerinin bir açık erişim politikası ile destekleniyor olması, bu politkanın arşive yayın girişini zorunlu tutan zorunlu bir açık erişim politikası olması, sürekliliğinin sağlanması anlamında oldukça etkilidir. Ancak Türkiye'deki üniversite açık erişim arşivlerinde bu etkiyi görmek mümkün olmamıştır. Bu durum, var olan politikaların içerik, uygulanma ve yaptırım yetersizliğinden kaynaklanıyor olabilir. Açık erişim arşivi oluşturmak, bilimsel ve güncel bilgiye hızlı ve kolay erişim açısından önem taşımaktadır. Açık erişim arşivinin, yenilenmesi, güncellenmesi ve arşive yeni yapılan yayınların girilmesi esas amaç olmalıdır. Bu amaç doğrultusunda yaşanan aksaklıkların sebepleri tespit edilmeli, ihmallerin kaynakları belirlenmeli ve bilimsel çıktıların açık erişim arşivlerine eklenmesine gereken önem verilmelidir.

- Bu çalışma kapmsamında toplanan verilerle benzer dönemlerde YÖK tarafından üniversite beyanlarına dayalı olarak toplanan veriler karşılaştırıldığında en dikkat çeken farklılık zorunlu açık erişim politikası sayısında olmuştur. YÖK'e zorunlu açık erişim politikası olduğunu beyan eden üniversite sayısı, politikaların içerikleri incelendiğinde bulunan sayının çok üzerindedir. Bu farklılığa sebep olarak, üniversitenin YÖK'e yanlış bilgi sunmasından ziyade, arşiv sorumluların konu ile ilgili bilgi eksikliği olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda üniversitelerin açık erişim politikaları, politika içerikleri, zorunlu ve zorunlu olmayan politikalar konusunda bilgilendirilmesi gerektiği açıktır.

- Dünya'daki açık erişim politikalarının tek bir ara yüzde yer aldığı uluslararası bir platform olan ROARMAP'te yer alan Türkiye adresli politika sayısında incelenen dönemlerde %20 oranında artış olmuştur. Ancak, bu politkaların önemli bir kısmı için ROARMAP'e girilen bilgilerin güncel ve doğru olmadığı, politika bağlantılarının çalışmadığı farkedilmiştir. İlgili üniversitelerin politikalarına ilişkin olarak ROARMAP'e girdikleri bilgileri kontrol edip, güncellemelerinde Türkiye ile ilgili doğru bilgilerin sunulması bakımından fayda vardır. Bu anlamda ROARMAP üzerinde de farklı çalışmalar yürütülebilir. Örnek olarak ROARMAP'e üye olan Türkiye'deki açık erişim politikaları işlevsellik ve güncellik yönünden dönemsel olarak değerlendirilebilir. Bunun dışında dünyadaki açık erişim politikalarının ROARMAP'teki işlevsellik durumu ile Türkiye'deki politikaların durumu karşılaştırılabilir. İşler durumda politikalar incelenerek, kendimize ait politikalarda geliştirmeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

Afzali, M. (2009). *Türkiye'de açık erişim, kurumsal arşivler ve akademik kütüphaneler* [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/467100

Akbayrak, E. H., Bayram, Ö., Coşkun, C., Holt, İ., Karasözen, B. ve Tonta, Y. (2006). *Institutional Repository Movement in Turkey*. Open Scholarship 2006: New Challanges for Open Access Repositories, Glasgow, England. http://eprints.rclis.org/8325/

Akın, S. (2018). *Türkiye'de akademilerde açık erişim ve bir açık erişim modeli önerisi* [Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi]. https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/82990

Al, U. ve Tonta, Y. (2014). Açık Erişim Politikalarının Geliştirilmesi ve PASTEUR4OA Projesi. *Türk Kütüphaneciliği*, *28*(3), 433–436.

Alav, O. (2018). *Türkiye'de kurumsal açık erişim arşiv yönetişimi üzerine bir araştırma ve model önerisi* [Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/263479

ANKOS. (2018). *Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu Derneği (ANKOS) Faaliyet Raporu, Haziran 2014—Mayıs 2016*. https://ankos.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/ANKOS-Derne%C4%9Fi-Faaliyet-Raporu-2014-2016.pdf

ANKOS. (2022a). *Açık Erişim Sözlüğü*. https://ankos.org.tr/tr/acik-erisim/acik-erisim-sozlugu/

ANKOS. (2022b). *Genel Bilgi*. https://ankos.org.tr/tr/hakkimizda/genel-bilgi/

Back, M., Hendriks, F., Schönbrodt, F. ve NOSI. (2017). *7 Adımda şeffaf ve tekrarlanabilir araştırma yürütmek* (H. E. Kocalar, Çev.). Netzwerk der Open-Science-Initiativen (NOSI). https://osf.io/tbkzh/

BBY Haber. (2015, 2 Nisan). Dünyadaki açık arşiv siteleri arasında kaçıncı sıradayız? *Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) Haber Portalı*. https://www.bbyhaber.com/bby/2015/04/02/dunyadaki-acik-arsiv-siteleri-arasinda-kacinci-siradayiz

Berry, R. S. (2000). 'Full and open access' to scientific information: An academic's view. *Learned Publishing*, *13*(1), 37–42.

Bethesda Statement on Open Access Publishing. (2003). http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm

Björk, B.-C. (2004). Open access to scientific publications—An analysis of the barriers to change. *Information Research*, *9*(2). http://informationr.net/ir/9-2/paper170.html

BOAI. (2002). *Budapest Open Access Initiative (Türkçe çeviri)*. https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-translations/turkish-translation

BOAI. (2012). *Budapest Open Access Initiative (Türkçe çeviri)*. https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation

Borgman, C. L. (2007). *Scholarship in the Digital Age: Information, Infrastructure, and the Internet*. MIT Press.

Bulut, B., Çelik, S., Gürdal, G., Holt, İ., Kafalı Can, G., Madran, O. ve Tonta, Y. (2020). *Türkiye'de açık erişim ve açık bilim*. ÜNAK2020 Akademik Yayıncılık, Açık Bilim ve Kütüphane(ci)ler Sempozyumu, Yaşar Üniversitesi, İzmir. http://openaccess.ihu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12154/1262

Çağlar, O. C. ve Ataman, E. (2020, 7 Mayıs). *Açık Bilim Nedir, Açık Erişimden Farkı Nedir?* Açık Bilim.Türkiye. https://acikbilimtt.github.io/acikbilimtt.github.io/acik-bilim-nedir.html

Cengiz, E. (2021). Türkiye'deki Kurumsal Akademik Arşivler Üzerine Bir Değerlendirme. *Arşiv Dünyası*, *8*(1), 41–54. https://doi.org/10.53474/ad.855508

Cohen, B. H. (2013). *Statistical tests for ordinal data. In Explaining Psychological Statistics*. John Wiley & Sons, Inc.: New Jersey, USA,.

Connell, T. H. ve Cetwinski, T. (2010). The Impact of Institutional Repositories on Technical Services. *Technical Services Quarterly*, *27*(4), 331–346. https://doi.org/10.1080/07317131003765993

DergiPark. (2022). *Hakkında*. https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about

DOAJ. (2022). *About DOAJ*. https://doaj.org/about/

Doğan, G. (2016). *Türkiye'de Açık Erişim Politikaları*. 5. Ulusal Açık Erişim Konferansı (AE2016), TÜBİTAK, Ankara. https://ae2016.acikerisim.org/

Doğan, G. (2019). *Akademik Arşivler ve Mevcut Durum*. 7. Ulusal Açık Bilim Konferansı, Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi, İzmir. https://www.youtube.com/watch?v=U28Zrna7TUo

Doğan, G. (2020, 12 Şubat). Türkiye'deki Akademik Arşivlerin Durumu. *Sarkaç*. https://sarkac.org/2020/02/turkiyedeki-akademik-arsivlerin-durumu/

Doğan, G. (2021). Türkiye'deki Üniversitelerin Akademik Arşivleri: Mevcut Durum. *Yüksek Öğretim Dergisi*, *20*, 65–69.

Ertürk, K. L. (2008). *Türkiye'de bilimsel iletişim: Bir açık erişim modeli önerisi* [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/467538

Ertürk, K. L. ve Küçük, M. E. (2010). Bilimsel Bilginin Görünürlüğü: Hacettepe Üniversitesi'nde Açık Erişim Farkındalığı. *Türk Kütüphaneciliği*, *24*(1), 63–93.

FOSTER. (2021). *Open Science Definition*. https://www.fosteropenscience.eu/taxonomy/term/100

Gürdal, G., Türkfidani, A., Kutlutürk, L., Çelik, S.ve Keten, B. (2012). Araştırma Kurumları İçin OpenAIRE Kılavuzu. *Türk Kütüphaneciliği*, *26*(2), 416–438.

Hartel, R. (2022). Open Access. *Journal of Food Science*, *87*(2), 484–484. https://doi.org/10.1111/1750-3841.15255

International Science Council. (2020). *Open Science for the 21st Century: Draft ISC Working Paper, June 2020*. International Science Council. https://council.science/wp-content/uploads/2020/06/International-Science-Council_Open-Science-for-the-21st-Century_Working-Paper-2020_compressed.pdf

Karasözen, B., Zan, B. U. ve Atılgan, D. (2010). Türkiye'de Açık Erişim ve Bazı Ülkelerle Karşılaştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, *24*(2), 235–257.

Marsh, C., Wackerman, D. ve Stubbs, J. A. W. (2017). Creating an Institutional Repository: Elements for Success! *The Serials Librarian*, *72*(1–4), 3–6. https://doi.org/10.1080/0361526X.2017.1297587

Max-Planck-Gessellschaft. (2003). *Berlin Declaration*. https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration

MedOANet. (2013). *MedOANet Açık Erişim Politikaları Uygulama İlkeleri*. http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/11885

Nagra, K. (2012). Building Institutional Repositories in the Academic Libraries. *Community & Junior College Libraries*, *18*, 137–150. https://doi.org/10.1080/02763915.2012.799028

OAI. (2022). *Open Archives Initiative*. https://www.openarchives.org/

Open-access. (2022). *Cambridge Dictionary* içinde. https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/open-access

OpenDOAR. (2022). *OpenDOAR Statistics*. https://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html

PASTEUR4OA. (2015). *Araştırma Yapan Kurumlar için Açık Erişim Politikası Geliştirme ve Uygulama İlkeleri*. https://zenodo.org/record/51940#.YILKJZAzaUk

PASTEUR4OA. (2022). *About, PASTEUR4OA - Open Access Policy Alignment STrategies for European Union Research*. http://www.pasteur4oa.eu/project#.U_7NkU0cSP

Pinfield, S., Wakeling, S., Bawden, D. ve Robinson, L. (2020). *Open Access in Theory and Practice: The Theory-Practice Relationship and Openness*. Taylor & Francis. https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/39922

Polat, C. (2006). Bilimsel Bilgiye Açık Erişim ve Kurumsal Açık Erişim Arşivleri. *Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*(37), 53–80.

Poynder, R. (2019). *Open access: Could defeat be snatched from the jaws of victory?* https://richardpoynder.co.uk/Jaws.pdf

Suber, P. (2012). *Open Access*. MIT Press.

Swan, A. (2012). *Policy guidelines for the development and promotion of open access*. https://bit.ly/3asB9zN

Swan, A. (2015). *Open Access policy effectiveness: A briefing paper for research institutions*. http://www.pasteur4oa.eu/resources/131#.YoSl-ehByUk

Swan, A. ve Brown, S. (2004). *ISC/OSI Journal Authors Survey Report*. https://eprints.soton.ac.uk/261002/

Taşkın, Z. (2022, 22 Mart). Avrupa'da açık erişim ve araştırma değerlendirmesi üzerine umut verici gelişmeler. *Sarkaç*. https://sarkac.org/2022/03/osec2022/

Tonta, Y. (2005). *Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler*. 41. Kütüphane Haftası, Ankara. https://www.academia.edu/255196/A%C3%A7%C4%B1k_Eri%C5%9Fim_ve_Kurumsal_Ar%C5%9Fivler

Tonta, Y. (2008). Open Access and Institutional Repositories: The Turkish Landscape. D. Bayır (Ed.), *Turkish Libraries in Transition: New Opportunities and Challenges* içinde (No. 1; 4(1), ss. 27–47). Turkish Librarians' Association. http://eprints.rclis.org/14703/

Tonta, Y. (2015). Açık bilim ve açık erişim. *Prof. Dr. İrfan Çakın'a Armağan* içinde (ss. 235–250). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

TÜBİTAK ULAKBİM. (2022). *Hakkımızda | TÜBİTAK HARMAN*. https://harman.ulakbim.gov.tr/aboutUs

UNESCO. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949.locale=en

Waters, D. L. (2021). Opening the door to Open Access. *Australasian Journal on Ageing*, *40*(3), 235–236. https://doi.org/10.1111/ajag.12996

YÖK. (2022). *YÖK Açık Erişim—Açık Bilim*. https://acikerisim.yok.gov.tr/acik-erisim

Yurtseven, M. (2019). Kurumsal Akademik Arşivlerde Farkındalık Oluşturma Çalışmaları: İSTE Kurumsal Akademik Arşivi Örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, *33*(3), 171–181.

Zhang, L. ve Watson, E. M. (2017). *Measuring the Impact of Gold and Green Open Access*. https://harvest.usask.ca/handle/10388/8089

EKLER

EK 1. YÖK Açık Erişim Arşivleri Veri Toplama Formu (Haziran 2019)

Üniversite	
	Adı
	Web Adresi
Kurumsal Arşiv	
	Adı
	Web Adresi
	OAI-PMH Adresi
	e-Posta Adresi
	Politika/Yönerge Var Mı?
	Politika / Yönerge Web Adresi
	Kuruluş Yılı
	Handle Ön Eki
	Kullanıcı Rehberi Var Mı?
	Kullanıcı Rehberi Web Adresi
Arşiv Yöneticisi	
	Adı Soyadı
	e-Postası
	Telefonu
Arşivin Türü	
	Literatür
	Veri
Kullanılan Yazılım	
	Dspace
	Eprints
	Digital Commons
	Fedora Commons
	CONT.dm
	(Diğer ise bu alana Kullanılan Yazılım adını giriniz.)
Lokasyon / Koordinat	
	Enlem
	Boylam
Dillere Göre Yayın Sayısı	
	Türkçe
	İngilizce
	Osmanlıca
	Arapça
	Almanca
	Fransızca
	(Diğer ise bu alana Dil adını adını giriniz.)
Harmanlandığı ve Listelendiği Kaynaklar	
	TAA
	OAI
	BASE
	OpenDOAR
	ROAR
	OpenAIRE
	ROARMAP
	DSpace
Arşivdeki Toplam Yayın Sayısı	
Arşivdeki Yayınların Türlere Göre Dağılımı (Sayı)	
	Makale
	Kitap
	Kitap Bölümü
	Konferans Öğesi
	Makaleye / Dergiye Katkı
	Doktora Tezi
	Yüksek Lisans Tezi
	Sunum
	İnceleme
	Rapor
	Gazete Küpürü
	(Diğer ise bu alana Yayın Türünü giriniz.)
Yıllara Göre Yayın Sayısı (Son 5 yıl)	
	2018
	2017

	2016 2015 2014
Yayınların Fakülte ve MYO'lara Göre Dağılımı (Sayı)	
Diş Hekimliği	
Eczacılık Fakültesi	
Edebiyat	
Eğitim	
Fen	
Fen-Edebiyat	
Güzel Sanatlar	
Hukuk	
İİBF	
İletişim	
İlahiyat	
Mimarlık	
Mühendislik	
Sağlık Bilimleri	
Spor Bilimleri	
Tıp Fakültesi	
MYO	
Yüksekokul	
Ankara Devlet Konservatuvarı	
Enstitüler	
Hemşirelik	
Uygulama ve Araştırma Merkezleri	
(Diğer ise bu alana Fakülte/YO/MYO adını giriniz.)	
İçerikteki Açık Erişim Durumu	
Tümü	
Çoğunluğu	
Bir Kısmı	
Hiçbiri	
Açık Erişim Yayın Sayısı	
Ambargolu Yayın Sayısı	
WoS İndeksli Yayın Sayısı	
Scopus İndeksli Yayın Sayısı	
Avrupa Birliği Destekli Yayın Sayısı	
TÜBİTAK Destekli Yayın Sayısı	
Tam Metin Yayın Sayısı	
Bibliyografik Yayın Sayısı	
Makale Ulusal Hakemli Dergi	
Makale Uluslararası Hakemli Dergi	
T. Görüntüleme/İndirme Sayısı	

EK 2. YÖK Açık Erişim Arşivleri Veri Toplama Formu (Mart 2020, Ekim 2020)

Akademik Arşiv ile İlgili Genel Bilgiler	Erişim Adresi E-Posta Adresi Kullanılan Yazılım ve Sürüm Bilgisi Kuruluş Yılı
Akademik Arşiv OAI-PMH Uyumlu Mu?	
Akademik Arşivin Handle Ön Eki Var Mı?	Handle Ön Eki
Arşiv Sorumlusu	Ad Soyad Çalıştığı Birim E-Posta Adresi Telefon
Akademik Arşiv Mevcut Haliyle Aşağıdakilerden Hangilerinde Harmanlanmaktadır?	Harman Base OpenAire Explore Google Scholar Diğer ise bu alanda belirtiniz
Akademik Arşiv Mevcut Haliyle Aşağıdaki Kurumsal Arşiv Veri Tablanlarında Listeleniyor Mu?	Open DOAR ROAR
Politika Var Mı?	Tam Adı Erişim Adresi Yürürlülük tarihi Senato Onaylı Mı? Senato Onaylı ise Onay Tarihi Revize Edildi Mi? Revize Edildiyse Revizyon Tarihi Akademik Arşive Tüm Bilimsel Yayınların Eklenmesini Zorunlu Tutuyor Mu?
Yönerge Var Mı?	Varsa Erişim Adresi
Kullanıcı Rehberi Var Mı?	Varsa Erişim Adresi
Akademik Arşivdeki Yayın Sayısına İlişkin Bilgiler	Başlığa Göre Toplam Kayıt Sayısı Ambargolu Yayın Sayısı Makale/Derleme Sayısı Kitap Sayısı Kitap Bölümü Sayısı Bildiri Sayısı Yüksek Lisans/Doktora Tez Sayısı Proje Raporu Sayısı Diğer Türlerdeki Bilimsel Yayın Sayısı Tam Metni Erişime Açık Olan Yayın Sayısı
Akademik Arşivin Türe Göre Filtreleme Özelliği Var Mı?	Varsa Tanımlı Olan Yayın Türlerini Belirtiniz
Akademik Arşivin Yayının Dizinlendiği Platforma Göre (WoS, Scopus vb.) Filtreleme Özelliği Var Mı?	Varsa Tanımlı Olan Dizinleri Belirtiniz
WoS AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017 2016 2015 2020
Akademik Arşivde Tam Metni Erişime Açık Olan WoS AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017 2016 2015 2020
Akademik Arşivde Yalnızca Üst Veri Bilgileri Bulunan WoS AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017

	2016 2015 2020
Scopus AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017 2016 2015 2020
Akademik Arşivde Tam Metni Erişime Açık Olan Scopus AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017 2016 2015 2020
Akademik Arşivde Yalnızca Üst Veri Bilgileri Bulunan Scopus AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017 2016 2015 2020
PubMed AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017 2016 2015 2020
Akademik Arşivde Tam Metni Erişime Açık Olan PubMed AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017 2016 2015 2020
Akademik Arşivde Yalnızca Üst Veri Bilgileri Bulunan Pubmed AE Yayın Sayısı	2019 2018 2017 2016 2015 2020
TR-Dizin Yayınları	Üniversite'nin TR-Dizindeki Yayın Sayısı Nedir? Bunların Ne Kadarı Akademik Arşivde Tam Metin Düzeyinde Erişime Açıktır? Ne Kadarı Yalnızda Üst Veri Düzeyinde Akademik Arşivde Yer Almaktadır?
Akademik Arşivin Fon Sağlayıcıya Göre (TÜBİTAK, AB vb.) Filtreleme Özelliği Bulunuyor Mu?	Varsa Tanımlı Olan Fon Sağlayıcıları Belirtiniz
Akademik Arşivdeki Yayın Duplikasyonunu Önlemek İçin Herhangi Bir Çalışma Yapılıyor Mu?	Cevabınız Evet ise Açıklayınız

EK 3. İkinci dönemde açık erişim arşivini oluşturmuş ya da arşivi erişilebilir hale gelmiş üniversiteler

Üniversite	Tür	Yaş
Akdeniz Üniversitesi	Devlet	38
Aksaray Üniversitesi	Devlet	14
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Devlet	13
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Devlet	2
İskenderun Teknik Üniversitesi	Devlet	5
İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Devlet	10
Karabük Üniversitesi	Devlet	13
Sakarya Üniversitesi	Devlet	28
Antalya Bilim Üniversitesi	Vakıf	10
TED Üniversitesi	Vakıf	11
İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu	Vakıf	13

EK 4. İkinci dönemde açık erişim arşivine erişim sağlanamayan üniversiteler

Üniversite	Tür	Yaş
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	Devlet	5
Beykent Üniversitesi	Vakıf	23
Beykoz Üniversitesi	Vakıf	4
Erciyes Üniversitesi	Devlet	42
Gümüşhane Üniversitesi	Devlet	12
Harran Üniversitesi	Devlet	28
İnönü Üniversitesi	Devlet	45
İstanbul Gedik Üniversitesi	Vakıf	10
Kırıkkale Üniversitesi	Devlet	28
Nişantaşı Üniversitesi	Vakıf	11
Sanko Üniversitesi	Vakıf	7
Ufuk Üniversitesi	Vakıf	21
Yalova Üniversitesi	Devlet	12
Yeditepe Üniversitesi	Vakıf	24
Yıldız Teknik Üniversitesi	Devlet	109
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	Devlet	28

EK 5. İkinci dönem erişilebilir/kullanılır açık erişim arşivine sahip olmayan ancak üçüncü dönem (Ekim 2020) arşivini oluşturan üniversiteler

Üniversite	Tür	Yaş
Çukurova Üniversitesi	Devlet	47
Dicle Üniversitesi	Devlet	46
Düzce Üniversitesi	Devlet	14
Isparta Uygulamalı Bilimler	Devlet	2
İstinye Üniversitesi	Vakıf	5
Kadir Has Üniversitesi	Vakıf	23
Kapadokya Üniversitesi	Vakıf	15
Kırıkkale Üniversitesi	Devlet	28
Konya Teknik Üniversitesi	Devlet	2
Nişantaşı Üniversitesi	Vakıf	11
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Devlet	45
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Devlet	14
Sanko Üniversitesi	Vakıf	7
TED Üniversitesi	Vakıf	11
Ufuk Üniversitesi	Vakıf	21
Yalova Üniversitesi	Devlet	22
Yeditepe Üniversitesi	Vakıf	24
Yıldız Teknik Üniversitesi	Devlet	109
Yozgat Bozok Üniversitesi	Devlet	14
Bülent Ecevit Üniversitesi	Devlet	28

EK 6. Birinci dönem (Temmuz 2019) ile ikinci dönem (Nisan 2020) arasında açık erişim arşivindeki kayıt sayılarında değişiklik olmayan üniversiteler

Üniversite	Tür	Yaş	Kayıt sayısı
Bahçeşehir Üniversitesi	Vakıf	22	1099
Bitlis Eren Üniversitesi	Devlet	13	89
Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi	Devlet	28	1455
Giresun Üniversitesi	Devlet	14	427
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Devlet	138	7
Sabancı Üniversitesi	Vakıf	26	9184
Trakya Üniversitesi	Devlet	38	3199

EK 7. Birinci dönem (Temmuz 2019) ile üçüncü dönem (Ekim 2020) arasında açık erişim arşivinde kayıt sayılarında değişiklik olmayan üniversiteler

Üniversite	Tür	Yaş	Kayıt sayısı
Bahçeşehir Üniversitesi	Vakıf	22	1099
Erzurum Teknik Üniversitesi	Devlet	10	5
İstanbul Okan Üniversitesi	Vakıf	21	74
Nişantaşı Üniversitesi	Vakıf	11	23
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Devlet	138	7
Sabancı Üniversitesi	Vakıf	26	9184
Yalova Üniversitesi	Devlet	12	6

EK 8. İkinci dönem (Nisan 2020) ile üçüncü dönem (Ekim 2020) arasında açık erişim arşivindeki kayıt sayılarında değişiklik olmayan üniversiteler

Üniversite	Tür	Yaş	Kayıt sayısı
Adıyaman Üniversitesi	Devlet	14	882
Amasya Üniversitesi	Devlet	14	1636
Bayburt Üniversitesi	Devlet	12	908
Doğuş Üniversitesi	Vakıf	23	3225
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	Devlet	138	7
Sabancı Üniversitesi	Vakıf	26	9184
Ege Üniversitesi	Devlet	65	55722
Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi	Devlet	50	1437
Gazi Üniversitesi	Devlet	194	17482
Gaziantep Üniversitesi	Devlet	5	40
İstanbul Okan Üniversitesi	Vakıf	21	74
Munzur Üniversitesi	Devlet	12	1087
Sinop Üniversitesi	Devlet	13	1285
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Devlet	28	2005
Üsküdar Üniversitesi	Vakıf	9	500

EK 9. Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 08/06/2022

Tez Başlığı: Türkiye'deki Üniversitelerin Açık Erişim Arşivlerinin ve Politikalarının Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 65 sayfalık kısmına ilişkin, 08/06/2022 tarihinde ~~şahsım/~~tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %3 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
2- ☒ Kaynakça hariç
3- ☐ Alıntılar hariç
4- ☒ Alıntılar dâhil
5- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim. 08.06.2022

Adı Soyadı:	Özge Sarı
Öğrenci No:	N18130639
Anabilim Dalı:	Bilgi ve Belge Yönetimi
Programı:	Tezli Yüksek lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Dr. Öğr. Uyesi Güleda Doğan

EK 10. Etik Komisyon İzni

Tarih: 17/07/2020
Sayı: 35853172-300-E.00001159969

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Özge SARI (Etik Komisyon İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 23.06.2020 tarihli ve 12908312-300/00001127159 sayılı yazınız.

Enstitünüz Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden **Özge SARI**'nın **Dr. Öğr. Üyesi Güleda DOĞAN** danışmanlığında hazırladığı **"Türkiye'deki Üniversitelerin Açık Erişim Arşivlerinin Ve Politikalarının Değerlendirilmesi"** başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **14 Temmuz 2020** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ahmet SERPER
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr adresinden d81d17ed-d317-4efc-b86c-deda6ead2d96 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr
Sevda TOPAT